

הסניגוריה הציבורית דוח פעילות שנתי 2024

מוגש לשר המשפטים בהתאם לסעיף 8
לחוק הסניגוריה הציבורית תשנ"ו-1995

משרד המשפטים

MINISTRY OF JUSTICE | وزارة العدل

דברי ברכה מאת שר המשפטים

הסניגוריה הציבורית ממלאת תפקיד מרכזי, חשוב והכרחי בחברה הישראלית בכלל, ובמערכת המשפט בפרט. בליבת עשייתה מצויה המחויבות להבטחת ייצוג משפטי איכותי, מקצועי וצודק, תוך עמידה נחושה לימינו של האדם בשעתו הקשה ביותר. הדו"ח השנתי שלפנינו משקף את רוח העשייה של הסניגוריה הציבורית ואת תרומתה לעיצוב פני המשפט הפלילי בישראל - מייצוג בהליכים פליליים, דרך השפעה על פסיקות בית המשפט העליון, ועד לפעילות ענפה בזירת המדיניות והחקיקה.

הסניגוריה הציבורית מתריעה זה שנים על שימוש נרחב ומדאיג מדי בכלי המעצר בישראל. להבדיל ממאסר, המעצר נעשה עוד בטרם הוכחה אשמתו של אדם, ועל כן שלילת חירות במסגרת זו מחייבת נקיטת משנה זהירות. כשר המשפטים, אני רואה חשיבות עליונה בקידום תיקוני חקיקה שיביאו לצמצום מעצרי שווא ומעצרי יתר, ורואה בסניגוריה הציבורית שותפה טבעית ומרכזית בקידום שיח זה. עיון בדוח מלמד כי גם בשנה החולפת פעלה הסניגוריה הציבורית בנחישות להפחתת השימוש במעצרים מיותרים - הן במסגרת הייצוג בהליכי מעצר והן באמצעות פעילות מוסדית רחבה.

עוד אברך על פעילותה של הסניגוריה הציבורית עם אוכלוסיות מיוחדות, ובהן בני נוער ואנשים עם מוגבלויות. סניגורי הנוער פועלים לצמצום הנזק העלול להיגרם לקטינים מהליך פלילי, תוך מתן דגש על אלטרנטיבות מתאימות וניתוב לקוחותיה הקטינים להליכים חלופיים. כן פועלים סניגורי הנוער לביטול כתבי אישום או הימנעות מהרשעה במקרים המצדיקים זאת. ביחס לנאשמים המתמודדים עם מוגבלות נפשית או פיזית, ניכרת פעילותה של הסניגוריה לטובת הפסקת הליכים פליליים במקרים המתאימים, והפנייתם למסגרות טיפוליות.

אחד מהצעדים החשובים לקידום ההגנה על אוכלוסיות אלו הוא חקיקת חוק נוכחות סניגור בחקירה לקטינים ולאנשים עם מוגבלויות, אותו אני מקדם כשר משפטים. תכלית החוק, המבוסס על המלצות הוועדה לבחינת הרשעות שווא ותיקון, היא צמצום הסיכון להודאות שווא בקרב אוכלוסיות פגיעות אלה. אני מברך את הסניגוריה הציבורית על מעורבותה הפעילה בקידום הנושא ועל פעולותיה הרבות להטמעת המלצות הוועדה למניעת הרשעות שווא ותיקון.

אני מבקש להודות לסניגוריה הציבורית הארצית, עו"ד ענת מיסד-כנען, לעובדי הסניגוריה הציבורית ולעורכי הדין המייצגים מטעמה - על עשייה מקצועית וערכית, המתקיימת במסירות רבה ובתחושת שליחות. פועלכם למען חשודים ונאשמים בהליך הפלילי הוא ביטוי למחויבות עמוקה לצדק, לשוויון, לחירות ולשלטון החוק במדינת ישראל.

יריב לוי

סגן ראש הממשלה

ושר המשפטים

דברי ברכה מאת המנהל הכללי

דו"ח הפעילות השנתי של הסניגוריה הציבורית לשנת 2024 סוקר את פעילותה של הסניגוריה במהלך אחת התקופות המורכבות בתולדות מדינת ישראל. גם בשנה זו, לנוכח אתגרים ביטחוניים, חברתיים וכלכליים שמרה הסניגוריה הציבורית על רציפות מלאה במתן שירותים משפטיים לאלפי חשודים, נאשמים ואסירים, והמשיכה לשמש עוגן מרכזי במערכת המשפט הישראלית.

אני מבקש לחזק במיוחד את מחוזות צפון, חיפה והדרום - מחוזות אשר חוו בשנה האחרונה מציאות של לחימה מתמשכת ואי-ודאות, וחרף זאת שמרו על מחויבות עמוקה למתן סיוע ראוי לכל הפונים.

במהלך שנה זו הגיעו לפתחה של הסניגוריה הציבורית אזרחים ואזרחיות אשר מצוקות התקופה הביאו אותם לראשונה להסתבכות פלילית. העלייה בשיעור הנפגעים מפוסט-טראומה בעקבות המלחמה הביאה לגידול ניכר בצורך של אוכלוסייה זו להיעזר בשירותי הסניגוריה, ובכך התחזק עוד יותר מקומה של הסניגוריה הציבורית כמוסד חיוני, שמעניק מענה רגיש בנסיבות אלו.

ראויה לציון, פעילותה של הסניגוריה הציבורית למניעת פשיעה חוזרת בקרב החברה הערבית, ובפרט בקרב בני נוער. פרויקט ההסברה לנוער המועבר על ידי סניגורים ציבוריים נועד לסייע במניעת מעורבות בפלילים של צעירים מהחברה הערבית, ובהעלאת מודעות להשלכות ההליך הפלילי ולזכויותיהם במסגרתו. פעילות זו מבטאת את מחויבותה של הסניגוריה לא רק לייצוג בהליך הפלילי, אלא גם לשיקום ולתקווה לעתיד טוב יותר. אני רואה חשיבות רבה בהמשך פיתוח התחום השיקומי, הקמת מחלקות השיקום וביסוס פעילותן, מהווה מהלך דרוש הצופה פני עתיד.

ברצוני להביע את הערכתי העמוקה לעובדות ולעובדי הסניגוריה הציבורית, לעורכות ולעורכי הדין המייצגים מטעמה, ולברך את הסניגוריה הציבורית הארצית, עו"ד ענת מיסד-כנען, על הובלה מקצועית, מסורה ונחושה של גוף חיוני זה.

איתמר דוננפלד

המנהל הכללי

פתח דבר מאת הסניגורית הציבורית הארצית

שנת 2024, בדומה לשנה שקדמה לה, הציבה את מדינת ישראל ובכלל זאת גם את הסניגוריה הציבורית בפני אתגרים כבדים. המלחמה הביאה עמה סוגיות משפטיות מורכבות והתמודדויות חדשות, שבאו לידי ביטוי גם בשאלות אתיות ומוסריות. מתוך טלטלה רגשית עמוקה, יצאנו לאורך השנה לשורת פעילויות בשיתוף כלל חברי הצוות, שנועדו לחזק את רוח הסניגוריה ולהעמיק את החיבור לערכיה. במסגרת זו, נערכו ימי השתלמות עשירים בספרייה הלאומית בירושלים, בהשתתפות כלל מחוזות הסניגוריה, בהם דנו לעומק בהיבטים האתיים המלווים את עבודת הסניגוריה בתקופת חירום ומלחמה. כן קיימנו בשנה זו יום עיון מיוחד, בשיתוף אוניברסיטת ת"א, לזכרו של ד"ר דיויד וינר ז"ל במלאת 20 שנים למותו הטראגי. דיויד היה ממקימי הסניגוריה הציבורית ובלט במיוחד ברוחו וברעיונותיו שהיוו בסיס ערכי ומעשי לעיצוב דמותה ופעילותה של הסניגוריה.

במהלך השנה התמודדנו עם שורת אתגרים מקצועיים שהביאה לפתחנו המלחמה, ובראשם ייצוג לקוחות נפגעי מלחמה, משבר הכליאה המחריף והתגברות מגמות מדאגות בזירת החקיקה. לנוכח זאת, פעלנו לאיתור יזום של לקוחות שנפגעו ממצב המלחמה, ולהענקת ייצוג משפטי איכותי ורגיש למורכבויות התקופה לכלל לקוחותינו. המצב הביטחוני הביא עמו גם החמרה דרמטית בתנאי הכליאה בישראל, הקשים ממילא. החמרה זו מתבטאת בהחזקתם של אלפי אסירים ועצורים בתנאי צפיפות קשים ובלתי אנושיים, בניגוד להוראות הדין. במהלך השנה פעלנו רבות לשיפור המצב על ידי עריכת ביקורים רשמיים בבתי הכלא ובעבודה מוסדית מול שירות בתי הסוהר והייעוץ המשפטי לממשלה. עם זאת, למרבה הצער, תנאים אלו ממשיכים ברובם להתקיים.

לצערנו, השנה החולפת התאפיינה בשורת יוזמות חקיקה פוגעניות. הסניגוריה הציבורית התריעה לאורך השנה מפני מגמה מדאיגה של הרחבה ניכרת בסמכויות המוקנות לרשויות האכיפה, לעיתים עד כדי ערעור מושכלות יסוד בהליך הפלילי ובדין המהותי. במיוחד התרענו מפני זליגה של כלים קיצוניים שיועדו במקור למאבק בטרור אל תוך ההליך הפלילי. אמנם, פעילותנו במסגרות השונות של דיוני החקיקה נשאה לעיתים פרי - בהובלה לריכוך סעיפים מסוימים ואף לביטולם - אך מובן כי הישגים נקודתיים אלו אינם מהווים מענה מספק לנוכח עוצמת וגודל האתגר העומד בפנינו.

הדוח השנתי סוקר את חידוש התהליך האסטרטגי שנועד להתאים את פעילות הסניגוריה הציבורית לעת הנוכחית, לאחר שהושהה בחודשי המלחמה הראשונים. במסגרת זו, הופקו באופן סדור ועיתי נתונים ככלי ניהולי מרכזי; הורחבו והודקו הקשרים עם גורמי חוץ רלוונטיים; ונעשתה עבודת הבנייה ותכלול ברמה הארצית של עבודת הסניגוריה עם מומחים, תוך חלוקה לתחומי פעילות מהותיים.

דוח זה מוגש בזאת לשר המשפטים בהתאם לסעיף 8 לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995. אני מבקשת להודות לשר המשפטים ולהנהלת המשרד, בהובלת המנכ"ל, על התמיכה בסניגוריה הציבורית והסיוע בקידום יעדיה. תודתי נתונה לראשי התחומים אשר סייעו במלאכת כתיבת הדוח ולגב' אתי כהן, האנליסטית שלנו, שסייעה בהפקת הנתונים הרבים השזורים בדוח. תודה מיוחדת לעו"ד אסף ינון, אשר ריכז את עריכת הדו"ח בתבונה רבה ובשקט המאפיין אותו. כשרון הכתיבה של אסף, הפתיחות שגילה וכן נועם הליכותיו הפכו את מלאכת כתיבת הדו"ח השנה לנינוחה, נעימה ומסקרנת מהרגיל. תודה והערכה רבה לעובדים אשר המשיכו בעשייה מקצועית

מסורה, חרף האתגרים האישיים שזימנה התקופה, ובפרט לעובדי מחוזות חיפה וצפון, על עבודתם בתקופת הלחימה העצימה ברבעון האחרון של השנה.

ולסיום, תודה גדולה מעומק הלב לכל קהילת הסניגוריה הציבורית - לעובדי הצוות הפנימי ולסניגורים החיצוניים - על העמידה האיתנה, על המקצועיות, על החזון, על שמצאתם מקום לחמלה גם בימי מלחמה מאתגרים. בשנה קשה זו, לא חדלתם מלהגן על זכויותיהם של חשודים, נאשמים ואסירים, ובכך, אתם ממשיכים את דרכו של ד"ר דיויד וינר ז"ל.

ענת מיסד כנען

הסניגורית הציבורית הארצית

פרק במיקוד: מגמות בחקיקה בתחום המשפט הפלילי 13

- הרחבה ניכרת ומרחיקת לכת של סמכויות שיטור ואכיפה 16
- החמרה דראסטית במדיניות הענישה אל מול משבר הכליאה המתעצם 23
- מבט לעתיד - כיווני פעולה ויוזמות חקיקה מוצעות מטעם הסניגוריה 26

- ריבוי מעצרים בישראל ונזקי המעצר 30
- פעילות הסניגוריה הציבורית במאבק באלימות שוטרים 36
- קיום דיונים בהיוועדות חזותית 37

- ייצוג בתיקים פליליים 39
- ייצוג בבית המשפט העליון 45
- עבודת הסניגוריה הציבורית עם מומחים 49
- ייצוג בני נוער 52
- ייצוג לקוחות עם מוגבלויות שכליות ונפשיות 56

- ייצוג נפגעי מלחמה 62
- ייצוג מוכוון עוני 64
- פעילות מחלקות השיקום 65
- חסמים לשילוב לקוחות מהחברה הערבית בהליכי שיקום 67
- בתי המשפט הקהילתיים 69
- צוות צווארי בקבוק - שירות מבחן 71
- מיזם הסניגוריה הציבורית להנגשת זכויות בהליך הפלילי לדוברי השפה האמהרית 71

72 מאבק במשבר הכליאה •

75 ייצוג אסירים •

78 פעילות המחלקה למשפטים חוזרים •

80 דוח הביניים השלישי של הוועדה למניעת הרשעות שווא ותיקון •

84 התקדמות התהליך האסטרטגי •

87 ניהול מבוסס נתונים •

88 קשרים עם גורמי חוץ •

88 הכשרות מקצועיות, כנסים והשתלמויות •

90 התמודדות עם המלחמה והשלכותיה - מחוזות צפון וחיפה •

92 קליניקות במוסדות אקדמיים העובדות בשיתוף פעולה עם הסניגוריה הציבורית •

94 היקף פעילות הסניגוריה הציבורית •

97 עילות מינוי •

101 עורכי הדין במיקור חוץ •

105 שכר טרחה והוצאות •

106 שיעור ייצוג לפני חקירה בחתך לפי מחוזות •

תקציר

הסניגוריה הציבורית היא יחידה במשרד המשפטים, אשר החלה לפעול בשנת 1996 מכוח חוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ו-1995. לסניגוריה הציבורית תפקיד חוקתי ראשון במעלה בשמירה על קיומו של ההליך ההוגן בתחום המשפט הפלילי, באמצעות הענקת ייצוג משפטי למי שאינם מיוצגים ולהעלאת רמתו ואיכותו, המהווים ערובה מרכזית לעשיית צדק. הסניגוריה הציבורית מעניקה ייצוג משפטי בכל שלבי ההליך הפלילי, בהם היא ניצבת לימין האזרח בשעתו הקשה ופועלת לאיזון פערי הכוחות בינו לבין כוחה האדיר של המדינה. הסניגוריה פרוסה ב-6 מחוזות, בהתאם לפריסה של בתי המשפט: דרום, מרכז, חיפה, תל-אביב, ירושלים וצפון. יחידת המטה היא הסניגוריה הציבורית הארצית.

פרק במיקוד - מגמות בחקיקה בתחום המשפט הפלילי

הסניגוריה הציבורית לוקחת חלק פעיל בדיוני חקיקה ומדיניות, ולאורך השנים מצביעה על מגמות מרכזיות אשר מאפיינות תהליכים אלה בישראל. בשנים אלו וביתר שאת בשנה החולפת, הבחינה הסניגוריה בהתפתחותן של שתי מגמות חקיקה בולטות ומדאיות - הראשונה היא הרחבה מרחיקת לכת של סמכויות השיטור והאכיפה וזליגת מנגנונים קיצוניים שנועדו למאבק בטרור אל המשפט הפלילי, תוך שימוש בהגדרות עמומות ומעורפלות שמהוות פגיעה בעקרון החוקיות. המגמה השנייה היא החמרה דרמטית במדיניות הענישה, לרבות קביעת ענישת מינימום של מאסרים, וזאת תוך התעלמות מוחלטת ממשבר הכליאה החמור.

מהלכים אלו הושפעו בין היתר מהתעצמות השיח סביב הפשיעה בחברה הערבית והצורך בהגברת תחושת הביטחון האישי, וכן מהשלכות מצב החירום מאז פרוץ מלחמת "חרבות ברזל". הסניגוריה הציבורית אינה מקלה ראש בצורך להתמודד עם פשיעה חמורה ועם איומים ביטחוניים ממשיים. עם זאת, גם בעתות חירום האתגר המרכזי שניצב בפני מעצבי המדיניות ומקבלי ההחלטות הוא להקפיד על פתרונות מותאמים ועל כך שהפגיעה בזכויות אינה עולה על הנדרש. גם במהלך שנת 2024, הביעה הסניגוריה הציבורית את התנגדותה להצעות חוק פוגעניות אשר סוטות מעקרונות היסוד של המשפט הפלילי וגורמות לפגיעה קשה בזכויות נאשמים וחשודים. לא אחת, התקבלו הצעותיה של הסניגוריה אשר צמצמו את הפגיעה הגלומה בהצעות.

כמבט לעתיד, מציעה הסניגוריה הציבורית לקדם מספר יוזמות אשר נדרשות בראייתה להבטחת הליך תקין והוגן. בין היתר, מציעה הסניגוריה לקדם את הצעת חוק יסוד: זכויות בהליך הפלילי; לקבוע בחוק את הזכות לנוכחות סניגור בחקירה; לפעול לפיתוח חלופות לכליאה בשלבי המעצר והמאסר; וכן לפעול לייעול ההליך הפלילי ולהפחתת העומס על מערכת המשפט, תוך שמירה על זכויות החשודים והנאשמים והגברת הוגנות ההליך הפלילי.

ייצוג עצורים

הסניגוריה הציבורית מתריעה כי השימוש שנעשה בישראל בסמכות המעצר היא רחבת היקף ומדאיגה. בתקופה המעצר נפגעת שגרת חייו של העצור ושל הקרובים לו, הוא חשוף לפגיעה מידי אחרים; לא אחת הוא יתחכך באוכלוסייה בעלת דפוסים עברייניים מושרשים, מה שעלול לשאוב אותו למעגל עברייני; הוא עלול לאבד את מקום עבודתו; ולהיפגע פיזית ונפשית. כאשר מדובר במעצר עד תום ההליכים, הנמשך לעיתים חודשים רבים, הדבר אף מקשה על העצור לנהל את הגנתו כראוי ולעיתים מהווה מנוף לחץ ליתור על טענות הגנה ולעריכת הסדר טיעון שתוצאותיו קלים מן המעצר שבו צפוי להיות נתון לו ינהל העצור את משפטו.

במהלך שנת 2024 הסניגוריה הציבורית ייצגה ב- 26,386 הליכי מעצר לצרכי חקירה. נתח משמעותי של אותם עצורים שוחררו כבר בתוך 24 שעות, וברוב המוחלט של המקרים הם שוחררו על ידי בתי המשפט בתנאים שהיה

בסמכות קצין ממונה לשחררם בהם. הסניגוריה הציבורית פועלת במספר מישורים לצמצום התופעה, הן בבתי המשפט והן מחוצה להם. בין היתר פועלת הסניגוריה למימוש זכות ההיוועצות; מקיימת שיח עם גורמי המטה במשטרת ישראל ועובדת בשיתוף פעולה עמם להפחתת מעצרים מיותרים; משתתפת בהכשרות לשוטרים ותובעים; מקיימת הסברה וחשיפה תקשורתית לציבור; ועוד.

הסניגוריה הציבורית הציבה בליבת עשייתה בתחום המעצרים את ההתמודדות עם שיעור המעצרים עד תום ההליכים. במסגרת זו, פועלת הסניגוריה להטמעת הנחיית פרקליט המדינה בנושא; להרחבת השימוש בחלופות מעצר ובאיזוק אלקטרוני; ומקיימת שיח מוסדי שוטף מול חטיבת התביעות ופרקליטות המדינה.

ייצוג נאשמים

ייצוג נאשמים בתיקים פליליים מהווה ליבת פעילותה של הסניגוריה הציבורית. בשנת 2024 הסניגוריה הציבורית ייצגה ב-115,635 הליכים, מתוכם 32,454 הליכים מסוג תיק פלילי. המקצועיות והמחויבות של הסניגורים המייצגים מטעם הסניגוריה הציבורית הובילו גם השנה להישגים משפטיים משמעותיים. במסגרת הייצוג בתיקים פליליים, העלתה ההגנה טענות עובדתיות המצויות במחלוקת עם התביעה, טענות משפטיות הנוגעות ליסוד הנפשי או להגדרת העבירה, וכן טענות לקיומן של הגנות כגון הגנה עצמית. במקרים המתאימים, התמקדה ההגנה בפגמים באופן ניהול החקירה או בפגיעה בזכויות הנאשם על ידי רשויות האכיפה, ולעיתים נטען כי לא היה מקום להעמדה לדין פלילי בגין המעשים המיוחסים לנאשם, למשל מחמת זוטי דברים.

בשנה החולפת, נרשמו הישגים גם בתיקים שבייצוג הסניגוריה בבית המשפט העליון. בין היתר, נקבעו הלכות חדשות בנושא הרפורמה בעבירות ההמתה; החלטות חשובות המשרטטות את גבולות סמכות החיפוש של המשטרה; החלטות מזכות על בסיס טיעונים משפטיים שונים; והחלטות רבות המתערבות בענישה לטובת לקוחות הסניגוריה.

תחום המומחים

במסגרת פעילות הסניגוריה הציבורית בייצוג לקוחותיה, נעזרת הסניגוריה במומחים חיצוניים במגוון תחומים, אשר מסייעים לה בהענקת ייצוג איכותי והולם לחשודים ונאשמים. במקרים המתאימים, ובהתאם לתקנות הסניגוריה הציבורית, מופנים התיקים למומחים כגון פסיכיאטרים, פסיכולוגים, פתולוגים, מדענים, מומחים בשיטות פורנזיות, קרימינולוגים ועוד. במהלך שנת 2024, נעשה מהלך של ארגון מחדש ותכלול של תחום המומחים. עיקר המהלך הוא במעבר לניהול מהותי של תחום המומחים, תחת אחראי תחומים מקצועיים: התחום הפורנזי דיגיטלי רפואי, תחום השיקום, ותחום הפסיכיאטריה ועברייני מין. אחראי המומחים המקצועיים מהווים כתובת מקצועית לאחראי המומחים במחוזות, פועלים לאיתור וגיוס מומחים חדשים בתחומם, מפיצים ידע מקצועי הקשור לעבודה עם מומחים, ומבצעים בקרה מהותית, למידה וטיוב של עבודת המומחים מעת לעת. כן מונתה אחראית ארצית על תחום המומחים, אשר מכוונת את עבודת צוות אחראי המומחים המקצועיים שצוינו לעיל, מקיימת עימם פגישות עיתיות ומספקת להם כלים ונתונים שיסייעו בפיתוח עולמות המומחים.

בשנה החולפת נרשמו הצלחות רבות בתיקים בהם הסתייעה הסניגוריה הציבורית במומחים ממגוון תחומים, בהם: איכונים סלולריים, סוגיות רפואיות, ראיות דיגיטליות, בוחני תנועה, חוות דעת פסיכיאטריות, וכן חוות דעת של עובדים סוציאליים וקרימינולוגים.

ייצוג בני נוער

סניגורי הנוער פועלים ככל הניתן לצמצום הנזק העלול להיגרם לקטין מההליך המשפטי המתנהל נגדו, על שלביו השונים. בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב-10,985 הליכים של בני נוער. הסניגוריה מונתה לייצג השנה

222 קטינים בהליכי שימוע טרם הגשת כתב אישום. ב-30% מתיקים אלו לא הוגש בסופו של דבר כתב אישום כנגד הקטין, ובכך נמנעה פתיחת הליך פלילי בעניינם. מבין כתבי האישום שהוגשו, בשנת 2024 בוטלו 385 כתבי אישום בתיקי נוער בעקבות בקשות שונות שהוגשו על-ידי הסניגורים הציבוריים, מחצית מהם בוטלו בשל הליך טיפולי חלופי שעבר הקטין. אשר לתוצאותיהם של התיקים בהם לא בוטלו כתבי האישום (ללא תיקים בהם הועמדו לדין קטינים בעבירות לפי חוק הכניסה לישראל), מתוך כלל התיקים בייצוג הסניגוריה בהם ניתן גמר דין בבתי המשפט השלום לנוער, כ-60% הסתיימו באי הרשעה.

ייצוג אנשים עם מוגבלויות שכליות ונפשיות

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית 846 נאשמים עם מוגבלות נפשית או שכלית שהוגש נגדם כתב אישום ועניינם הסתיים באפיק הפסיכיאטרי, כמפורט להלן: 586 הפסקות הליכים; 260 זוכו מחמת אי שפיות הדעת. עוד פעלה הסניגוריה לטובת לקוחותיה המתמודדים עם מוגבלויות במישור המוסדי, באמצעות השתתפות בדינוי חקיקה, ובהתמודדות עם המשבר בתחום הפסיכיאטריה ותהליכי הקרימינליזציה של תחום בריאות הנפש.

פעילות הסניגוריה לשיקום לקוחותיה

מרבית לקוחות הסניגוריה הציבורית סובלים ממצוקות חברתיות, כלכליות, רגשיות ונפשיות, אשר עומדות, על פי רוב, בבסיס הסתבכותם בפלילים. פרופיל לקוחות כזה מחייב את הסניגור במקרים רבים לפעול כדי לשלב את הלקוח באפיק שיקומי או להסיט את ההליך הפלילי לכיוון טיפולי, כדי להימנע מענישה אשר תחמיר את מצבו של הלקוח, ותוך חתירה לפתרון בעיות העומק שהביאו אותו למעורבות בפלילים מלכתחילה. מתוך תפיסה זו, במהלך שנת 2024, הסניגוריה הציבורית פעלה לפתח ולהעמיק את המענים השיקומיים ללקוחותיה. מחלקות השיקום, הכוללות יועצים שיקומיים, ביססו את פעילותן, פעלו לייצוג מכוון שיקום, ורקמו שיתופי פעולה עם מגוון גורמים, לרבות רשויות מקומיות ומערכת הרווחה.

השנה האחרונה התאפיינה בנזקקות לקוחות הסניגוריה לפתרונות שיקומיים לנוכח המלחמה, אשר השפיעה במיוחד על האוכלוסיות החלשות בחברה. לפתחה של הסניגוריה הציבורית הגיעו בשנה זו אנשים שפונו מבתיים, אנשים שביצעו עבירות על רקע טראומה ופוסט טראומה וכן צעירים מעוררים ונעדרי מסגרת. בשל מצבם הרגיש, נדרשה הסניגוריה לבצע התאמות ולהנגיש את הליכי השיקום והטיפול לאוכלוסיות אלה.

על רקע הפשיעה בחברה הערבית, הצורך להפחית פשיעה חוזרת וההכרה בקיומם של חסמים ייחודיים המונעים לעיתים את שילובם של לקוחות מהחברה הערבית בהליכי טיפול ושיקום, פעלה הסניגוריה בשנת 2024 לאיתור החסמים, להסרתם ולגיוס לקוחותיה מהחברה הערבית להליכי שיקום וטיפול. כן התמקדה הסניגוריה בהיערכות לקראת השלמת הפריסה הארצית של בתי המשפט הקהילתיים בשנה זו, ובכלל זה בהכשרה ייעודית לקבוצת סניגורים שימשו כתובת מקצועית בתחום ברחבי הארץ.

משבר הכליאה וייצוג אסירים

במהלך שנת 2024 חלה הרעה משמעותית במצב הכליאה בישראל. תקן הכליאה הקבוע בחוק, המגלם את היקף הכלואים המירבי שניתן להחזיק במתקני הכליאה תוך שמירה על תנאי מחיה הולמים, עומד על 14,500 כלואים, אולם בפועל, מצבת הכלואים בישראל עומדת על למעלה מ-23,500 כלואים. כ-61% מכלל הכלואים (מתוכם כ-40% מהכלואים הפליליים) מוחזקים בשטח מחיה שאינו עומד בהוראות הדין, וכ-4,800 כלואים (מתוכם כ-1,600 פליליים) מולנים שלא על גבי מיטות. מצב זה מהווה פגיעה חסרת תקדים בזכויותיהם של עצורים ואסירים. תוצאות הפגיעה ניכרו בעשרות ביקורים רשמיים שערכו נציגי הסניגוריה הציבורית במתקני הכליאה השונים, בהם נגלתה

תמונה עגומה ביותר של צפיפות בלתי נסבלת; תנאים תברואתיים ירודים, מצב היגייני גרוע ובעיית מזיקים; תנאי אוורור בלתי נאותים; מחסור בצידוד בסיסי לאסירים; ועוד. במהלך השנה החולפת שיקפה הסניגוריה הציבורית את חומרת מצב הכליאה בישראל במסגרת פעילותה המוסדית, והעלתה את הנושא, כמו גם הצעות לפתרון, במסגרת דיוני חקיקה בוועדות הכנסת. כמו כן, הנושא הועלה בפירוט בפניות מטעמה של הסניגוריה הציבורית הארצית, בין היתר, ליועצת המשפטית לממשלה ולנציב שב"ס.

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב-2,430 הליכים בפני ועדות שחרורים רגילות ומיוחדות. שחרור מוקדם של אסירים שריצו את מרבית מאסרם הוא כלי מרכזי בשיקום עוברי חוק, בצמצום עבריינות חוזרת ובהפחתת הצפיפות בבתי הכלא. מעבר להשלכותיו על האסירים עצמם, השחרור המוקדם משרת אינטרס ציבורי רחב, שכן הוא מחייב השתתפות בהליכי טיפול, שיקום ופיקוח, תורם להשתלבות מחודשת של אסירים בחברה ומביא לחיסכון משמעותי בעלויות כליאה. לעומת זאת, מרבית האסירים המשוחררים לאחר ריצוי מלוא עונשם אינם מחויבים בתהליכי טיפול ופיקוח, מה שמותיר אותם ללא ליווי מקצועי וללא תהליך שיקומי מובנה בעת חזרתם לחברה. לאור זאת, קיים אינטרס ציבורי משמעותי בקידום שחרור על-תנאי ממאסר.

מאבק בהרשעות שווא

במהלך שנת 2024, פורסם דוח הביניים השלישי של הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון, בראשות כב' השופט (בדימוס) פרופ' יורם דנציגר בנושא הודאות שווא. על פי הדוח, במערכת המשפט הישראלית קיים מצבור ממשי של גורמי סיכון להודאות שווא ביחס למדינות מערביות רבות. נמצא כי בישראל נהוגות פרקטיקות חקירה אשר מגבירות את הסיכון לחלץ מנחקרים חפים מפשע הודאות במעשים שלא ביצעו. עוד נמצא כי ניתוק הנחקר מסביבתו הטבעית וחקירתו במשך זמן ממושך עלולים אף הם להוות תמריץ למסירת הודאת שווא. בנוסף, תיעוד חלקי בלבד של החקירות, מקשה על בדיקת הליכי החקירה במהלך ניהול המשפט. ביחס לגורמי סיכון אלה הציעה הוועדה פה אחד, שורת המלצות במטרה לצמצם את הסיכון להרשעות שווא כתוצאה מהודאות שווא בחקירה. רוב חברי הוועדה אף המליצו כי חשודים קטינים וחשודים בעלי מוגבלויות נפשיות ושכליות ילוו על-ידי סניגור, כך שהסניגור יהיה נוכח עימם בחדר החקירות במהלך חקירתם. הסניגוריה הציבורית הצטרפה לעמדת הרוב בוועדה והוסיפה שראוי היה להמליץ על מתן זכות זו לכלל הנחקרים.

מאז פורסם הדוח, פעלה הסניגוריה להטמעתו בקרב סניגורים ציבוריים ובקרב כלל גורמי אכיפת החוק. בין היתר, העבירו נציגי הסניגוריה הרצאות והכשרות לעורכי הדין בצוות הפנימי והיצוני של הסניגוריה, וכן במסגרת השתלמויות של לשכת עורכי הדין עבור כלל העוסקים במשפט הפלילי בישראל. כמו כן, מתקיים שיח ושיתוף פעולה מתמשך בין הסניגוריה לבין אגף המודיעין והחקירות במשטרת ישראל על מנת לקדם הטמעה של המלצות הוועדה במשטרה.

התחדשות הסניגוריה הציבורית, ניהול ותחומי פעילות נוספים

במהלך שנת 2024 פעלה הסניגוריה הציבורית בהתאם לתוכנית ייעודית שגובשה להתמודדות עם מצב החירום. עם תחילתה של חזרה מדורגת לשגרה, חודש התהליך האסטרטגי של הסניגוריה - תהליך שמטרתו התאמת פעילות הארגון לשלב ההתפתחותי הנוכחי שלו, לאחר 28 שנות פעילות. במוקד התהליך עומדים שלושה נושאים מרכזיים: סוגיות ליבה מקצועיות; הבניית הקשר עם הסניגורים החיצוניים; וחיזוק הצוות הפנימי באמצעות התחדשות ארגונית - הכול לטובת השבחת איכות הייצוג הניתן ללקוחות הסניגוריה. במהלך השנה החולפת נרשמה התקדמות משמעותית בכלל התחומים שבהם עוסקים צוותי העבודה שהוקמו במסגרת התהליך.

בעקבות עבודת צוות זכויות בהליך הפלילי הוקם פורום ערעורים ארצי, נערך מחקר מלווה בנושא קיומם של דיונים בהיוועדות חזותית; בעקבות עבודת צוות מינויים הוחלט לצאת לפיילוט במסגרתו שולב דוח תכנון מינויים בתוכנית העבודה; בעקבות עבודת צוות מעבריות, הוחלט על מינוי ממונה ארצי לנושא מעבריות ומסלולי קריירה, וכן על יצירת "מפת עובדים" עדכנית שתסייע למנהלים בזיהוי צרכים והזדמנויות לפיתוח אישי ומקצועי; ובעקבות עבודת צוות תרבות ארגונית, התקיימו סדנאות ייעודיות להנהלה הבכירה ולמזכירות הראשית, וכן מפגשים בין יועץ ארגוני למנהלי המחוזות.

במסגרת התוכנית האסטרטגית, הסניגוריה הציבורית שמה דגש על ניהול מבוסס נתונים. במהלך שנת 2024 תרמה עבודת ניתוח הנתונים לגיבוש תהליכי קבלת החלטות, חידוד מדדים, והובלת תהליכים אסטרטגיים מרכזיים, ובפרט בנושאים שהוגדרו כיעדים ארגוניים. כך למשל, במסגרת המאמץ לצמצום תופעת ריבוי המעצרים, סייעה האנליסטית למחלקות המעצרים בעיבוד והפקת נתונים שוטפים, אשר שימשו בסיס לניהול פנימי, לקיום פגישות מוסדיות ולהערכת התקדמות לעבר היעדים.

פרק במיקוד:

מגמות בחקיקה בתחום המשפט הפלילי

במסגרת פעילותה המוסדית, הסניגוריה הציבורית מעורבת בהליכי חקיקה ומדיניות שונים הנוגעים לתחומי פעילותה ועשויים להשפיע על זכויותיהם של חשודים, נאשמים ואסירים כגון: המשפט הפלילי המהותי, סדר הדין הפלילי, דיני הראיות, ענישה, מניעת עבריינות, בתי סוהר ועבודת רשויות אכיפת החוק. פעילותה של הסניגוריה בתחומי החקיקה והמדיניות מתבצעת במגוון פורומים מקצועיים בהם היא שותפה, מציגה את עמדותיה ותורמת משמעותית לליבון סוגיות משפטיות ומקצועיות תוך שמירה על זכויות הפרט בגדרי המשפט הפלילי. נציגי הסניגוריה נוטלים באופן שוטף חלק פעיל בדיוני חקיקה ומדיניות המתקיימים בפני הגורמים המקצועיים הרלוונטיים, בעיקר במשרד המשפטים ובכנסת.¹ בתוך כך, הסניגוריה הציבורית עוקבת באופן שוטף אחר תזכירי חוק והצעות חוק פרטיות וממשלתיות, ומעבירה לגביהם הערות מקצועיות מטעמה. בנוסף, נציגי הסניגוריה חברים בצוותים בין-משרדיים ובוועדות ציבוריות המוקמים מעת לעת לשם בחינת המצב המשפטי בנושאים ספציפיים בתחום המשפט הפלילי.²

השנים האחרונות התאפיינו ב**פעילות אינטנסיבית במיוחד** בזירות החקיקה והמדיניות. הפעילות הענפה והמגוונת בזירות אלו מאפשרת לסניגוריה הציבורית לא רק להשפיע באופן משמעותי על עיצוב החקיקה הפלילית בישראל, אלא גם להבחין במגמות כלליות ורב-שנתיות אשר מאפיינות את הליכי החקיקה בתחום זה. לעתים, המשמעות האמיתית של חלק מיוזמות החקיקה אשר נדונות בפורומים השונים יכולה להילמד רק אם מתייחסים אליהן בתוך הקשר כללי יותר ומתוך ראיית רוחב של החקיקה הישראלית. בדוחות קודמים, הצביעה הסניגוריה הציבורית על מספר מגמות מרכזיות אשר אפיינו את תהליכי החקיקה והמדיניות בשנים האחרונות, תוך סקירת מהלכי החקיקה

1 בין גורמים אלה ניתן למנות את מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים; ועדת שרים לענייני חקיקה ואכיפה; ועדות הכנסת, ובעיקר ועדת חוקה, חוק ומשפט והוועדה לביטחון לאומי; הפורומים המקצועיים של לשכת עורכי הדין; הוועדה המייעצת לסדר דין פלילי וראיות (כיום בראשות שופט בית המשפט העליון בדימו' גיל הנדל); ועוד.

2 בין הצוותים והוועדות שבהם נציגי הסניגוריה הציבורית היו חברים ונטלו חלק פעיל במהלך השנה החולפת, ניתן לציין במיוחד את הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון בראשות השופט (בדימו') יורם דנציגר; הוועדה הציבורית לבחינת מעצרי חשודים לצרכי חקירה בראשות השופט (בדימו') שולמית דותן; צוות לבחינת עבודת המחלקה לחקירות שוטרים, בראשות מנכ"ל משרד המשפטים איתמר דוננפלד; הצוות בנושא רפורמה בעבירות רכוש בראשות עו"ד לילך וגנר, ראש אשכול עונשין ופשיעה חמורה במחלקת ייעוץ וחקיקה (פלילי); הוועדה לבחינת 'צווארי בקבוק' בהליך הפלילי, בהובלת אגף תכנון ואסטרטגיה במשרד המשפטים.

שהתקיימו בעניינ³. בפרק זה נבקש למסגר מחדש מגמות אלו לנוכח ההתפתחויות המשמעותיות שחלו בשנים האחרונות בזירה הציבורית והחקיקתית בתחום המשפט הפלילי:

1. הרחבה ניכרת ומרחיקת לכת של סמכויות השיטור והאכיפה - עד כדי ערעור יסודותיו של המשפט הפלילי,

מתן כוח מופרז לרשויות האכיפה אל מול האזרח (לרבות באמצעות כלים טכנולוגיים פולשניים) וזליגת מנגנונים קיצוניים שנלקחו מהמשפט המנהלי או שעד היום נועדו רק למאטריה הייחודית של ביטחון המדינה ומאבק בטרור. לעתים נלווה למגמה זו שימוש בהגדרות עמומות ומעורפלות שמהוות פגיעה בעקרון החוקיות והוודאות בפלילים ובאופן שמעורר חשש כבד לאכיפת יתר ולאכיפה בררנית;

2. החמרה דראסטית של מדיניות הענישה - לרבות קביעת ענישת מינימום של מאסרים וקנסות

ומנגנונים דרקוניים בתחום החילוט, וזאת תוך התעלמות מוחלטת ממשבר הכליאה החמור והמתעצם והצפיפות הקשה במתקני המעצר ובבתי הסוהר בישראל.

בצד זאת, כמבט צופה פני עתיד, הסניגוריה הציבורית תצביע על מספר כיווני פעולה ויזמות לתיקוני חקיקה (חלקן כבר בתהליך של בחינה או קידום) שבראייתה נדרשים כדי לחזק את ההגנה על זכויות חשודים ונאשמים ולהבטיח הליך פלילי תקין והוגן.

אחד הגורמים המשפיעים ביותר על תחום החקיקה הפלילית הוא התעצמות השיח הציבורי והתקשורתי אודות הפשיעה בחברה הערבית והצורך בהעלאת רמת הביטחון האישי, המשפחתי והקהילתי של האזרחים הערבים בישראל. מציאות חברתית זו הובילה (וממשיכה להוביל) לשורה של יוזמות ותיקוני חקיקה, חלקן מתאפיינות בסטייה מעקרונות יסוד של המשפט הפלילי הישראלי ובפגיעה קשה בזכויות חשודים ונאשמים. אכן, אין חולק על הצורך להתמודד עם תופעות של פשיעה חמורה, ובייחוד הפשיעה המאורגנת. ואולם, האירועים הקשים בחברה הערבית מחייבים פתרונות עומק, להבדיל מ'פתרונות קסם'. בהקשר זה קיימות-גם-קיימות חלופות רבות ושונות בדמות מיצוי הכלים החריגים שמעוגנים בחקיקה הפלילית הקיימת מזה שנים רבות, יעול ומיקוד עבודת המשטרה וכן תגבור כוחותיה. יתרה מכך, כבר בדוחות קודמים התריעה הסניגוריה הציבורית על כך ש:

מיקוד השיח בהחמרת הענישה ואימוץ פתרונות המתמקדים בהרחבת סמכויות האכיפה ובהגברת הכליאה כפתרונות המרכזיים לטיפול בפשיעה ובעבריינות, עלולים דווקא להעמיק את המעורבות בפלילים.

כבר כיום קיים ייצוג יתר מובהק של בני החברה הערבית בהליכי המעצר ובבתי הכלא, וחלק מיוזמות החקיקה המקודמות בשם המאבק בפשיעה בחברה הערבית מעוררות חשש כבד לאכיפת יתר, לאכיפה סלקטיבית ולפגיעה בשוויון בפני החוק, כפי שיובהר להלן. בניגוד לרטוריקה הרואה בעונש המאסר כלי מרתיע שעשוי לתרום להורדת רמת העבריינות, מחקרים רבים מלמדים כי במקרים רבים הגברת השימוש בעונשי מאסר כנגד עוברי

3 בין היתר נסקרו מגמות של הרחבת ההגנה על זכויות חשודים ונאשמים; דה-פליליזציה, הליכים חלופיים להליך הפלילי ופיתוחן של חלופות לכליאה; סדרת מהלכים להתמודדות עם תופעות הפשיעה והאלימות בחברה הערבית; יוזמות שונות לייעול ההליך הפלילי תוך חשש לכרסום בזכויות העצור והנאשם ופגיעה בהליך התקין וההוגן; העלאת מעמדם של נפגעי ונפגעות עבירה בהליך הפלילי, תוך ערעור האיזונים העדינים בהליך הפלילי ופגיעה בזכויות חשודים ונאשמים. להרחבה, ראו הסניגוריה הציבורית דוח פעילות שנתי לשנת 2021, בעמ' 122-132 (2022); הסניגוריה הציבורית דוח פעילות שנתי לשנת 2022, בעמ' 76-77 (2023) (להלן: "דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2022"); הסניגוריה הציבורית דוח פעילות שנתי לשנת 2023, בעמ' 88-90 (2024) (להלן: "דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2023").

חוק - בעיקר על צעירים, אנשים שזו הסתבכותם הראשונה בפלילים וכן בעבירות שאינן ברף חומרה גבוה - היא בעלת השפעה קרימינוגנית (מחזקת דפוסים עבריינים) על מסלול חייהם. על כן, לטובת המקרים המתאימים לכך, יש ליצור אלטרנטיבות ממשיות למעצר ולמאסר ולהרחיב את המענים השיקומיים בהליך המעצר, במהלך המאסר ולאחריו. האינטרס השיקומי אינו רק אינטרס אישי אלא אינטרס ציבורי חברתי כבד משקל, ובמקרים רבים הוא עשוי להיות אפקטיבי במניעת עבריינות חוזרת.

היבט נוסף שהשפיע באופן עמוק על החקיקה הפלילית הוא מצב החירום שמלווה את מדינת ישראל מאז אירועי ה-7 באוקטובר 2023 ופרוץ מלחמת "חרבות ברזל". עם תחילתו של מצב החירום, התקינה הממשלה שלל תקנות לשעת חירום במנעד רחב של נושאים, ובהמשך חוקקו בכנסת הוראות שעה חקיקתיות להתמודדות עם הצרכים הייחודיים שהתעוררו בעקבות הלחימה. בדוח השנתי הקודם עמדנו על כך שחלק מהסדרי החירום הביאו לפגיעה קשה, מתמשכת ואף חסרת תקדים בזכויות העצורים, הנאשמים והאסירים ובתקינותם של הדיונים המשפטיים. פגיעה זו התעצמה בשל הצטברותם של ההסדרים זה לזה והשפעתם בכל שלבי ההליך הפלילי.⁴ תקופת החירום הביאה עמה גם שורה של יוזמות חקיקה בתחום עבירות הביטחון והטרור.⁵ הצרכים העומדים בבסיס מהלכים חריגים אלה הם כמובן ברורים ומובנים. יחד עם זאת, גם בעתות חירום (ויש לומר, במיוחד בעתות אלו) האתגר המרכזי שניצב בפני מעצבי המדיניות ומקבלי ההחלטות הוא להקפיד שהפגיעה בזכויות אינה עולה על הנדרש והמתחייב. במיוחד יש להיות מוטרדים מהימשכות הפגיעה בזכויות העצורים והנאשמים למשך תקופה של למעלה משנה וחצי, על רקע התארכותה של שגרת החירום שכלל הנראה תמשיך ללוות אותנו בעתיד הנראה לעין.⁶

כאן המקום לציין כי בעת האחרונה החלק הארי של החקיקה הפלילית מקורו בריבוי הצעות חוק פרטיות - אשר לגבי חלקן מתעורר חשש שהן נשענות על מניעים פופוליסטיים או הנעדרות תשתית עובדתית מינימלית - המבקשות לשנות מן הקצה אל הקצה עקרונות בסיסיים של המשפט הפלילי ושל סדרי הדין והראיות, וכן להחמיר באופן בלתי פרופורציונאלי בענישה.

לא אחת תהליכי החקיקה במצבים אלה נעשים באופן חפוז, מבלי שהובאו תשתית עובדתית ונתונים רלוונטיים, תוך עקיפת עבודת המטה מעמיקה ומקדמית הנדרשת ביחס למשמעויותיה והשלכותיה של ההצעה, בהשתתפות כלל הגורמים הרלוונטיים במערכת המשפט הפלילית.

מאפיין נוסף שהתגבר לאחרונה במסגרת דיוני החקיקה בכנסת הוא ניתוב הצעות חוק רבות מתחום המשפט הפלילי מוועדת חוקה, חוק ומשפט לוועדה לביטחון לאומי. על פי התרשמותה של הסניגוריה הציבורית, מהלך זה השפיע על מידת ההעמקה הנדרשת בתחום רגיש זה (לרבות לעניין הידע והמומחיות המקצועיים בתחום המשפט הפלילי), על מידת ההפנמה של הזכויות החוקתיות הרלוונטיות, על הנכונות לשלב בהסדרים את האיזונים

4 להרחבה על הסדרי החירום והוראות השעה החקיקתיות במהלך מלחמת "חרבות ברזל", ראו דוח הסניגוריה הציבורית 2023, לעיל ה"ש 3, בעמ' 15-25.

5 בין היתר חוקקו חוק המאבק בטרור (תיקון מס' 9 והוראת שעה), התשפ"ד-2023, שעניינו איסור צריכת פרסומי טרור; חוק מגבלות על חזרתו של מורשע במעשה טרור לסביבת נפגעי העבירה, התשפ"ד-2024; חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) (תיקון מס' 25 - הוראת שעה), התשפ"ה-2024 שעניינה מאסר קטין מתחת לגיל 14 בעבירת המטה שהיא מעשה טרור. כן אושרו בקריאה ראשונה הצעת חוק המידע הפלילי ותקנת השבים (תיקון מס' 8) (רישום פלילי של עבירות טרור), התשפ"ה-2025; והצעת חוק המאבק בטרור (תיקון מס' 11) (עבירת הסתה לטרור), התשפ"ד-2024 שעניינה הרחבת העבירות של הזדהות עם מעשה טרור והסתה לטרור.

6 בהקשר זה ניתן להזכיר במיוחד את הימשכות הפגיעה בזכויות עצורים ואסירים ביטחוניים ובתקינות ההליכים המשפטיים המתקיימים בעניינם כתוצאה מקיום דיונים בהיוועדות חזותית מכוח הסדר החירום שנקבע לעניין זה. להרחבה, ראו תת-פרק בנושא "קיום דיונים בהיוועדות חזותית", תחת פרק ייצוג חשודים ועצורים בדוח זה.

הראויים והנדרשים במערכת היחסים שבין רשויות האכיפה לבין הפרט ועל הזהירות המתחייבת מפני "פריצת סכרים" ותקדימים בעלי השלכות רחב בתחום הפלילי.

הרחבה ניכרת ומרחיקת לכת של סמכויות שיטור ואכיפה

המגמה המרכזית בתחום החקיקה הפלילית מהשנים האחרונות היא הרחבה ניכרת של סמכויות השיטור והאכיפה, וזאת מתוך מטרה מוצהרת להתמודד עם תופעות של פשיעה חמורה. מגמה זו כוללת בחובה שינוי דרמטי של סדרי העולם באכיפה הפלילית בישראל, ובחלק מן ההקשרים מעוררת לטעמנו קשיים חוקתיים של ממש. הרחבת הסמכויות נעשית פעמים רבות תוך חריגה בוטה ממושכלות יסוד של סדרי הדין ודיני הראיות במשפט הפלילי; היא מעניקה כוח רב מדי בידי רשויות האכיפה ומעוררת חשש כבד לאכיפת יתר ולאכיפה סלקטיבית; לעתים היא מלווה בשימוש באמצעים טכנולוגיים פולשניים ופוגעניים במיוחד כלפי האזרח; ולעתים היא "מייבאת" כלים חריגים וקיצוניים, לרבות מתחום המשפט המנהלי, שעד עתה יוחדו לחקיקת ביטחון וטרור בלבד. לא אחת, הבעייתיות של הרחבת הסמכויות מתחדדת לנוכח השימוש בהגדרות עמומות ומעורפלות המביאות לפגיעה קשה בעקרון החוקיות והוודאות בפלילים.

1

התפתחות משמעותית ביותר חלה בחקיקתו של **חוק הגבלות מנהליות (חוק עבר)**, אשר נקבע בשלב זה כהוראת שעה למשך שנתיים.⁷ מדובר בהסדר חריג ותקדימי שמקורו בהצעת חוק פרטית, המקנה לנשיא בית המשפט המחוזי סמכות להוצאת צווי הגבלה מנהליים כלפי "אדם הפועל במסגרת ארגון פשיעה" **בהתבסס בין היתר על הערכת מסוכנות מודיעינית שתערוך משטרת ישראל**, וזאת בסיועם ובתנאים המפורטים בחוק. **לעניין זה יצוין כי החוק הקיים מגדיר ארגון פשיעה בצורה רחבה ביותר** ("חבר בני אדם... שפועל בתבנית מאורגנת, שיטתית ומתמשכת" לביצוע עבירות מסוג פשע או עבירות עוון מסוימות). יתרה מכך, הוצאת הצו והמגבלות הקבועות בו נעשית על בסיס עילה עמומה ומעורפלת של "חיוניות למניעת פגיעה חמורה בביטחון של אדם". מדובר בשורה של הגבלות מנהליות מרחיקות לכת, ובכלל זה: מגבלה על כניסה למקום/לאזור או חובת מגורים/הימצאות במקום/אזור מסוים; איסור יציאה ממקום מגורים במשך כל שעות היממה או חלק ממנה; איסור/מגבלה על יצירת קשר עם אדם או קבוצת אנשים או הרחקה מאדם או מקבוצת אנשים "בעלי מכנה משותף"; חובת התייצבות בתחנת המשטרה על פי דרישה; מגבלה על נהיגה בכלי רכב; מגבלה על רכישה, החזקה או נשיאה של חפצים מסוימים; איסור יציאה מהארץ; מגבלה לעניין שימוש באינטרנט; חובה לדווח מראש למשטרת ישראל על כוונה לצאת ממקום או להיכנס למקום מסוים.⁸ כפי שצוין בדברי ההסבר להצעת החוק, הצו האמור יוצא "בשל חשש הצופה פני עתיד וזאת בהיעדר ראיות מספיקות במישור הפלילי, על מעשים המיוחסים לו בעבר", כלומר:

שלא על בסיס ביצוע עבירה כלשהי בעבר ועל בסיס ראיות מנהליות בלבד, ולעתים אף תוך סטייה מדיני הראיות ושימוש בראיות חסויות.

7 חוק הגנה על הציבור מפני ארגוני פשיעה, התשפ"ה-2024.

8 בהקשר זה יצוין כי בגרסאות קודמות של הצעת החוק אף הוצע לאפשר מעצרים מנהליים בגין פשיעה פלילית חמורה.

במסגרת דיוני החקיקה, הסניגוריה הציבורית הביעה את התנגדותה העקרונית להצעת החוק, ונציגי היועצת המשפטית לממשלה הדגישו אף הם את הקשיים החוקתיים העומדים בבסיס ההסדר (ייתכן שעד כדי מניעה חוקתית של ממש). בעקבות הערות הסניגוריה וגורמים נוספים, הוכנסו איזונים מסוימים להסדר. עם זאת,

הטלת המגבלות המנהליות על אדם שהוא בחזקת חף מפשע - ללא תשתית ראייתית מספקת, ללא חשד סביר לביצוע עבירה פלילית ובהסתמך על מידע מודיעיני בלבד אודות חשש עתידי - עדיין מהווה לטעמנו פגיעה אנושה בזכות לחירות ולכבוד.

המנגנון שבמסגרתו ניתן היה בנסיבות מסוימות להטיל מגבלות אלו מבלי שהוא כלל מודע לטיב החשדות כלפיו ומבלי שהוא ועורך דינו חשופים לראיות העומדות בבסיס הבקשה, אף פוגע אנושות בהגינות ההליך וביכולתו של האזרח להתגונן כראוי. ההגבלות המנהליות - המשליכות על כל אורחות החיים - מביאות לפגיעה בזכויות יסוד רבות נוספות (מלבד הזכות לחירות) כגון חופש התנועה, חופש העיסוק, הזכות לפרטיות וחופש הביטוי. העילות וההגדרות הרחבות בחוק מעוררות חשש כבד לאכיפת יתר, לאכיפה סלקטיבית ולפגיעה בשוויון בפני החוק. השימוש בסמכויות אלו עלול לכלול בחובו גם אנשים נורמטיביים וחפים מכל פשע. למעשה, ההסדר מבקש "לייבא" אל תחומי המשפט הפלילי כלים מנהליים דרקוניים - ובפרט מגבלות על חירות ותנועה - תוך עקיפה בוטה של עקרונות היסוד הקבועים בחוק המעצרים והורדה מוחלטת של התשתית העובדתית והרף הראייתי הנדרשים מכוחו. השימוש באמצעים חריגים וקיצוניים ממין אלה נעשה כיום רק בהקשר הביטחוני וביחס לעבירות טרור.

2

1

דוגמה נוספת לזליגת חקיקה מתחום הביטחון והטרור אל תוך החקיקה הפלילית מצויה בהצעת חוק פרטית שעניינה **קביעת הסדרי חילוט ותפיסה מנהליים והרחבת העילות למניעת מפגש עצור עם עורך דינו (הצעת חוק)**.⁹ הצעת חוק זו, הנדונה בימים אלה בוועדה לביטחון לאומי של הכנסת, מבקשת "לשאוב" מחוק המאבק בטרור ומהסדרי חקיקה אחרים שעניינם עבירות ביטחון הסדרים קיצוניים כדוגמת **קביעת מנגנון הכרזה על "ארגון פשיעה", במסגרת הליך מנהלי, על בסיס הערכה מודיעינית בלבד של משטרת ישראל ובהסתמך על ראיות חסויות, תוך עקיפת ההליך הפלילי; הליכי תפיסה וחילוט מנהליים, שיופעלו מכוח הכרזה כאמור, בהיקפים נרחבים ולרבות כנגד צדדים שלישיים; מניעת מפגש של עצור החשוד בעבירה של "פעיל בארגון פשיעה" עם עורך דינו; קביעת הוראה חדשה בחוק המעצרים בעניין מניעת פגישה של עורך דין עם יותר מעצור אחד באותה חקירה, כאשר הוראה זו אינה מוגבלת לארגוני פשיעה ולמעשה חלה על כלל העבירות.**

לעמדת הסניגוריה הציבורית, ההצעה להחיל על ארגוני פשיעה מנגנון הכרזה מנהלי - להבדיל מקביעה שיפוטית שניתנת במסגרת הליך פלילי הכולל בחובו את האיזונים הנדרשים והערובות המינימאליות במישורים של סדרי הדין ודיני הראיות, ולפי הגדרות החוק (הרחבות ממילא) ומבחני הפסיקה באשר להגדרת "ארגון פשיעה" - מעוררת קשיים ניכרים, וייתכן שאף במישור החוקתי.

ההצעה הנגזרת מכך להחיל את ההסדרים המנהליים של תפיסה וחילוט לפי חוק המאבק בטרור - אף היא

9 הצעת חוק הרחבת האמצעים למאבק בארגוני פשיעה (תיקוני חקיקה), התשפ"ג-2023.

מעוררת קשיים מהותיים. חוק המאבק בארגוני פשיעה כולל בתוכו כבר כיום הסדרי חילוט חריגים ומרחיקי לכת, הן במישור הפלילי והן במישור האזרחי. עוד יצוין כי אפילו כשמדובר במאטריה החמורה של ארגוני פשיעה, קיים מדרג של חומרה בין המבצעים השונים, ופעמים רבות הראשונים - ולעיתים גם היחידים - שנותנים את הדין הם דווקא אלו שנמצאים בתחתית המדרג, רבים מהם פעמים צעירים המשתייכים לאוכלוסיות חלשות ומנוצלות. ההסדרים המנהליים המוצעים אשר כאמור נלקחו מחוק המאבק בטרור מהווים כלי גורף ובלתי מידתי, גם ביחס לפשיעה מאורגנת. אנו רואים קושי מיוחד - היורד לשורשו של עניין גם במישור החוקתי - בהצעה להרחיב את הסדר מניעת מפגש של עצור בעבירות ביטחון וטרור עם עורך דין גם לתחום הפשיעה הפלילית החמורה. מדובר בהצעה הפוגעת אנושות בזכות ההיוועצות בסניגור, ויש בה כדי להמחיש את הסכנה של זליגת הסדרים ביטחוניים מובהקים אל תוך המשפט הפלילי - אשר סופם מי ישרנו.

המגמה של הרחבת סמכויות השיטור והאכיפה מושפעת מטבע הדברים גם מהעידן הטכנולוגי.

בהקשר זה, הסניגוריה הציבורית מוטרדת מהאופן שבו טכנולוגיות פולשניות ופוגעניות מופעלות כלפי אזרחים, חשודים ונאשמים, וזאת לעתים אף ללא הסדרה חקיקתית או בהליכי חקיקה מאוחרים המבקשים לעגן "עובדות בשטח", מבלי שנקבעו מנגנוני בקרה משפטיים וטכנולוגיים ראויים ואפקטיביים לשימוש בכלים אלו.

כנקודת מוצא עקרונית, הסניגוריה הציבורית סבורה כי יש לפעול באופן מיידי להסדרת אמצעים טכנולוגיים פוגעניים אלה באמצעות חקיקה מפורשת, אך זאת תוך הסדרה מקיפה ומפורטת של היבטים כגון יצירת מנגנון ביקורת ייעודי ואפקטיבי על השימוש בטכנולוגיות, שרטוט גבולות האסור והמותר בהקשרים אלה, חובות תיעוד על ידי הרשויות המפעילות, סדרי הדין להוצאת צווים שיפוטניים ועוד.

במהלך שנת 2024 אושרו בכנסת **חוק "מערכות צילום מיוחדות" והתקנות המסדירות את השימוש במערכת "עין הנץ" (חוק עבר)** (מערכת צילום מסוג LPR אשר נועדה לזהות לוחיות רישוי של רכב).¹⁰ חוק זה בא להסדיר היבטים מסוימים של הצבה והפעלה של "מערכות צילום מיוחדות" במרחב הציבורי ושימוש בתוצריהן על ידי משטרת ישראל. הכוונה היא למערכות המורכבות ממצלמות הכוללות מעבד ממוחשב, המאפשר אגירה ועיבוד של נתונים או של תמונה, והיא בעלת יכולת טכנולוגית לזיהוי חד-ערכי של חפץ בזמן אמת, ובכך

היא מאפשרת למעשה להתחקות או לבלוש אחר אדם. תיקון החקיקה מאפשר למשטרה לבצע ניטור טכנולוגי רציף וקבוע של אזרחי המדינה במרחב הציבורי, לאסוף ולשמור מידע רב אודותם, ולהעבירו לגופים נוספים המוגדרים בחוק, וזאת אף כאשר אין כל חשד או זיקה לפעילות פלילית מצידם.

פעולות אלו פוגעות בפרטיותם וכבודם של אזרחי ישראל, ואף אם הוסדרו בחוק (כפי שאכן ראוי לעשות), הרי שהן בגדר "עליית מדרגה" במרחב הפעולה של רשויות האכיפה כלפי הפרט, מכוונות לאוכלוסייה הכללית וכאמור אף

¹⁰ חוק לתיקון פקודת המשטרה (מס' 04), התשפ"ד-4202; תקנות המשטרה (מערכת צילום מיוחדת המזהה לוחיות רישוי של כלי רכב - מערכת RPL), התשפ"ד-4202.

מותרות בשימוש ללא כל צו שיפוטי. בשלב זה ההסדר הוחל על מערכת ה-LPR, ומגרסאות קודמות של הצעת החוק הושמט פרק שעסק במערכות צילום ביומטריות.

במסגרת דיוני החקיקה, הסניגוריה הציבורית הביעה את העמדה העקרונית שלכל הפחות יש לקבוע מנגנון חוקי המחייב קבלת היתר בצו שיפוטי לצורך שימוש במערכות הצילום המיוחדות, ובצד זאת העבירה הערות רבות לגופו של ההסדר. במסגרת הליכי התקנת התקנות בעניין מערכת ה-LPR, התריעה הסניגוריה בין היתר על נושאים כגון משך זמן שמירת המידע במערכת, תנאי ומורשי הגישה למאגרי המידע ואמות המידה הנדרשות לקביעת אמינות המערכת. מספר הערות התקבלו והובילו לנוסח המצמצם (במידת מה) את הפגיעה הגלומה בהסדרים.

יוזמת חקיקה נוספת הנדונה בימים אלה וטרם אושרה, אשר זכתה להד ציבורי ותקשורתי נרחב וקשורה לוועדות בדיקה שהוקמו בנושא, נוגעת להסדרת השימוש של המשטרה ב'רוגלות' (הצעת חוק).¹¹ אף בהקשר זה המהלך הוגש במסגרת הצעת חוק פרטית, המבקשת להקנות למשטרה בתנאים מסוימים את הסמכות לערוך חיפוש סמוי במחשבים (ולעניין זה גם במכשירים סלולאריים) בדרך של התחברות מרחוק למכשיר הרלוונטי, עיון בחומר האגור בו, העתקת חומרים מתוכו והתקנת רוגלות שבאמצעותן ניתן יהיה לבצע האזנות סתר או לחפש מידע האגור במכשיר.

הסניגוריה הציבורית הביעה בפני ועדת שרים לענייני חקיקה ואכיפה את התנגדותה הנחרצת להצעה זו, שלטעמנו גלומה בה פגיעה חריפה ומרחיקת לכת בזכויות חוקתיות, והיא נעדרת מערך בלמים ואיזונים חיוניים באופן החותר תחת עקרונות היסוד של הדין הפלילי בישראל.

למעשה, הצעה זו מבקשת לאפשר למשטרה להתקין, באופן סמוי, רוגלות במכשירים סלולאריים של אזרחים בלא כל הגבלה על היכולות הטכנולוגיות של האמצעי, כגון: אפשרות לשימוש במצלמה או במיקרופון של המכשיר בלא ידיעת המחזיק, תיעוד בלתי מוגבל של הפרט ושל צדדים שלישיים הבאים עמו במגע, שליפת מידע שנאגר במכשיר בעבר וכן מידע עתידי שייאגר, לרבות מידע מתוך כלל היישומים הקיימים במכשיר ועוד.

כל זאת, בלא הגבלה של משך הזמן שבו ניתן להפעיל אמצעי זה כלפי אדם, ומבלי שנקבע בהצעה מנגנון ברור להגדרת מאפייניו של האמצעי הטכנולוגי ואף לא מנגנון בקרה אפקטיבי וחיצוני למשטרה על השימוש בו ועל התוצרים שיופקו באמצעותו. כמו כן, הצעת החוק אינה קובעת ערובות מינימליות להבטחת מניעת האפשרות הטמונה ברוגלה לעריכת שינויים בחומר המצוי במכשיר או שיבושו. האפשרות לחדירה סמויה לחומר מחשב וחיפוש במידע האגור בו, כמו גם התקנה סמויה של רוגלות על מכשירים סלולאריים של אזרחים מפרה באופן קיצוני את הזכות החוקתית לפרטיות, ולמעשה תאפשר לרשות גישה בלתי מוגבלת לכל סודות חייו של האזרח. זאת, נוכח היקף המידע האגור במכשירים סלולאריים חכמים, רגישות המידע והיותו מכיל תכנים רבים הנוגעים לצנעת הפרט, והעובדה שהמידע האגור במכשירים אלה כולל היקף עצום של מידע הנוגע לצדדים שלישיים המצויים בקשר עם המחזיק במכשיר. האפשרות לבצע פעולות אלה באופן סמוי, בלא ידיעתו של בעל המכשיר או המחזיק בו בדבר עצם ביצוע החיפוש, ותוך מתן אפשרות להעתיק מידע או להתקין רוגלות שהיקף יכולות

11 הצעת חוק המשטרה (חדירה לחומר מחשב), התשפ"ד-2024.

איסוף המידע שלהן הוא בלתי מוגבל ואף אינו ידוע לאשורו - מהווה אמצעי הפוגע באופן קיצוני בזכויות חוקתיות ועל כן אין לו מקום בגדרי ניהולן של חקירות פליליות. מטעמים אלה, ובשל מורכבות הסוגיה ורגישותה, ראוי שהסדרת השימוש באמצעים אלו תיעשה בדרך של עבודת מטה מסודרת בשיתוף כלל הגורמים הרלוונטיים (ובהם הסניגוריה הציבורית) וכן גורמי מקצוע מתחום הפרטיות וזכויות הפרט, שתיתן מענה למכלול הרחב של האיזונים הרגישים הנדרשים. ככלל, ראוי שעניינים רגישים ומורכבים ממין אלה יקודמו במסגרת הצעות חוק ממשלתיות. **בנובמבר 2024 החליטה ועדת שרים לענייני חקיקה לתמוך בקריאה טרומית רק בחלק מהמרכיבים המוצעים בהצעת החוק, וגם זאת בכפוף לשורה של תנאים וסייגים שהובאו בעמדת הסניגוריה הציבורית והרשות להגנת הפרטיות.**¹²

הצעת חוק פרטית בעייתית נוספת, הנדונה מזה זמן בוועדה לביטחון לאומי של הכנסת, עוסקת ב**החמרת סמכויות קצין ממונה בקביעת תנאי שחרור בערובה ממעצר (הצעת חוק).**¹³ הצעת החוק מבקשת להחמיר את תנאי השחרור ממעצר שיוכל קצין משטרה ממונה להטיל על חשוד בעבירות מסוימות, באופן שיתאפשר להטיל את תנאי השחרור למשך פרקי זמן ממושכים יותר מהדין הקיים (כך למשל לעניין כניסה לאזור, לישוב או למקום בארץ; איסור לקיים קשר או להיפגש עם מי שיקבע; חובת מגורים או הימצאות באזור, בישוב או במקום בארץ). הסניגוריה הציבורית הביעה את התנגדותה העקרונית להצעת החוק, ולכל אורך דיוני החקיקה הדגישה כי מן הראוי שהסוגיה תוסדר במסגרת הצעת החוק הממשלתית שתגובש על בסיס המלצותיה של הוועדה הציבורית לבחינת נושא המעצרים לצורכי חקירה בראשות השופטת (בדימ') שולמית דותן, אשר מטרתן להפחית מעצרים מיותרים.

הצעת החוק הפרטית צפויה לפגוע דווקא בשכבות החלשות ובחשודים בעבירות קלות אשר יוטלו עליהם תנאים מגבילים בלתי מידתיים ולבסוף כלל לא יוגש נגד רובם כתב אישום

(ולעניין זה יוזכר כי בעניינם של למעלה מ-50% מהחשודים הנעצרים לא מוגש כתב אישום בסוף החקירה). הצעת החוק ממילא אינה נותנת כלים להתמודדות עם פשיעה חמורה, שכן סמכויות השחרור של הקצין הממונה בתחנה ככלל אינן שמורות למקרים שהוזכרו בהצעת החוק (סכסוכי דמים, רצח, מעשי ירי וכו'), שבדרך כלל יסתכמו במעצר ולא בשחרור בערובה. הסניגוריה סבורה כי הצעת החוק מעוררת חשש ממשי להגברת מעצרים מיותרים מאחורי סורג וברית, שעה שחלק נכבד מהמשוחררים בערובה לא יוכל לעמוד בתנאים המגבילים שיוטלו על ידי הקצין הממונה לפרקי זמן ממושכים, ולכן יוחזרו למעצר. על כן, להערכתנו הרחבת הסמכויות תביא דווקא לגידול נוסף במספר העצורים בישראל. טעם זה להתנגדות הסניגוריה תקף ביתר שאת לנוכח החרפת משבר הכליאה החמור השורר בישראל בימים אלה.

בדוחות קודמים הוזכר תיקון החקיקה שהתקבל לפני כשנתיים בעניין **הרחבת סמכות חיפוש בלא צו (חוק עבר).** במסגרת תיקון זה, שחוקק כהוראת שעה, הורחבה סמכותו של שוטר לבצע חיפוש בבית/במקום

12 לעיון בהחלטת הוועדה: <https://www.il.gov/he/pages/dec2449-2024>.
 13 בשלב זה אושרה בקריאה ראשונה: הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים) (תיקון מס' 23 - הוראת שעה) (החמרת תנאי שחרור בערובה של חשוד בעבירות חמורות), התשפ"ד-2024.

בלא צו, וזאת בהתבסס על שתי עילות חדשות שעניינן איתור נשק או חלק מהותי בנשק העשוי לשמש ראייה לביצוע עבירת נשק; ותיעוד או מצלמה העשויים לשמש ראייה לביצוע עבירות מסוג פשע חמור ועבירות נוספות.¹⁴ הוראת השעה האמורה הוארכה בשלב זה עד לסוף יוני 2025.

הסניגוריה הציבורית הסתייגה בשעתו מהתיקון המוצע, הטילה ספק בדבר נחיצותו המעשית לנוכח הדין הקיים וכן הביעה חשש כי הוא יעניק סמכות ושיקול דעת רחב מדי לכל שוטר, ללא צורך בצו שיפוטי, ואף יגרום ל"פרופילינג" של אוכלוסיות מסוימות. הסניגוריה אף הציעה מספר תיקונים להצעת החוק, כגון עיגון מפורש בחוק של חובות תיעוד מפורטות של החיפוש ללא צו, וכן קביעת מנגנון של ביקורת שיפוטית בדיעבד על ביצועו. מהדיווחים התקופתיים שהוגשו על ידי גורמי האכיפה לכנסת, דומה כי קשה להסיק מסקנות ברורות וחד-משמעיות אודות יישום הוראת השעה: כך למשל, מהמספר הכולל (הלא-גבוה) של חיפושים ללא צו לא ניתן לדעת האם ננקטת גישה זהירה (כמתחייב) של רשויות האכיפה ונעשה בהסדר שימוש ממוקד השמור למקרים החריגים בהם מתקיים אלמנט המיידיות ולא ניתן לפנות לבית המשפט כדי לקבל צו חיפוש מבעוד מועד; או שמא מתעורר בכלל ספק בדבר הצורך הראשוני העומד בבסיס הרחבת סמכות החיפוש והתועלת הממשית העולה מכך. יתרה מכך, על פניו הנתונים מלמדים על כך ששיעור החיפושים ה"מניבים" (חיפושים בהם נמצאו כלי נשק או ש"נולדו" כתבי אישום בעקבות/בעזרת אותם חיפושים) הוא נמוך יחסית, באופן המעורר שאלות הן לגבי נחיצות ההסדר והן לגבי החשש מפני שימוש יתר או יישום לא ראוי של הסמכות הפוגענית.

לסיום חלק זה, נבקש לעמוד גם על הצעת החוק הממשלתית הנדונה בימים אלה בכנסת בעניין **הרחבת סמכויות האכיפה הניתנות לפקחים במסגרת פרויקט ה"שיטור עירוני" (הצעת חוק)**.¹⁵ עד היום ייעודו של השיטור העירוני היה בנושאי איכות החיים, אלימות ומניעת התנהגות אנטי חברתית בשטח הרשות המקומית.

הצעת החוק הממשלתית החדשה, לעומת זאת, **משנה את ייעודו של השיטור העירוני והופכת אותו לכוח אכיפה נרחב יותר** שצפוי לפעול בעבירות חמורות הרבה יותר. לצד הרחבת ייעודו של השיטור העירוני, הצעת החוק **מרחיבה באופן דרמטי את הנסיבות שבגינן יוכלו הפקחים המסייעים להפעיל את סמכויותיהם**.

הסניגוריה הציבורית הביעה בדיוני החקיקה את העמדה שלפיה הצעת החוק מרחיבה באופן בלתי ראוי את העילות שמאפשרות לפקחים המסייעים להפעיל את סמכויות האכיפה תוך חשש משמעותי לפגיעה בזכויות הפרט. הצעת החוק מבטלת הן את ההגבלות שהיו קבועות עד היום באשר למקומות המוגדרים שבהם היו רשאים הפקחים להפעיל את הסמכויות - מקומות מועדים בלבד - והן את ההגדרה המצומצמת שהיתה קבועה באשר למעשים שמצדיקים את הפעלת הסמכויות. הרחבת השימוש בסמכויות הפקחים למגוון רחב יותר של עבירות נעשית דווקא על רקע ביקורת מתמשכת על העדר הכשרה מספיקה של הפקחים להתמודד עם מצבי אלימות והעדר בקיאות מספקת בנושא הפעלת סמכויות פוגעניות כלפי האזרח. בנוסף, לא חלים על הפקחים המסייעים מנגנוני הפיקוח והטיפול המשמעותי והפלילי החלים על שוטרים. הרחבת ייעודו של השיטור העירוני עלולה להרחיב באופן משמעותי את החיכוך שבין הפקחים העירוניים לבין האזרחים ואת השימוש שלהם בסמכויות המעין-שיטוריות שבידיהם, ובכלל זה שימוש בכוח, תוך העמקת החשש לפגיעה בזכויות הפרט ובזכות להליך הוגן.

14 הוראת השעה נקבעה במסגרת חוק המאבק בכלי נשק בלתי חוקיים, התשפ"ו-2022.

15 הצעת חוק לייעול האכיפה והפיקוח העירוניים ברשויות המקומיות (הוראת שעה) (תיקון מס' 14), התשפ"ה-2024.

- 1 **חוק הגבלות מנהליות**
- 2 **קביעת הסדרי חילוט ותפיסה מנהליים והרחבת העילות למניעת מפגש עצור עם עורך דינו**
- 3 **חוק "מערכות צילום מיוחדות" - "עין הנץ"**
- 4 **הסדרת השימוש של המשטרה ב'רוגלות'**
- 5 **החמרת סמכויות קצין ממונה בקביעת תנאי שחרור בערובה ממעצר**
- 6 **הרחבת סמכות חיפוש בלא צו**
- 7 **הרחבת סמכויות האכיפה לפקחים**

החמרה דראסטית במדיניות הענישה אל מול משבר הכליאה המתעצם

המגמה השנייה שהולכת וגוברת בשנים האחרונות היא החמרה דראסטית של רמות הענישה הקבועות בחקיקה הפלילית. כחלק ממגמה זו, מוגשות חדשות לבקרים שלל הצעות חוק המבקשות להחמיר באופן משמעותי את הענישה הקבועה בצד עבירות פליליות שונות, לרבות תוך קביעת ענישת מינימום ועונשי חובה של מאסרים וקנסות ומנגנונים דרקוניים בתחום החילוט. בהצעות אלו יש משום צמצום ניכר של שיקול הדעת השיפוטי, עד כדי פגיעה בענישה האינדיבידואלית המתואמת לנסיבות המקרה והעושה. פעמים רבות הצעות אלו מוגשות מבלי שהובאה בעניינן תשתית עובדתית ונתונים רלוונטיים המצדיקים את פעולת ההחמרה ומתעורר חשש שהן נובעות ממניעים פופוליסטיים. לא אחת, הבעיה עמה המציעים מבקשים להתמודד אינה טמונה בחומרת הענישה, אלא ביכולות האכיפה ובמיצוי הגשת כתבי אישום. הצעות החוק נשענות בדרך כלל על התכלית הכללית של "המלחמה בפשיעה", ובפרט ניכרת הפנייה לפשיעה בחברה הערבית, אך זאת כאמור ללא תשתית המבססת קשר בין ההצעה לבין התופעה עמה היא מבקשת להתמודד. במקרים אחרים מוגשות הצעות להחמרה בענישה הקשורות בעקיפין למצב הלחימה, תוך שמשווים להן נופך ביטחוני. מגמת ההחמרה בענישה נמצאת במתח מובהק מול משבר הכליאה החמור והמתעצם השורר במדינת ישראל ולמעשה מאיינת לחלוטין את מאמצי המערכת בקידום פתרונות לבעיית הצפיפות הקשה במתקני המעצר ובבתי הסוהר בישראל. בהקשר זה, קיים קושי מובנה בהתמודדות עם יוזמת חקיקה ספציפית העוסקת בהחמרת הענישה בגין עבירה או תופעה מסוימת, בעוד שבמבט-על ובהצטברות היוזמות זו לזו ברי כי ההשלכות על משבר הכליאה יהיו הרסניות וייתכן שאף בלתי הפיכות. שטף הצעות החוק הפרטיות המגיעות לוועדת שרים לענייני חקיקה בהקשר זה מקשות מאד על בחינה מעמיקה ויסודית של הצדקותיהן, משמעותיהן והשלכותיהן.

מהלכי החקיקה המבטאים את מגמת ההחמרה בענישה הם **רבים ומגוונים**, ובהקשר זה ניתן למנות בין היתר: קביעת עונשי מינימום וחובת הטלת מאסר בפועל, בצד מנגנוני חילוט חריגים, בגין עבירה חדשה (ובעיתית מאד מבחינת יסודותיה הרחבים) של גביית דמי חסות;¹⁶ קביעת עונשי מינימום וחובת הטלת מאסר בפועל בגין עבירות אלימות כלפי קטין או חסר ישע, שבוצעו על ידי אחראי שאינו בן משפחה, אשר הוראת השעה בעניינה הוארכה בשלוש שנים נוספות;¹⁷ שורה החמרה משמעותית של הענישה המרבית הקבועה בצד עבירות נשק, תוך הארכת הוראת השעה בדבר ענישת מינימום וחובת הטלת מאסר בפועל וקביעת הסדרי חילוט נרחבים;¹⁸ וכן יוזמות חדשות להחמרות נוספות במדרג הענישה ולכרסום בסדרי הדין והראיות (בכלל זה קביעת חזקה בעייתית ומסוכנת שלפיה חפץ בתצלום או בסרטון הנחזה לכלי נשק ייחשב כנשק);¹⁹ החמרת הענישה (והיבטים נוספים) בעבירות הסעה, הלנה והעסקה של שוהים שלא כדין, לרבות ענישת מינימום של מאסרים וקנסות;²⁰ וכן החמרת הענישה בעבירות של כניסה לישראל ושהייה בישראל שלא כדין, ובכלל זה תוך קביעת עונשי מינימום של מאסרים וקנסות וחובת חילוט רכוש של הנידון שנתפס;²¹ שורה של הצעות חוק הנדונות בימים אלה בוועדת

16 חוק העונשין (תיקון מס' 146 והוראת שעה), התשפ"ג-2023.

17 חוק העונשין (תיקון מס' 143 והוראת שעה (תיקון)), התשפ"ד-2024.

18 תיקוני החקיקה שאושרו בהקשר זה: חוק המאבק בכלי נשק בלתי חוקיים, התשפ"ג-2022; חוק העונשין (תיקון מס' - 140 הוראת שעה (תיקון)), התשפ"ה-2025.

19 תזכיר חוק הגברת אכיפה בעבירות נשק והוראת שעה, התשפ"ה-2024; הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 153 (החזקה, נשיאה והובלה של כמה כלי נשק)), התשפ"ד-2024.

20 חוק הכניסה לישראל (תיקון מס' 38), התשפ"ד-2024.

21 הצעת חוק איסור שהייה וישיבה בישראל שלא כדין (תיקוני חקיקה), התשפ"ה-2025.

חוקה, חוק ומשפט של הכנסת להחמרת הענישה (כולל עונשים מזעריים) בגין תקיפת רופאים, מטפלים או אנשי צוות רפואי;²² וכן שורה של הצעות חוק פרטיות שהוגשו לוועדת שרים לענייני חקיקה שעניינן החמרת הענישה בעבירות שונות (חלקן נדחו על ידי הוועדה וחלקן נתמכו על ידיה בתנאים).²³

הסניגוריה הציבורית מציגה בדיוני החקיקה את הסתייגויותיה העקרוניות והמעשיות מפני ההצעות להחמרת הענישה, ובפרט כאלה המבקשות לקבוע עונשי מינימום ועונשי חובה בספר החוקים. פעמים רבות בבסיס הצעות אלו מונחת הנחת היסוד לפיה החמרה בענישה תוביל להגברת ההרתעה ול"מיגור" התופעה העבריינית. ואולם, מחקרים רבים שנערכו בארץ ובעולם מלמדים כי -

החמרת הענישה אינה מקדמת את אלמנט ההרתעה או את המאבק בפשיעה, זאת להבדיל מוודאות האכיפה והגדלת סיכויי העבריין להיתפס.

כך גם נקבע בדוח הוועדה לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעוברי חוק בראשות השופטת (בדימוס) דליה דורנר (להלן: דוח ועדת דורנר), אשר מסקנותיה אומצו בהחלטת ממשלה מס' 1840.²⁴ אם כך, הפתרון לבעיה עמה מבקשים המציעים להתמודד טמון בשיפור ומיצוי יכולות האכיפה, ולא בהחמרת הענישה.

עונשי מינימום - על אחת כמה וכמה עונשי חובה של הטלת מאסר בפועל - חותרים תחת עקרון האינדיבידואליות בענישה, מצמצמים באופן ניכר את שיקול דעתו של השופט ובמידה רבה פוגעים ביכולתו של בית המשפט לעשות צדק ולנקוט בענישה המתאימה למקרה הספציפי. הקושי בקביעתם מתעורר בעיקר (אבל לא רק) באותם המקרים בהם מכלול הנסיבות דווקא אינו מצדיק שליחתו של אדם לכלא (בין אם נסיבות ביצוע העבירה אינן מצדיקות זאת, ובין אם מדובר באדם שזו לו עבירה ראשונה או מי שעבר הליך טיפול ושיקום משמעותי ועונש המאסר עלול לחזור ולדרדר אותו לאורח חיים עברייני). על רקע זה, אף בדוח ועדת דורנר הומלץ במפורש להימנע מקביעת עונשי מינימום, מאחר שהם מסכלים את האפשרות לנקוט בענישה האינדיבידואלית, ומקשים על בתי המשפט להתאים את הענישה לעקרון ההלימה ולמטרות הענישה האחרות.²⁵

קושי נוסף העולה מאימוץ עונשי מינימום וחובה הוא -

הצרת שיקול הדעת השיפוטי בענישה דווקא מחזקת עד מאוד את כוחה של התביעה, שלבחירתה בסעיף אישום כזה או אחר השפעה משמעותית על סוג העונש ומידתו.

22 בין היתר, הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 146) (תקיפת עובד ציבור שהוא מטפל או ממלא תפקיד בארגון חירום והצלה טרום אשפוז או בחדר מיון), התשפ"ב-2022; הצעת חוק העונשין (תיקון - תקיפת עובד ציבור מטפל), התשפ"ג-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - החמרת ענישה בשל תקיפת צוות רפואי), התשפ"ג-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - החמרת הענישה על עבירות כלפי אנשי צוות רפואי), התשפ"ג-2022. 23 כך למשל הצעת חוק העונשין (תיקון - עונשי מינימום בעבירות בחוק העונשין), התשפ"ד-2024; הצעת חוק העונשין (תיקון - החמרת ענישה בעבירת הפרת הוראות צו הגנה ובעבירת תקיפת בן זוג), התשפ"ג-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - החמרת ענישה בגין ירי מנשק חם שלא כדיון), התשפ"ג-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - תקיפת נהג אוטובוס), התשפ"ג-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - קביעת עונש מינימום לעבירות יידוי אבנים), התשפ"ג-2023; הצעת חוק המאבק בטרור (תיקון - החמרה בענישה בשל עבירה שהיא מעשה טרור), התשפ"ד-2024; הצעת חוק המאבק בטרור (תיקון - החמרת ענישה), התשפ"ד-2023; הצעת חוק העונשין (תיקון - מאבק בפשיעה החקלאית), התשפ"ג-2023. 24 דוח הוועדה הציבורית לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים (נובמבר 2015), בעמ' 29-32. בוועדה היו חברים נציגי משרד המשפטים, הפרקליטות, הסניגוריה הציבורית, המשטרה, שירות בתי הסוהר, משרד הרווחה, משרד האוצר והאקדמיה. מסקנות הוועדה והמלצותיה (אשר בעיקרן התקבלו פה-אחד) אומצו גם בהחלטת ממשלה מס' 1840 מאוגוסט 2016 בנושא "ייעול מדיניות הענישה ושיקום האסירים בישראל". 25 שם בעמ' 37-38.

תופעה זו בדיוק התרחשה בארה"ב ובהקשרים קודמים גם בישראל, בעקבות חקיקתם של עונשי מינימום והסדרים אחרים המצרים את שיקול הדעת השיפוטי בענישה. התובעים הפכו הלכה למעשה לגוזרי הדין, וכוח המיקוח שלהם במשא ומתן להסדר טיעון הפך לכזה שדחף נאשמים רבים להודות בעבירה פחותה, תוך ויתור על טענות חפות, רק כדי להימנע מן הסיכון של עונש המינימום. מחקרים רבים מראים כי כבילת שיקול הדעת השיפוטי מעבירה כוח רב מאוד לידי התביעה, שהחלטתה לגבי בחירת סעיף האישום וניסוח עובדות כתב האישום אינה כפופה להבניות החוקיות הללו.²⁶

יתרה מכך, החמרה בענישה עלולה להביא לעלייה משמעותית במספר הכלואים ולהקצאת משאבים רבים יותר לבתי הכלא, וזאת ללא צמצום של התופעה העבריינית (כפי שניתן להיווכח גם כיום לאחר בחינת השפעותיהן של חלק מההסדרים שאושרו).

מגמת ההחמרה בענישה ושימוש מואץ במאסרים כרוכה במחירים משפטיים וחברתיים כבדים. בהקשר זה יוזכר כי אחת הקביעות החשובות בדוח ועדת דורנר, אשר אף היא אומצה בהחלטת ממשלה מס' 1840, היא כי בכל מקרה בטרם יוצע שינוי ביחס לחקיקת עבירות ועונשים (ובפרט כאשר מדובר בקביעת עונש מזערי), יש צורך לבחון את רמות הענישה הנהוגות בעבירה הרלוונטית, להציג את העלות המשוערת של השינוי המוצע ולוודא האם המצב המשפטי הקיים אכן אינו מאפשר לבתי המשפט להטיל עונשים העומדים בעקרון ההלימה. ואולם בניגוד גמור למשתמע מהצעות החוק המדוברות - שכאמור פעמים רבות אינן מלוות בנתונים ובתשתית עובדתית - הניסיון מלמד כי במקרים המתאימים בתי המשפט נוהגים להטיל ענישה מחמירה (ובכלל זה מאסרים בפועל), ולתת משקל גדול מאוד למציאות החברתית ולשיקולי ההרתעה.

הסניגוריה הציבורית שבה ומתריעה כי המגמה המתוארת של ריבוי יוזמות חקיקה להחמרת הענישה תביא להחרפה דרמטית של משבר הכליאה החמור ממילא השורר בימים אלה במדינת ישראל. מזה חודשים ארוכים, אנו עדים למשבר כליאתי חסר תקדים במסגרתו מצופפים עצורים ואסירים למרחב מחייה בלתי אנושי ואף לכדי הלנה על הרצפה.²⁷ מאז פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", מספר הכלואים עלה בלמעלה מ-6,000 איש, וכ-60% מכלל הכלואים שוהים בתנאי צפיפות מחפירים. מהנתונים העדכניים שהועברו לוועדה לביטחון לאומי של הכנסת ניכרת מגמת ההחרפה בבעיית הצפיפות במיוחד ביחס לקבוצת הכלואים הפליליים: בכל יום נתון למעלה מ-1,500 עצורים ואסירים פליליים אינם על מיטה, אלא בעיקר על מזרון שעל הרצפה; למעלה מ-5,000 כלואים פליליים, המהווים כ-40% מקבוצה זו, שוהים בשטח מחייה הנמוך מ-3 מ"ר. תמונת המצב משקפת פגיעה אנושה, חסרת תקדים ומתמשכת בזכותם של העצורים והאסירים לכבוד. במצב דברים זה יש להימנע ככל הניתן מקידום יוזמות חקיקה אשר במצטבר זו לזו יביאו להחרפת המשבר. יתרה מכך, יש להבין כי מכיוון שמהלכי ההצפפה במתקני הכליאה הביטחוניים למעשה כמעט מוצו, הרי שהשלכותיה של הצעות החוק המדוברות במישור הצפיפות בבתי המעצר והמאסר יחולו ביתר שאת על אוכלוסיית הכלואים הפליליים, ובפרט על קבוצת העצורים הפליליים. מעבר להחרפה הניכרת של הצפיפות במתקני הכליאה והחמרת הפגיעה בזכויות העצורים והאסירים, למהלכים אלה השלכות אדירות גם במישור התקציבי והארגוני בשל העלויות הישירות והעקיפות של הכליאה העודפת. המציאות הנוכחית מחייבת נקיטה בצעדים אפקטיביים שיקלו על הצפיפות במתקני הכליאה באופן מיידי, ובפרט יצירת

26 ר', בין היתר: Miller, L. Marc, Sentencers as Prosecutors: Dissatisfaction & Domination, 56 STAN. L. REV. 1211 (2004); אורן גזל-אייל ורותי לזר, "ההשלכות הצפויות לעונשי מוצא", חוקים ג 41-97 (2011).

27 הסמכות של מנהל בתי הסוהר סוהר לצופף עצורים ואסירים בניגוד להוראות החוק והפסיקה בדבר שטח מחייה מינימאלי לעצור ולאסיר, וכן לחרוג מהחובה החוקית להלין כלואים על גבי מיטות (כך שיתאפשר להלינם אף על רצפת תאי הכליאה), עוגנה במסגרת החוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 64 - הוראת שעה - חרבות ברזל) (מצב חירום כליאתי), התשפ"ד-2023. להרחבה על משבר הכליאה, ראו תת פרק בנושא ייצוג אסירים ומאבק במשבר הכליאה.

ופיתוח חלופות לכליאה (על כך יורחב בהמשך). ואילו, באופן מנוגד לחלוטין, יוזמות החקיקה המדוברות יובילו למעשה להגדלה משמעותית בהיקף הכלואים והעצורים ובכך להחמרה בתנאים הבלתי אנושיים בהם מוחזקים כבר כיום למעלה ממחצית מהעצורים והאסירים.

מבט לעתיד - כיווני פעולה ויוזמות חקיקה מוצעות מטעם הסניגוריה

לצד המגמות המרכזיות המאפיינות את החקיקה הפלילית שפורטו לעיל, להלן נבקש לעמוד על מספר כיווני פעולה שבראיתנו דורשים קידום והסדרה במישור החקיקתי במהלך התקופה הקרובה:

הרחבת ההגנה על זכויות נחשודים וחשודים

בראש ובראשונה, הסניגוריה הציבורית סבורה כי יש לקדם יוזמות חקיקה שנועדו להרחיב ולהגביר את ההגנה על זכויותיהם של חשודים ונאשמים. בבסיס ההגנה על זכויות החשודים והנאשמים, עומדים גם אינטרסים ציבוריים חשובים כגון שיפור יכולתם של גורמי האכיפה ובתי המשפט להגיע לחקר האמת; הוגנות ההליך וטוהרו; מניעת (או לכל הפחות הפחתת) הסיכון לטעויות, להרשעות שווא ולמעצרי שווא; והעלאת אמון הציבור במערכות המשפט ואכיפת החוק. תחום זה עדיין לוקה כיום בחסר חקיקתי משמעותי, שכן חלק נכבד מן הזכויות הן פרי של פיתוח פסיקתי ובחלק גדול מהנושאים קיימת אי בהירות ומחלוקות פוסקים. על רקע זה, ניכרת החשיבות של גיבוש חקיקה ראשית המעגנת והמרחיבה את זכויותיהם הבסיסיות של החשודים והנחקרים בישראל.

הצעת חוק משמעותית אשר החלה לידון בוועדת חוקה, חוק ומשפט אך בסופו של דבר לא הגיעה לכדי חקיקה מלאה בשל פיזור הכנסת הקודמת - היא:

הצעת חוק יסוד: זכויות בהליך הפלילי, אשר ביקשה לעגן בחקיקת יסוד מפורשת ומפורטת את הזכויות החוקתיות בחקירה פלילית, במעצר ובמשפט פלילי.²⁸

כן יש להזכיר כי בשנת 2018 פורסמה ברשומות הצעת חוק ממשלתית שביקשה לעגן במפורש בחקיקה את הזכויות והחובות של נחקרים ואת היקפן (ומנגד את חובות החוקרים הנגזרות מזכויות וחובות אלה) - ואולם הצעה זו לא קודמה.²⁹ הסניגוריה הציבורית סבורה כי מדובר במהלכים הכרחיים וחיוניים ביותר בתחום זכויות החשודים והנאשמים וקוראת לגורמים הרלוונטיים לחדש את קידומם.

בצד זאת, יש לקדם תיקוני חקיקה נוספים וממוקדים בתחום זכויות החשודים והנחקרים, בין היתר בהתבסס על המלצות הביניים של הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון בראשות השופט (בדימו') יורם דציגר.

אחת ההמלצות המרכזיות בהקשר זה נוגעת לעיגון והסדרה חקיקתית של הזכות לנוכחות סניגור בחקירה.

²⁸ הצעת חוק יסוד: זכויות בהליך הפלילי.

²⁹ הצעת חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים) (תיקון מס' 9), התשע"ח-2018. הצעת החוק הממשלתית היא פרי המלצותיה של הוועדה המייעצת לסדר דין פלילי וראיות (אז בראשות כב' השופטת מרים נאור). בין היתר הוצע להסדיר סוגיות חשובות כגון חובת אזהרת החשוד, הזכות להיוועץ בסניגור והיקף זכות השתיקה, וכן חובות היידוע על זכויות אלו ואחרות. הצעת החוק מבקשת גם לתקן את חוק הסניגוריה הציבורית, כך שיעניק זכאות לייצוג ציבורי גם לחשודים שאינם עצורים (בעבירות פשע) שהם מחוסרי אמצעים.

בהקשר זה פורסמה הצעת החוק ממשלתית, פרי יוזמתו של שר המשפטים, המבקשת להקנות זכות לנוכחות סניגור בחקירה לקטינים ולאנשים עם מוגבלות שכלית ונפשית הנחקרים במשטרה כחשודים.³⁰ מדובר במהלך חשוב וקריטי שנועד לצמצם את החשש מהודאות שווא של אוכלוסיות מיוחדות ופגיעות אלו - שעל פי המחקרים מועדות יותר להודאות במעשים שלא ביצעו - ובכך גם לסייע במימוש זכותם להליך הוגן ובשמירה על תקינות החקירה המשטרתית. נחקרים ממין אלה אף נוטים יותר לוותר על זכויותיהם במהלך החקירה, מתקשים יותר בהבנה ממשית של סיטואציות חקירתיות רלוונטיות, מושפעים יותר ממניפולציות רגשיות ומשימוש במידע כוזב ולעיתים הם חשופים יותר להפרת זכויותיהם על ידי הרשות החוקרת. אכן, נוכחות סניגור בחקירה וליווי החשוד על ידי עורך דינו תורמת רבות למזעור גורמי הסיכון השונים למתן הודאות שווא ולהקפדה על הוראות הדין וזכויות החשודים. זכותו של חשוד לנוכחות סניגורו אף מסייעת באיזון פערי הכוחות המובנים בין החוקרים לחשוד. לא בכדי הסדרים של נוכחות סניגור בחקירת חשוד נהוגים במדינות העולם המערבי, ולמעשה בכל המדינות שנסקרו בדיוני ועדת דנציגר. לנוכח הדברים האמורים, הסניגוריה הציבורית הביעה את עמדתה העקרונית שמן הראוי היה כי הזכות לנוכחות סניגור בחקירה תוקנה לכל אדם החשוד בביצוע העבירה. עם זאת, הסניגוריה תמכה במהלך המוצע שלפיו בשלב ראשון הזכות תוענק לחשודים הפגיעים ביותר שנתונים לסיכון מוגבר של הודאות שווא בחקירה, קרי לקטינים ולאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית (ובצד זאת העבירה את הערותיה לפרטי ההסדר). יש לקוות כי הצעת החוק הממשלתית בעניין נוכחות סניגור בחקירת קטין או אדם עם מוגבלות תקודם במושב הקרוב של הכנסת.

היבט נוסף הראוי לקידום בתחום זכויות הנחקרים והחשודים הוא הגבלת פרקי הזמן לניהול חקירה משטרתית.

הצעה לפתרון

ההמתנה של אדם לתום החקירה ולהחלטה אם יוגש כתב אישום בעניינו מותירה אותו באי וודאות כלפי עתידו, ועלולה לפגוע באופן ישיר או עקיף בפרנסתו, בכבודו, ביחסיו עם הסביבה החברתית ובליכודות היחסים המשפחתיים. פגיעה זו היא קשה בעיקר (אבל לא רק) כלפי אותם חשודים נורמטיביים או שאינם בעלי דפוסי חיים עבריינים. צל החשד התלוי מעל ראשם של חשודים אלו הוא קשה הן מבחינה רגשית והן מבחינת היחס החברתי שהחשדות כנגדם עשויים לגרור. דברים אלו מקבלים משנה תוקף נוכח העובדה כי חלק גדול מהחקירות לא מבשילות לכתב אישום, ואחרי תקופה ארוכה של חיים תחת צל החשד נדרש האזרח לחזור ולשקם את חייו כאילו לא קרה דבר. התמהמהות בחקירה ובהגשת כתבי אישום מביאה גם לידי פגיעה ממשית ביכולת של בית המשפט להגיע לחקר האמת, מקשה על שמיעת עדים אשר מתבקשים להעיד על אירועים שנים רבות לאחר מועד האירוע ופוגעת ביכולתו של הנאשם להתגונן כראוי. על כן, מן הראוי להסדיר סוגיה חשובה זו בחקיקה ראשית, ולא די בהנחיות פנימיות של גורמי החקירה והתביעה בהקשר זה, כפי שנעשה כיום. יצוין, כי לאחרונה הוגשה הצעת חוק פרטית, אשר זכתה לתמיכה עקרונית של ועדת שרים לענייני חקיקה, המבקשת לתחום בחקיקה את משך הזמן לביצוע חקירה ואת פרק הזמן בין השלמת החקירה להגשת כתב אישום, בהתחשב בחומרת העבירה וזהות הגוף התובע.³¹ הסניגוריה הציבורית הביעה את תמיכתה העקרונית בהצעת החוק, אך ציינה כי במהלך קידומה בדיוני הכנסת יהיה צורך בליבון מעמיק של פרטי ההסדר.

30 הצעת חוק נוכחות עורך דין בחקירת אוכלוסיות שונות (תיקוני חקיקה) (הוראת שעה), התשפ"ה-2025.

31 הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון - הגבלת משך זמן החקירה המשטרתית וטיפול התביעה בתיק החקירה עד להגשת כתב אישום), התשפ"ה-2024.

הצעה לפתרון

היבטים נוספים שלדעתנו נדרש לקדם בחקיקה הם: **קביעת אמות מידה לשימוש בתרגילי חקירה**, ובפרט הגדרה של תרגילי חקירה פסולים ולא מותרים (כדוגמת שימוש בשקרים ומידע כוזב, הטעיות שנועדו ליצור את הרושם שאין טעם בהכחשת החשוד, איומים מפורשים או עקיפים כלפי החשוד ובני משפחתו, חקירת בני משפחה שאינם קשורים במישרין לנושא החקירה ועוד); **הרחבת חובת התייעוד החזותי של חקירה** (כיום חובה זו חלה רק לגבי עבירות שהעונש המרבי בצדן הוא עשר שני ומעלה); עיגון פסיקת בית המשפט העליון בעניין ויתור על זכות ההיוועצות בסניגור שלפיה הוויתור צריך להיות מפורש ומדעת, ויש לתעד אותו באופן קולי/חזותי. יצוין כי נושאים אלו עלו מפורשות בהמלצות ועדת דנציגר, והתקבלו פה אחד.³²

פיתוח ויצירת חלופות לכליאה, הן בשלב המעצר והן בשלב המאסר

עוד בטרם התעצמותו של משבר הכליאה הלאומי שתואר לעיל, וביתר שאת בעקבותיו, הסניגוריה הציבורית פנתה במספר הזדמנויות אל מעצבי המדיניות ומקבלי ההחלטות וקראה לפיתוח ויצירת חלופות לכליאה, וזאת החל משלב המעצר, דרך שלב המאסר וכלה בשלב השחרור המוקדם ממאסר.³³ למרבה הצער, המגמה עליה הצבענו בדוחות קודמים בדבר קידום תיקוני החקיקה שנועדו לקדם חלופות לכליאה והליכים חלופיים להליך הפלילי במידה רבה נבלמה, או לכל הפחות עדיין לא הצליחה לעמוד במטרותיה.³⁴ בצד האמור ובהקשר זה, הסניגוריה הציבורית העלתה בפני הגורמים הרלוונטיים הצעות קונקרטיות רבות להתמודדות עם משבר הכליאה, אשר עד היום לא נדונו לעומק חרף חלוף הזמן הניכר מאז תחילתו של "מצב החירום הכליאתי". אין ספק כי המציאות הנוכחית מחייבת בחינה מיידית ורחבה יותר של הפעולות הנדרשות בהיבטים של יצירת חלופות אפקטיביות ומשמעותיות לכליאה.

על רקע המגמה המטרידה של מדיניות המעצרים המרחיבה בישראל והצורך להתמודד עם התופעה של מעצרי יתר ומעצרי שווא, הסניגוריה קראה לקידום **שורה של הצעות לתיקון חוק המעצרים** אשר מטרתן להביא ליישום מיטבי של מטרות החוק ולשימוש מידתי יותר בכלי המעצר. כך למשל:

הצעה לפתרון

החמרת תנאי הסף למעצר לצרכי חקירה ולמעצר עד תום ההליכים, כדוגמת הדרישה לתנאי "חיוניות המעצר" כך שבית המשפט יהיה רשאי להורות על הארכתו רק אם שוכנע כי הדבר חיוני, וכן תנאי שלפיו בקשה להארכת מעצר תוגש רק לאחר אישור מראש של גורם בכיר ומוגדר במשטרה, התביעה או הפרקליטות, לפי העניין; קיצור התקופות המרביות שנקבעו בחוק לעניין מעצר לצרכי חקירה; קיצור משך הליכי המעצר עד תום ההליכים של הנדונים בבית משפט השלום מתשעה חודשים לארבעה חודשים; קיצור משך הזמן המקסימאלי להגשת תסקיר מעצר של שירות המבחן לשבוע ימים; ביטול או צמצום החסמים החקיקתיים המונעים מעצר בפיקוח אלקטרוני (למשל מתן שיקול דעת לבית המשפט בכל הנוגע לסוגיית הפיקוח האנושי הרציף), וכן קביעת כללים בדבר ניכוי התקופה שבה שהה נאשם במעצר בפיקוח אלקטרוני מעונש המאסר שהוטל עליו; קביעה שלפיה

32 להרחבה, ראו תת פרק "המלצות הוועדה למניעת הרשעות שווא ותיקונן", תחת פרק מאבק בהרשעות שווא בדוח זה.

33 להרחבה על משבר הכליאה עוד בטרם התעצמותו מאז פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", ראו הפרק במיקוד בדוח פעילות הסניגוריה הציבורית לשנת 2022, בעמ' 72-61: "משבר הצפיפות במתקני הכליאה".

34 מהלכים אלה זכו בשעתו לרוח גבית בין היתר בהחלטת ממשלה מספר 0481 מיום 6102.8.11 בנושא "ייעול מדיניות הענישה ושיקום האסירים בישראל", אשר אימצה את עיקרי המלצות הוועדה לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים בראשות השופטת (בדימוס) דליה דורנר. להרחבה, ראו הפרק במיקוד בדוח פעילות הסניגוריה הציבורית לשנת 6102, בעמ' 431-021: "מערכת האכיפה הפלילית בישראל האם ניתן לחוש - ברוחות של שינוי?".

עילת השיבוש לא תהיה עילת מעצר עצמאית, אלא בית המשפט יהיה רשאי להורות על מצערו של אדם לפי עילה זו רק בהצטרף לאחת מעילות המעצר האחרות הקבועות בסעיף; הקניית סמכות לבית המשפט להורות על מתן פיצויים בגין מעצר שווא ללא תלות בשאלת הגשת כתב האישום ועוד.

הסניגוריה הציבורית קוראת לקידום תיקוני חקיקה ברוח זו גם בהתייחס לשלב המאסר, כגון:

עיגון העקרון שלפיו עונש מאסר בפועל יוטל על ידי בית המשפט רק במקרים שבהם לא ניתן להסתפק בענישה שאינה כוללת כליאה, וכאמצעי אחרון בלבד; הרחבת השחרור המוקדם על ידי היחידה למאסרים קצרים באמצעות קביעת ברירת מחדל של שחרור מוקדם אלא אם קיימת בעניינו של האסיר אינדיקציה שלילית מובהקת על מסוכנותו לציבור; יצירת חלופה לכליאה של מאסר בית בפיקוח אלקטרוני, בין אם כאמצעי ענישה חדש שניתן יהיה להטיל אותו במסגרת גזר הדין³⁵ ובין אם כמנגנון העברת אסיר למאסר בית במהלך תקופת ריצוי מאסרו (משמורת בית)³⁶; ביטול המנגנון של מאסר חלף קנס³⁷ ועוד.

הצעות ליעול ההליך הפלילי ולהפחתת העומס המוטל על מערכת המשפט

במסגרת דיוני חקיקה ומדיניות שהתקיימו לאורך השנים בפורומים רבים ושונים, נדונות יוזמות חקיקה שמטרתן ליעל את ההליך הפלילי ולהתמודד עם הימשכות ההליכים. על רקע זה -

הסניגוריה הציבורית קוראת למקבלי ההחלטות לקדם תיקונים ליעול ההליך ולהפחתת העומס המוטל על מערכת המשפט, שיהיה בהם כדי לתרום לזכויות החשודים והנאשמים ולהגביר את הוגנות ההליך הפלילי:

הסדרה ברורה בחוק באשר לחלוקת התפקידים בין הרשות החוקרת לבין הרשות התובעת לעניין עריכת רשימת חומר חקירה, וקביעת כלל שלפיו הרשימה תימסר במלואה לפני פתיחת המשפט; קביעת כללים לאופן עריכתם של ראיונות עדים על ידי התביעה ותיעודם; קביעת כללים בדבר תיקוני כתב אישום על ידי התביעה לאחר תחילת המשפט, לרבות קביעה כי בית המשפט לא יתיר לתקן כתב אישום אלא אם השתכנע מטעמים מיוחדים שיירשמו כי ניתנה לנאשם הזדמנות סבירה להתגונן וכי אין בתיקון כדי לפגוע בהוגנות ההליך; הגבלת פרקי זמן להוצאת תעודות חיסיון; הרחבת מנגנון הסדר סגירת תיק מותנית (תוך התחשבות בחשש מפני "הרחבת הרשת"); ועוד.

לצערנו, פעמים רבות יוזמות החקיקה שמטרתן ליעול את ההליך הפלילי מבקשות לכרסם בעקרונות יסוד של סדרי הדין והראיות בהליך הפלילי ומביאות לפגיעה בזכויות נאשמים, ובפרט בזכות להליך הוגן. יתרה מכך, חלק מההצעות לא רק שאינן מביאות ליעול ההליך אלא רק מסרבלות ומאריכות אותו עוד יותר.³⁸

35 כפי שהומלץ על ידי דוח הצוות הבין-משרדי לבחינת חלופות לעונש המאסר, בראשות המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי), עוה"ד עמית מררי, אשר פורסם ביולי 2022, ובהמשך אומץ בהחלטת ממשלה מס' 6741 מיום 22.5.2022.

36 בימים אלה מתקיימים במשרד המשפטים דיונים באשר לגיבוש תזכיר חוק בעניין זה בהשתתפות כלל הגורמים הרלוונטיים, אולם נכון לכתיבת שורות אלו דיונים אלה טרם נשאו פרי.

37 להרחבה בנושא הבעייתיות העקרונית והמעשית של מאסר חלף קנס, ראו בפרק מיוחד שכותרתו "מלכודת העוני - הנטלים הכלכליים בהליך הפלילי" בדוח פעילות הסניגוריה הציבורית לשנת 2019, בעמ' 137-138.

38 להרחבה, ראו דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2023, לעיל ה"ש 3 בעמ' 54-34.

ייצוג חשודים ועצורים

ריבוי מעצרים בישראל ונזקי המעצר

סמכות המעצר הנתונה בידי רשויות האכיפה, בפרט בידיה של משטרת ישראל, היא אחת מהסמכויות הפוגעניות ביותר שיש בכוחה של המדינה להפעיל כלפי אזרחיה. בשונה מהגבלת חירות הנובעת ממאסר - קרי, בתום הליך משפטי בו הוכרעה שאלת האשמה - הרי שהגבלת החירות בשלב המעצר מורכבת יותר ומעלה שאלות כבדות משקל היורדות לשורשי הצדקתה, בעיקר נוכח חזקת החפות העומדת לימינו של האזרח באותה נקודת זמן.

מעצם טבעו, המעצר כרוך בסיכונים וסכנות שלא ניתן להמעיט בערכם. מעבר לשיבוש הכרחי בשגרת חייו של העצור ושל הקרובים לו, העצור חשוף לפגיעה מידי אחרים; לא אחת הוא יתחכך באוכלוסייה בעלת דפוסים עברייניים מושרשים, מה שעלול לשאוב אותו למעגל עברייני; הוא עלול לאבד את מקום עבודתו, אם בשל תקופת מעצר ממושכת ואם בשל הכתמת שמו ותיוגו כעברייני; אובדן השליטה המוחלט על האוטונומיה שלו מרעידה את עולמו ועלולה להוביל לפגיעה תפקודית ונפשית עד כדי מקרים קיצוניים של פוסט-טראומה. נזקים אלו מתעצמים כמובן ככל שהעצור נמנה על אוכלוסייה מוחלשת כגון קטנים, אנשים עם מוגבלויות או כאשר מדובר במי שלא חווה מעצר קודם לכן.

כאשר מדובר במעצר עד תום ההליכים אשר עלול להימשך חודשים רבים, הדבר אף מקשה על העצור לנהל את הגנתו כראוי ולעיתים מהווה מנוף לחץ לוויתור על טענות הגנה ולעריכת הסדר טיעון שתוצאותיו קלים מן המעצר שבו צפוי להיות נתון לו ינהל העצור את משפטו.

לא להיחלף להוסיף כמובן את העלויות הציבוריות הכלכליות הישירות והעקיפות. על פי מסמך מטעם מרכז המחקר והמידע של הכנסת שפורסם בשנת 2020 העלות הכוללת הישירה להחזקת אסיר מגיעה ל-226,270 ₪ בשנה

(כולל שכר סוהרים).³⁹ לכך יש להוסיף עלויות של ייצוג וניהול ההליכים, סיוע למשפחת האסיר ועוד. כל זאת, תוך החרפת משבר הכליאה, כמפורט בהרחבה בפרק המאבק במשבר הכליאה בדוח זה.

על אף האמור, השימוש שנעשה בישראל בסמכות המעצר היא רחבת היקף ומדאיגה. מנתוני משטרת ישראל שפורסמו לאחרונה עולה כי בשנת 2023 חל גידול של 7.96% בכמות המעצרים הכללית לעומת שנת 2022, אשר האמיר ל - 52,256.⁴⁰ נתון זה מדאיג במיוחד לנוכח העובדה כי בשנת 2023 59.7% מהמעצרים שהחלו לצרכי חקירה לא הבשילו בסופו של יום לכתבי אישום.⁴¹ ובמיוחד בשים לב לכך שעל פי נתוני הסניגוריה הציבורית כשליש מבקשות המעצר עד תום הליכים בתיקי הסניגוריה, מסתיימות בשחרור בתנאים.⁴²

**לפיכך, בהינתן שרוב רובם של הליכי המעצר סופם שחרור, מן הראוי לשוב ולהרהר
בנחיצותם כבר בראשית הדרך ולשקול ביתר שאת להימנע ממעצר, למעט במקרים
החריגים וההכרחיים.**

ייצוג חשודים ועצורים במהלך חקירתם במשטרה

אחת מזכויותיו המהותיות של העצור היא זכות ההיוועצות בעורך דין, אשר נועדה בין השאר לצמצם את פערי הכוחות העצומים שבינו לבין החוקר, לוודא כי זכויותיו תישמרנה, להבהיר את מצבו המשפטי והצפוי לו, ולסייע לו בהצגת גרסתו לאירוע בגינו נחקר.⁴³

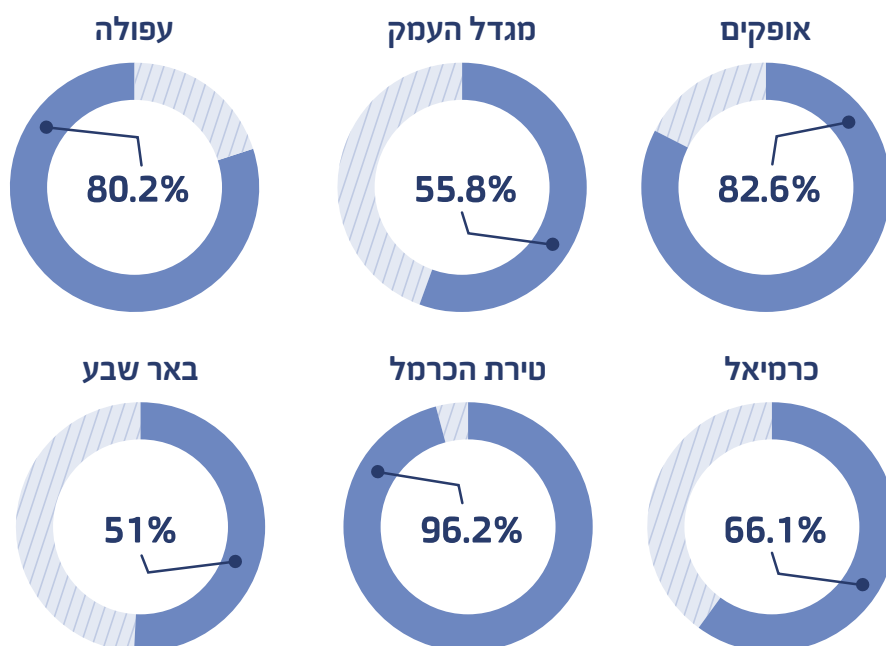
הסניגוריה הציבורית מייצגת עצורים בשלב זה בהתאם לעילות הזכאות הקבועות בחוק.⁴⁴ על מנת לממש את זכות ההיוועצות באופן מלא מפעילה הסניגוריה מערך המספק מענה 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע, בימי שגרה ובעתות חירום. בהקשר זה ראוי לציון במיוחד מסירותם של הסניגורים אשר על אף התמודדותם עם אתגרים שונים בתקופת המלחמה, המשיכו להעניק ייעוץ לפני חקירה ללקוחות הסניגוריה הציבורית.

לאורך השנים חלה עלייה מתמדת בשיעור הפניות למתן ייעוץ לפני חקירה, ובשנת 2024 עמד על 76.4% לעומת 74.5% בשנת 2023. עם זאת, מנתונים שאספה הסניגוריה עולה כי קיימים פערים משמעותיים בשיעור הפניות בין תחנות המשטרה השונות. מניסיונה של הסניגוריה הציבורית, הפער נובע בין היתר מהאופן בו מוסברת לעצור זכות ההיוועצות והזכאות לייצוג מטעמה.

תרשימים בעמוד הבא>>

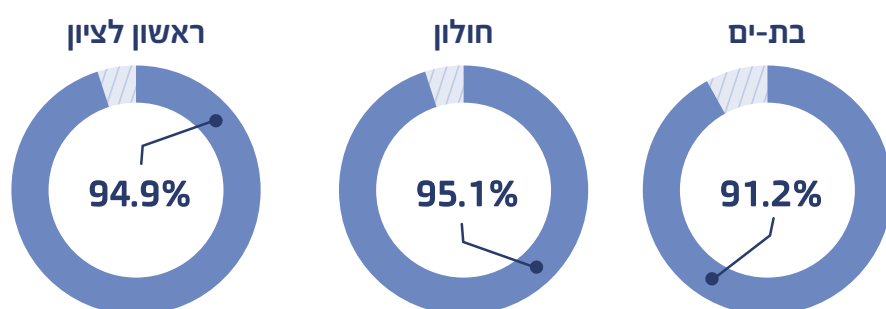
39 מרכז המחקר והמידע של הכנסת אומדן עלות שנתית של החזקת אסיר בבית סוהר בהשוואה להחזקתו בהוסטל שיקומי סעיף 2.1 (11.10.2020).
40 משטרת ישראל שנתון סטטיסטי 2023 (2025).
41 שם בעמ' 31.
42 נתון זה מתייחס לעצורים בגירים שעניינם נדון בבית משפט השלום, ללא עצורים שנעצרו בגין חשד לביצוע עבירות לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב - 1952.
43 להרחבה בעניין זה ראו תת פרק "המלצות הועדה למניעת הרשעות שווא ותיקונן", תחת פרק המאבק בהרשעות שווא בדוח זה.
44 חוק הסניגוריה הציבורית, תשנ"ו-1995; תקנות הסניגוריה הציבורית (ייצוג עצורים מחוסרי אמצעים), תשנ"ח-1988; ותקנות הסניגוריה הציבורית (זכאות לייצוג לקטינים נוספים), תשנ"ח-1998.

שיעור פניות
לייעוץ לפני חקירה
בתחנות משטרה

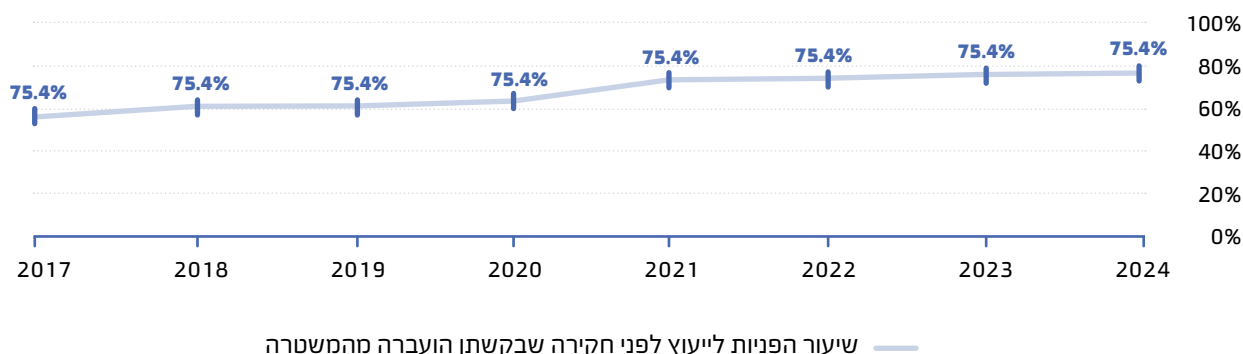
ראוי לציין כי ככלל, בתחנות משטרה באזור המרכז שיעור הפניות לייעוץ לפני חקירה גבוה במיוחד, גם כאשר תחנת המשטרה עובדת בהיקפים נרחבים:

שיעור פניות לייעוץ
לפני חקירה בתחנות
משטרה שעובדות
בהיקפים נרחבים

במהלך שנת 2024, המשיכה לפעול הסניגוריה הציבורית למען שיפור המצב הקיים הן במישור המוסדי, באמצעות שיח שוטף עם גורמים בחטיבת החקירות במשטרת ישראל, והן במישור הפרטני, דרך העלאת טענות בדבר פגיעה בזכויות הנחקרים בבית המשפט במקרים המתאימים.

שיעור הפניות לייעוץ לפני חקירה שבקשתן הועברה מהמשטרה

	2024	2023
דרום	67.6	70.71
חיפה	75.4	66.03
ירושלים	75.87	74.01
מרכז	82.2	81.9
צפון	63.89	61.22
תל אביב	88.06	87.63

מעצרים לצרכי חקירה

במהלך שנת 2024 הסניגוריה הציבורית ייצגה ב- 26,386 הליכי מעצר לצרכי חקירה, נתח משמעותי של אותם עצורים שוחררו כבר בתוך 24 שעות, וברוב המוחלט של המקרים בתנאים שבסמכות קצין ממונה.

נתון זה מתכתב היטב עם מסקנות דוח הביניים של הוועדה הציבורית בראשותה של כבוד הנשיאה (בדימוס) שולמית דותן לבחינת נושא המעצרים לצרכי חקירה שהוגש בחודש ינואר 2024 לשר המשפטים ולשר לביטחון לאומי. הוועדה הצביעה על כך שעל פי נתונים שנבדקו לשנת 2021, כ-30% מהעצורים המועברים לחזקת שב"ס השתחררו בתוך 24 שעות, ומכאן ש"רבים ממעצרי הלילה ב-24 השעות הראשונות למעצרו של אדם הם בלתי מחויבים - והתמונה שמתקבלת היא טורדת מנוחה".⁴⁵ תופעת המעצרים הבלתי מחויבים לא פסקה כאמור גם בשנת 2024, ולא אחת בתי המשפט מתחו ביקורת או דחו בקשות מעצר בשל הפעלת הסמכות ללא כל קיומו של חשד סביר או עילת מעצר.⁴⁶ גם בהינתן חשד סביר ועילת מעצר, במהלך שנת 2024 הגיעו לא אחת לבתי המשפט אירועים פעוטי ערך או אירועים שאינם ראויים להיות מטופלים דרך ההליך הפלילי.⁴⁷

הסניגוריה הציבורית פועלת במספר מישורים לצמצום התופעה, הן בבתי המשפט והן מחוצה להם. בין היתר על ידי קיום פעילות הסברה וחשיפה תקשורתית לציבור; השתתפות בהכשרות לשוטרים ותובעים מנקודת מבטו של העצור והסניגור; הידוק קשרי עבודה ושיתופי פעולה עם גורמי מטה ברשויות האכיפה ועוד.

45 דוח הביניים של הוועדה הציבורית לבחינת נושא המעצרים לצרכי חקירה, בראשות כב' הנשיאה (בדימוס) שולמית דותן 34 (ינואר 2024).
46 ראו למשל: מ"י (חדרה) 7490-11-24 תחנת זבולון נ' מגידש (החלטה מיום 05.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דליה רוזנברג); מ"י (באר שבע) 48372-12-24 מדינת ישראל נ' אלאקרה (החלטה מיום 18.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד טל ארד); מ"י (באר שבע) 35223-12-24 מדינת ישראל נ' עבדו (החלטה מיום 13.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מוני בן מוחה); מ"י (עכו) 36506-09-24 תחנת מג'ד אל כרום נ' קדאח (החלטה מיום 15.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אסף צברי); מ"י (באר שבע) 10691-12-24 מדינת ישראל נ' אסייג (החלטה מיום 24.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלכס גאוסקין ולאון קרסנוברודסקי).

47 למשל, בעניין מ"י (באר שבע) 23090-02-25 מדינת ישראל נ' דוידוביץ (החלטה מיום 10.02.24; ייצוג על ידי עוה"ד חן שנהב) קשיש ללא עבר פלילי שנעצר בחשד לתקיפת אשתו אותה סעד, בית המשפט העיר כי "נראה כי ההליך הפלילי אינו הכי מתאים לטיפול בבני הזוג"; במ"י (תל אביב) 42035-10-24 תחנת לב תל אביב נ' אלימלך (החלטה מיום 25.10.2024; ייצוג על ידי עוה"ד לירון שרקוביק) נעצרה טרנסג'נדרית שנטלה איפור מחנות; במ"י (פתח תקווה) 20031-10-24 מדינת ישראל נ' צ'רנישוב (החלטה מיום 10.10.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ענת קירשנברג) נעצר חייל בודד שנדרס בגן ילדים בראש השנה; מ"י (עכו) 8143-11-24 תחנת עכו נ' פילוסוף (החלטה מיום 05.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד פארס פלאח) נעצר החשוד על שבירת אגרטל בבית חמותו; במ"י (חדרה) 56135-11-24 תחנת חדרה נ' אלקובי (החלטה מיום 26.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עלאא עתמאנה) החשוד בן 64 נעצר שפרץ לאיטליז וגנב שתי קופסאות סלמי, שום וחבילת סלמון. בית המשפט ציין כי "לא ברור מדוע היחידה החוקרת לא הפעילה את שיקול הדעת המוקנה לה לשחרר אותו בתחנה"; במ"י (באר שבע) 61299-10-24 מדינת ישראל נ' אבו חזאעל וולידי (החלטה מיום 31.10.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עמית רוזנצוויג ואדיר בן לולו) שני צעירים שנעצרו ברכבם בשל היותם בקרבת בסיס צבאי.

פעילות
חדשה

בתוך כך, במהלך שנת 2024 נערכו פגישות תקופתיות ועיתיות עם גורמי מטה בכירים וכן עם דרגי שטח באגף החקירות והתביעות במשטרת ישראל, בהן נדונו וקודמו נושאי ליבה בתחום המעצרים. כמו כן, נערכים ביקורים משותפים של הסניגוריה הציבורית וגורמים במטה הארצי של משטרת ישראל באולמות המעצר השונים ובתחנות משטרה ברחבי הארץ, זאת במטרה לטייב את הליכי החקירה והמעצר משני צידי המתרס. בתוכם מועבר באופן תדיר לגורמים אלו מידע רלבנטי בזמן אמת בדבר תופעות מטרידות, אירועים נקודתיים או כשלים מערכתיים, והסניגוריה הציבורית זוכה לאוזן קשבת ורצון לסייע.

מעצרים עד תום הליכים

הסניגוריה הציבורית מייצגת בהליכי מעצר עד תום ההליכים בהתאם לחובת הייצוג הקבועה בחוק.⁴⁸ כפי שצוין לעיל, נזקי המעצר רבים ומגוונים והם מתעצמים ככל שתקופת המעצר מתארכת. מכאן הנזק הרב של המעצר עד תום הליכים, שעלול במקרים מסוימים אף לדחוק בנאשמים להודות במעשים שלא בהכרח ביצעו לנוכח הפגיעה הקשה שנגרמת להם כתוצאה משלילת חירותם.

נוכח האמור, הסניגוריה הציבורית הציבה בליבת עשייתה בתחום המעצרים את ההתמודדות עם שיעור המעצרים עד תום ההליכים. במסגרת זו, גובשה תכנית עבודה ארצית אשר ממנה נגזרו תוכניות עבודה מחוזיות בהתאם לצרכי כל מחוז. בנוסף, נערכת פעילות מוסדית אינטנסיבית אל מול חטיבת התביעות ופרקליטות המדינה הכוללת שיח רציף, מפגשים בין הגופים ברמת הנהלה ודרגי שטח, העברת נתונים והחלטות רלוונטיות לתיקון המצב.

במהלך שנת 2024 הסניגוריה ייצגה ב-3,064 הליכי מעצר עד תום הליכים מתוך סך של 15,510 תיקים פליליים, קרי 25.6%⁴⁹. זאת, לעומת נתון של 32.1% בשנת 2023. שינוי זה נבע בין היתר נוכח פעילותה האינטנסיבית של הסניגוריה הציבורית ליישום הנחיית פרקליט המדינה 5.24 "מדיניות התביעה בעניין הגשת בקשות למעצר עד תום ההליכים ובחינת מתן הסכמה לשחרור בערובה ותנאי שחרור (חלופת מעצר) או למצער בפיקוח אלקטרוני". זאת, הן בדרך של הכוונת הטיעון המשפטי, והן בדרך של שיח מתמיד מול רשויות התביעה השונות ברחבי הארץ. במקביל, במסגרת מאמציה של הסניגוריה הציבורית לצמצם את כמות המעצרים עד תום הליכים, נכתבה ערכת הדרכה יעודית עבור הסניגורים, המתייחסת לכלל היבטי ההליך, אשר נמצאת בשלבי גיבוש ואישור מתקדמים.

על אף השיפור בנתונים, הסניגוריה הציבורית עודנה נתקלת בתיקים רבים שבהם על פניו לא הייתה הצדקה להגשת בקשה למעצר עד תום ההליכים ובמקרים בהם הנחיית פרקליט המדינה מיושמת באופן חלקי. במעקב של הסניגוריה הציבורית עלה כי מאות מקרים בהם נתבקש מעצר עד תום הליכים הסתיימו בענישה של שישה חודשי מאסר ומטה (נאשמים עצורים), כאשר ברור שלא זו הייתה כוונת המחוקק, ובעוד שנכון לשלהי שנת 2024 כ-600 תקני איזוק אלקטרוני נותרו לא מנוצלים. יש בכך כדי להחרף, שלא לצורך, את משבר הכליאה בו מדינת ישראל מצויה.

48 סעיף 21(ג) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה-מעצרים), תשנ"ו-1996.

49 נתון זה מתייחס לעצורים בגירים שעניינם נדון בבית משפט השלום, ללא עצורים שנעצרו בגין חשד לביצוע עבירות לפי חוק הכניסה לישראל, התש"ב-1952.

אחוז הבקשות למעצר עד תום ההליכים מתוך סך התיקים הפליליים:

2024	2023	
33.6%	41.2%	חיפה
27.2%	35.8%	תל אביב
26.5%	31.5%	דרום
19%	22.5%	ירושלים
39.4%	51.6%	צפון
19.9%	25.6%	מרכז

ייצוג שוהים בלתי חוקיים

תחילת שנת 2024, בעיצומה של מלחמת "חרבות ברזל", התאפיינה בהחלטות גורפות של בתי משפט ברחבי הארץ אשר הורו על מעצרים עד תום הליכים של שוהים בלתי חוקיים בישראל, ללא בחינה אינדיבידואלית. כחלק ממאמצי הסניגוריה הציבורית להפחתת שיעורי המעצר עד תום ההליכים, יזמה הסניגוריה מספר הליכים בבית המשפט העליון לצורך הבהרת המצב החוקי בסוגיה זו, שבסופם בית המשפט חזר והדגיש את החובה לבחון אפשרויות לשחרור בתנאים מגבילים.

כך לדוגמה, נקבע בעניין רע"פ 732266-03-25 חראשה נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 06.04.2025; ייצוג עוה"ד מיכל רובינשטיין, אליאן עמל ומוחמד ג'בארין) כי "העקרונות שיש ליישם לאפשרות שחרור בתנאים מגבילים של נאשמים בכלל ונאשמים בעבירות על חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952 בפרט - אינם שנויים במחלוקת. עקרונות אלה נקבעו מפורשות בסעיף 21(ב)(1) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), השתנ"ו-1996 ובהלכה הפסוקה. יישומם של עקרונות אלה נעשה במקרים השונים בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה ומקרה - תוך בחינת השאלה האם בנסיבות אלה מאיינות חלופות המעצר המוצעות את עילת המעצר הקיימות".⁵⁰

בעקבות הליכים אלה, ההלכה המשפטית הוחזרה על מכונה ומיושמת היטב כעת בערכאות הדיוניות, ובתוך כך הדבר תרם במידת מה להפחתת העומס בבתי הכלא.

50 וראו גם: רע"פ 72867-11-24 צאדק אסעיד נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 05.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מיכל רובינשטיין); רע"פ 32140-12-24 חאלד אל הליס ואח' נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 18.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רועי לנג והדר שריר); רע"פ 50490-11-24 עלא עואד נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 27.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מיכל רובינשטיין).

פעילות הסניגוריה הציבורית במאבק באלימות שוטרים

הסניגוריה הציבורית פועלת בנחישות נגד מקרי אלימות משטרתית כלפי לקוחותיה, מתוך הכרה בכך שמאבק זה הוא מרכיב חיוני בהגנה על זכויותיהם בשלבי החקירה והמעצר. פעמים רבות, שלב החקירה מתחיל כבר במפגש הראשוני בין השוטר לאזרח, כאשר שימוש מופרז בכוח - מעבר להיותו בלתי חוקי ופוגעני - עלול להוביל לפגיעה נוספת בזכויות החשוד בהמשך ההליך.

נתונים שנאספו מתיקי הסניגוריה הציבורית מצביעים על מגמה מתמשכת של עלייה בתלונות הנוגעות לאלימות משטרתית כלפי חשודים במהלך המעצר:

שנה	מספר תלונות על אלימות שוטרים בתיקי סניגוריה
2021	119
2022	161
2023	265
2024	316

במקרים בהם לקוחות הסניגוריה הציבורית מעלים טענות לאלימות מצד שוטרים, הסניגור, בליווי הרפרנט המחוזי, פועל לגיבוש תשתית ראשונית לתלונה, להגשתה למחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) ולמעקב אחר אופן הטיפול בה.

כך, למשל, בתיק מח"ש מס' 3760/23 (ירושלים), כוח משטירתי שהגיע לפעילות אכיפה יזומה הפעיל אלימות קשה במהלך מעצרו של חשוד, אשר נחבל באופן חמור. הסניגור שתיעד את החבלות הבחין כי הוטבע סימן של מגן דוד על לחיו של החשוד במהלך המעצר. בעקבות זאת, הוגשה תלונה למח"ש. במסגרת מעקב הסניגוריה אחר הטיפול בתלונה, נמסר כי בדצמבר 2024 הגישה מח"ש כתב אישום לבית משפט השלום בירושלים כנגד ארבעה שוטרים, בגין עבירות חמורות, בהן תקיפה בצוותא בנסיבות מחמירות, תקיפה שגרמה לחבלה חמורה והשמדת ראיות.

בתיק מח"ש מס' 401/23 (מרכז), נעצר המתלונן בחשד לגניבת רכב. בתחנת המשטרה, כאשר ביקש מהשוטר שלא יצלם אותו בטלפון הנייד שלו, השוטר הגיב באלימות קשה - בעט בו, היכה אותו באגרוף, וקילל אותו באמירות בוטות. בעקבות האירוע, סייעה הסניגוריה למתלונן להגיש תלונה למח"ש. תחילה נסגר התיק ללא חקירה, אך עקב ערר שהוגש על ידי הסניגוריה הציבורית על החלטת הגניזה, בחודש נובמבר 2024, הוגש כתב אישום נגד השוטר בגין תקיפת המתלונן.

לצד הגשת תלונות כנגד אלימות שוטרים, הפעלת אלימות מופרזת במהלך מעצר או חקירה משמשת גם כטענת הגנה בשלבים שונים של ההליך הפלילי. כך למשל, בת"פ 16575-07-24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 24.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עבד אבו עמאר) הוגש נגד קטין כתב אישום בגין חבלה במזיד ברכב, פריצה לרכב ונהיגה פוחזת. במהלך ההליך, הציגה ההגנה סרטונים המתעדים אלימות קשה שהופעלה כלפי הקטין בעת מעצרו. בעקבות זאת, התביעה תיקנה את כתב האישום, והסרטונים שתיעדו את האלימות הוגשו לבית המשפט במסגרת הטיעונים לעונש, אשר נתן להם משקל משמעותי במסגרת קביעת העונש.

בעמ"ת (מחוזי ת"א) 30677-07-24 (החלטה מיום 12.07.24; ייצוג על ידי עוה"ד מולוקן אלגרכלי ונועם אשחר) נעצר המתלונן בחשד לשהייה בלתי חוקית בישראל. במהלך מעצרו הותקף המתלונן באופן קשה על ידי שוטרים, וכתוצאה מכך סבל בין היתר משבר בארובת העין ובאף. במקביל להגשת תלונה במח"ש, טענה ההגנה במסגרת הליך המעצר לאלימות קשה שהופעלה נגד החשוד, ובית המשפט הורה על שחרורו של המתלונן ממעצר על רקע פציעתו על ידי שוטרים.

כחלק מפעילותה המוסדית למיצוי הטיפול במקרי אלימות שוטרים ומימוש זכויות בחקירה, פעלה הסניגוריה הציבורית במהלך שנת 2024 לחיזוק קשרי העבודה עם מח"ש, במטרה לשפר את הטיפול בתלונות על אלימות משטרתית. במסגרת העמקת הקשר, התקיים יום עיון משותף להנהלות מח"ש והסניגוריה, קוימו פגישות בין בכירי מח"ש לבין רפרנטים במחוזות הסניגוריה, ונוצרו ממשקי עבודה ישירים בין הרפרנטים בסניגוריה לראשי שלוחות החקירות במח"ש.

קיום דיונים בהיוועדות חזותית

ביום 15.5.2022 נכנס לתוקף הסדר שנקבע כהוראת שעה בעניין קיום דיונים בהיוועדות חזותית בימי השגרה (להלן: הסדר השגרה).⁵¹ בהמשך, בעקבות פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", חוקקה הוראת שעה בדבר קיום דיונים בהיוועדות חזותית במצב החירום (להלן: הסדר החירום).⁵² בהמשך לפניית הסניגוריה הציבורית, החליט שר המשפטים לקדם תיקון חקיקה המנתק את התלות של הסדר השגרה בהסדר החירום, תוך הארכת תוקפו של הסדר השגרה עד לסוף 2025.⁵³

למעט תקופות קצרות יחסית בהן קוימו כלל הדיונים בהיוועדות חזותית בעקבות מצב החירום, הסדר השגרה ממשיך לחול גם בעת הזו ביחס לעצורים ואסירים פליליים. עם זאת, ביחס לעצורים ולאסירים הביטחוניים מוחל הסדר החירום מזה למעלה משנה, מכוח הכרזת השרים על "הגבלה ביטחונית" שהארכה מעת לעת. בעמדותיה האחרונות של הסניגוריה הציבורית הארצית ביחס להארכת ההכרזה, היא עמדה על הימשכות הפגיעה בזכויות העצורים והאסירים ובתקינות ההליכים המשפטיים כתוצאה מן ההסדר וציינה שיש לפעול להשבת הדיונים

51 מדובר בתיקונים שפורסמו ביום 18.11.2021 במסגרת חוק ההסדרים שבמסגרתם תוקנו סעיפים 133-א ו-133 לחוק סדר הדין הפלילי, תשמ"ב-1982; סעיפים 16-ב ו-16 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), תשנ"ו-1996; סעיפים 16-א ו-25 לחוק שחרור על-תנאי ממאסר, תשס"א-2001; וסעיף 62א לפקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"א-1971.

52 חוק קיום דיונים בהיוועדות חזותית בהשתתפות עצורים, אסירים וכלואים (הוראת שעה - חרבות ברזל), תשפ"ד-2023. להרחבה על הסדר החירום, ראו דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2023, לעיל ה"ש 3 בעמ' 17-20.

53 חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 100), התשפ"ה-2025 (נכון למועד כתיבת שורות אלו, התיקון אושר בקריאה שנייה ושלישית על ידי ועדת חוקה, חוק ומשפט וכעת ממתינ לאישור סופי של מליאת הכנסת).

הפרונטאליים וכן להכניס תיקונים להסדר המעגן בהוראת השעה כך שניתן יהיה להחילו באופן מדורג. על פי הסדר השגרה, דיוני עצורים ואסירים פליליים יתקיימו בהיוועדות חזותית אך ורק לבקשת העצור או האסיר שהוגשה באמצעות בא-כוחו, ובכפוף לתנאים ולסליגים המפורטים בהסדר השגרה. בצד האמור הוחרגו מההסדר מספר סוגי דיונים, שבהם יש חובה לקיים את הדיון בנוכחות העצור. כן נקבעו הוראות דיוניות שונות בדבר אופן קיום הדיונים בהיוועדות חזותית.

ביחס לעצורים ואסירים ביטחוניים, מחיל הסדר החירום הוראות שונות, אשר מכוחן, על דרך הכלל, נשמעים הדיונים בעניינם בהיוועדות חזותית, וזאת למעט חריגים מצומצמים שצוינו בחוק. גם לגבי כלואים אלה הוחלו הוראות רבות מהסדר השגרה העוסקות באופן בו יש לקיים את ההיוועדות החזותית בעניינם.

שמיעת דיונים באמצעות היוועדות החזותית כרוכה בפגיעות מובנות ומשמעותיות בזכויותיהם היסודיות של עצורים ונאשמים לכבוד ולהליך הוגן, וביניהן, פגיעה ביכולת להבין ולהשתתף באופן פעיל בדיון; פגיעה באפשרות השופט להתרשם מהעצור באופן ישיר ובלתי אמצעי; פגיעה ביחסי עורך דין עם לקוחו נוכח הקשיים העשויים להתעורר בחסיון השיחות ובקיום תקשורת תקינה לפני, במהלך ולאחר הדיון; ופגיעה במראית פני הצדק כאשר השופט, התובע, השופט והסניגור מצויים יחדיו באולם, בשעה שהעצור יושב בחדר נפרד ומרוחק.

עת חקיקתו של הסדר השגרה, המחוקק ביקש לאזן בין פגיעות אלה לבין העלויות הכספיות הנלוות לתהליכי הובלת העצורים לבתי המשפט, ולקושי הנלווה לתנאי ההובלה קשים. אך כפי שדיווחנו בדוח השנתי הקודם, מתוצאות מחקר שערכה הסניגוריה הציבורית, עולה כי האיזון עליו עמד המחוקק מופר, כי הוראות החוק שמיועדות לתת מענה לפגיעה בזכויות היסוד אינן מיושמות כראוי, וכי תמונת המצב בשטח משקפת ליקויים רבים היוורדים לשורש דרישת הנוכחות של אדם בדיון המכריע את גורלו,⁵⁴ באופן המעורר שאלה האם ראוי ומוצדק להמשיך ולהאריך את הסדר הוראת השעה בימי שגרה במתכונתו הקיימת. עד שיוכרע עניין זה, סברה הסניגוריה כי יש צורך בשיפור משמעותי ומיידי של אופן יישום ההסדר בשטח, למשל על ידי עריכת הכשרות לשופטים ולאנשי שירות בתי הסוהר; חידוד נהלים בגופים הרלוונטיים; פיתוח מנגנוני בקרה וערובות לקיום החוק; שיפור ושדרוג התשתית הלוגיסטית והטכנולוגית; קיום דיוני מעקב תקופתיים, ועוד.

במקביל לכך, פעלה הסניגוריה הציבורית במהלך שנת 2024 לשיפור יישום הסדר השגרה במספר דרכים:

- בחודש יוני הוציאה הסניגוריה אוגדן טיעונים לכלל הסניגורים הציבוריים שמטרתו להכווין את הסניגורים הציבוריים לעמוד על קיום הוראות החוק בנושא, לשאוף למתן ביטוי מתאים להפרתן בהליכים הרלוונטיים, כמו גם לשקול בזהירות את השימוש באמצעי זה.
- מונו רפרנטים ייעודיים לנושא ההיוועדות החזותית בכל לשכת סניגוריה מחוזית ובסניגוריה הארצית שתפקידם לרכז דיווחים מהשטח בדבר ליקויים ביישום ההסדר כמו גם ליעץ לסניגורים הציבוריים בנושא.
- הסניגוריה פעלה להקמת צוות בין-משרדי שיכלול נציגים מכלל הגופים הנוגעים בדבר, שימפה את הליקויים הקיימים ויציע פתרונות מתאימים. בהמשך לפניית הסניגוריה בנושא, ולבקשת שר המשפטים, הוקם צוות כזה אותו מובילה הנהלת בתי המשפט והוא יושב על המדוכה בימים אלה.

54 ראו דוח פעילות הסניגוריה הציבורית לשנת 2023, לעיל ה"ש 3 בעמ' 48-50.

ייצוג נאשמים

ייצוג בתיקים פליליים

בשנת 2024 הסניגוריה הציבורית ייצגה ב-115,635 הליכים, מתוכם 32,454 הליכים מסוג תיק פלילי.

ייצוג נאשמים בתיקים פליליים מהווה ליבת פעילותה של הסניגוריה הציבורית. המקצועיות והמחויבות של הסניגורים המייצגים מטעם הסניגוריה הציבורית הובילו גם השנה להישגים משפטיים משמעותיים. במסגרת הייצוג בתיקים פליליים, העלתה ההגנה בין היתר טענות עובדתיות המצויות במחלוקת עם התביעה, טענות משפטיות הנוגעות ליסוד הנפשי או להגדרת העבירה, וכן טענות לקיומן של הגנות כגון הגנה עצמית. במקרים המתאימים, התמקדה ההגנה בפגמים באופן ניהול החקירה או בפגיעה בזכויות הנאשם על ידי רשויות האכיפה, ולעיתים נטען כי לא היה מקום להעמדה לדין פלילי בגין המעשים המיוחסים לנאשם, למשל מחמת זוטי דברים. להלן יובאו דוגמאות בולטות להצלחות הסניגוריה הציבורית בייצוג נאשמים במהלך שנת 2024:

זיכויים עקב קבלת טענות משפטיות

בת"פ (שלום עכו) 47853-01-21 **מדינת ישראל נ' אבריק** (החלטה מיום 05.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מגיד בדר) **זוכה הנאשם בשל קבלת טענה להגנה עצמית בתיק תקיפה הגורמת חבלה של ממש** - על פי כתב האישום, הנאשם דחף את המתלונן וגרם לו לחבלות בכף ידו. הנאשם כפר במיוחס לו וטען כי פעל מתוך הגנה עצמית, לאחר שהמתלונן התקרב אליו באופן מאיים כשהוא במצב פסיכוטי פעיל. בית המשפט התרשם כי עדותו של המתלונן אינה קוהרנטית, ולכן לא ניתן לבסס עליה את השתלשלות האירועים. מנגד, עדות הנאשם נמצאה אמינה ותיארה תחושת מסוכנות ממשית. בית המשפט קיבל את טענת ההגנה כי מתקיימות בעניינו של הנאשם נסיבות המצדיקות החלת סייג ההגנה העצמית, שכן הדיפת המתלונן הייתה נחוצה ומידתית. עוד צוין כי בנסיבות המקרה לא עמדה לנאשם אפשרות ריאלית לפנות למשטרה, וכי היה עליו לפעול מידית לנוכח האיום. לפיכך, זוכה הנאשם מהעבירה שיוחסה לו.

בת"פ (שלום קריות) 63260-01-22 **מדינת ישראל נ' חייטוביטש** (החלטה מיום 14.05.2024; ייצוג על ידי עוה"ד

אולג פרגין) **זוכה הנאשם בשל קבלת טענה להגנה עצמית בתיק תקיפה סתם** - הנאשם הואשם בתקיפה סתם בעקבות עימות בסופרמרקט, במהלכו דחף את המתלונן ובהמשך התפתח מאבק הדדי בין השניים. במסגרת ההליך הופנו הצדדים ליחידה להסדרים מותנים, ובעוד שהמתלונן הסכים להסדר במסגרתו הודה בעבירת תקיפה הגורמת חבלה של ממש, עמד הנאשם על חפותו והוגש נגדו כתב אישום. **ההגנה טענה להגנה עצמית, ולחלופין להגנה עצמית מדומה. לאחר צפייה בסרטון שתיעד את האירוע, קיבל בית המשפט את טענת ההגנה וזיכה את הנאשם, תוך שקבע כי המתלונן הוא שהתקרב אליו בצורה מאיימת וכי תגובתו של הנאשם הייתה סבירה ומידתית בנסיבות העניין.**

בת"פ (שלום ירושלים) 40993-02-22 **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 11.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דני בר דוד) **זוכה מורה לחינוך מיוחד מעבירת תקיפה כנגד תלמידיו** - כנגד הנאשם, מורה בבית ספר לחינוך מיוחד, הוגש כתב אישום המייחס לו תקיפת שלושה מתלמידיו בית הספר, בטענה כי גרר אותם, אחז בהם והושיבם בכוח על הכיסא. הנאשם טען כי לא מדובר בתקיפה, אלא בהפעלת כוח סביר והכרחי שנועד למנוע התנהגות מסכנת מצד התלמידים. **במהלך הדיונים, התרשם בית המשפט כי בשל מצבם המורכב של תלמידיו בית הספר, אירועי אלימות בו אינם חריגים. בנוגע לשלושת התלמידים כלפיהם הפעיל הנאשם כוח, קבע בית המשפט כי מדובר בתלמידים עם נטייה להתפרצויות אלימות מוגברות (מבלי להטיל בהם דופי או אשמה) וקיבל את טענת ההגנה לפיה הנאשם פעל מתוך צורך להפסיק התנהגות מסכנת, ולא מתוך מטרה להעניש או להכאיב. בהתאם לכך, זיכה בית המשפט את הנאשם מהעבירות שיוחסו לו בכתב האישום.**

בת"פ (שלום רמלה) 47815-07-23 **מדינת ישראל נ' געסוס** (החלטה מיום 19.03.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עלא תלאווי) **זוכה הנאשם מעבירת נהיגה פוזתת כתוצאה מקבלת טענת ההגנה לפיה העובדות אין מגלות עבירה** - כנגד הנאשם הוגש כתב אישום המייחס לו מספר עבירות ברכב. על פי כתב האישום, לאחר שפרץ הנאשם לרכב וגנב אותו, החל בנהיגה במהירות מופרזת כאשר הוא מנסה להתחמק משוטרי שהבחין בו. במסגרת הסדר טיעון, הודה הנאשם בעובדות כתב האישום, אך נטען כי אין בעובדות אלה כדי לגבש עבירה של נהיגה פוזתת. **בית המשפט קיבל את טענת ההגנה וקבע כי על מנת להרשיע את הנאשם בעבירה זו, על המאשימה לפרט האם היו במקום כלי רכב או אנשים אשר נהיגת הנאשם העמידה אותם בסיכון. מאחר שכתב האישום הסתפק באמירות כלליות בלבד אודות נהיגה במהירות מופרזת - קבע בית המשפט כי אין בכך בכדי ללמד כי נהיגת הנאשם הייתה עלולה "לסכן חיי אדם או לגרום לו לחבלה" כנדרש על פי החוק, ועל כן זוכה מעבירה זו.**

במהלך שנת 2024, ניתן לציין במיוחד את השגתם של מספר זיכויים בתיקי איומים. זיכויים אלה, מדגימים את המורכבות שבבחינת עבירת האיומים, ואת הצורך בבחינה מדוקדקת של ההקשר, הכוונה והמשמעות המיוחדת לאמירות בטרם קביעה האם מדובר באיום המקים עבירה פלילית ומצדיק הגשת כתב אישום.

בת"פ (שלום ירושלים) 30238-11-20 **מדינת ישראל נ' ברזני** (החלטה מיום 12.05.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עופר ארליך) **זוכה הנאשם, נכה צה"ל הסובל מפוסט טראומה, מעבירת האיומים, בשים לב למצבו הנפשי ולכך שהאמירה נאמרה בפני גורם טיפולי. לפי כתב האישום, הנאשם הגיע ללא תור לפסיכיאטר וכאשר הודיע לו הרופא כי אינו זכאי עוד לטיפול, אמר הנאשם כי יפגע בו. ההגנה טענה כי גם אם הדברים נאמרו, אין בכך כדי לבסס את עבירת האיומים, שכן מדובר בהתבטאות שנאמרה מתוך סערת רגשות, ללא כוונה ממשית להטיל פחד ובמסגרת טיפולית. בית המשפט קיבל את טענת ההגנה וקבע כי לא התקיים היסוד הנפשי הדרוש להרשעה בעבירת האיומים וזיכה את הנאשם מעבירה זו.**

בת"פ (שלום ירושלים) 27683-05-19 **מדינת ישראל נ' גליאן** (החלטה מיום 30.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אריאל

הרמן) זוכה הנאשם מעבירת איומים כתוצאה מהעדפת הפרשנות המקלה עימו - הנאשם הואשם בכך שלאחר דיון בבקשה למתן צו למניעת הטרדה מאיימת אמר למתלוננים: "עד סוף השנה לא תחיו". בהכרעת הדין, ניתח בית המשפט את האמירה וקבע כי הנאשם לא הגדיר את עצמו כמבצע "הנבואה" וכי ניתן לפרש את האמירה של הנאשם כנבואה או תקווה. בהתאם לסעיף 34 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, העדיף בית המשפט את הפרשנות המקלה עם הנאשם לפיה מדובר באמירה עמומה שיתכן והפחידה את המתלוננים, אך לא עולה לכדי איום. לפיכך, זיכה בית המשפט את הנאשם מעבירת האיומים.

בת"פ (שלום נצרת) 38778-06-22 מדינת ישראל נ' חסנין (החלטה מיום 06.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד קייס סלאמה) זוכה הנאשם מעבירת איומים כלפי שוטר, ותחת זאת הורשע בעבירה של העלבת עובד ציבור - על פי כתב האישום, הנאשם פרסם דברי איום נגד שוטר באינסטגרם. בית המשפט קיבל את טענת ההגנה לפיה הדברים אינם עולים לכדי איום, וקבע כי חלקם מהווים ביטויי התרסה ואחרים מהווים פגיעה בכבוד, שאינה נכללת בערכים המוגנים בעבירת האיומים. עוד נקבע כי גם הביטויים שעל פניו עשויים להיתפס כאיום, בנסיבות העניין, אינם מטילים אימה על אדם מן היישוב. בית המשפט התרשם מעדותו של השוטר, כי לא הרגיש מאוים מהפרסום באינסטגרם, אלא חש תחושות עלבון. לאור זאת, זוכה הנאשם מעבירת האיומים והורשע בעבירה חמורה פחות של העלבת עובד ציבור.⁵⁵

זיכויים וחזרה מאישום עקב קבלת הטענה כי חומר הראיות אינו מבסס אשמה

בע"פ (מחוזי מרכז) 48809-08-23 אמסיס נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 14.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד בני בן נתן) זוכה המערער בשל קושי במתן אומן בגרסת המתלוננת, לאור מקרי עבר של פגיעות עצמיות מבוימות - כנגד המערער הוגש כתב אישום הכולל ארבעה אירועי אלימות כלפי בת זוגו. בית משפט השלום זיכה את הנאשם משניים מן האישומים שיוחסו לו, והרשיעו בשניים הנותרים. בהכרעת הדין נקבע כי לנוכח מקרי עבר בהם ביימה המתלוננת פגיעות עצמיות, קיים קושי במתן אומן מלא בה. עם זאת, סבר בית המשפט כי יש מקום להרשיע את הנאשם בשני אישומים, לגביהם נמצאו חיזוקים חיצוניים לגרסת המתלוננת. במסגרת הערעור שהוגש על ידי ההגנה, התערב בית המשפט המחוזי באופן חריג בממצאי מהימנות של הערכאה הדיונית, וקבע כי לנוכח המהימנות הנמוכה שמיוחסת למתלוננת, נדרשות ראיות מחזקות ברף גבוה במיוחד על מנת לבסס הרשעה. לאחר סקירת הראיות המחזקות, בית המשפט המחוזי הגיע למסקנה כי אין בהן די. לאור האמור, זוכה הנאשם מכל העבירות שיוחסו לו בכתב האישום.

בת"פ (שלום ב"ש) 40121-04-20 מדינת ישראל נ' סוויסה (החלטה מיום 09.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ערן בן ארי) זוכה הנאשם עקב קבלת טענת "אין להשיב לאשמה" - כנגד הנאשם הוגש כתב אישום המייחס לו עבירה של השחתת פני מקרקעין, לאחר שנטען כי ריסס גרפיטי על שער הכניסה בישוב בו מתגורר המתלונן. טיעוני המאשימה התבססו על ראיות נסיבתיות בלבד - עדות המתלונן שסבר כי מדובר בנאשם, זיהוי הנאשם על ידי המתלונן בצילומי האבטחה, וכן קיומו של מניע עקב סכסוך שכנים בין הצדדים. בסיום פרשת התביעה, בית המשפט קיבל את טענת ההגנה כי לא הובאו ראיות לכאורה להוכחת אשמת הנאשם, ולכן ההגנה אינה נדרשת להשיב לאשמה. בית המשפט קבע כי לא ניתן לקבוע שהנאשם הוא זה שמופיע בסרטון, במיוחד כאשר הזיהוי בוצע על ידי המתלונן, אשר מלכתחילה חשד בנאשם. נוכח קבלת טענות ההגנה, זוכה הנאשם מהעבירה שיוחסה

55 וראו גם: ת"פ (שלום נצרת) 22120-07-23 מדינת ישראל נ' אמסלם (החלטה מיום 5.12.24; ייצוג על ידי עוה"ד עלאא עתאמנה).

לו. יתרה מכך, נקבע כי אף אם אותן הראיות היו יכולות לבסס את אשמת הנאשם, הרי שהיה מקום לקבל את טענת ההגנה ל"זוטי דברים".

בת"פ (מחוזי חיפה) 43886-01-23 **מדינת ישראל נ' אסי חוראני** (החלטה מיום 09.10.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מאהר תלחמי) **זוכה הנאשם בשל טעות בזיהוי וקיומו של ספק סביר ביחס לנוכחותו באירוע** - כנגד הנאשם הוגש כתב אישום המייחס לו שני אישומים מרכזיים - התפרעות והפרעה לשוטר, וכן השתתפות בניסיון לינץ' בתקופת שומר החומות, לצד עבירות נלוות. במהלך המשפט הוצג סרטון המתעד לכאורה את הנאשם משתתף באירוע, אך בית המשפט קבע כי בניגוד לעמדת המאשימה, האדם שמופיע בסרטון שהוצג אינו הנאשם. לפיכך, העדות המרכזית עליה הסתמכה המאשימה היא של עד שטען כי זיהה את קולו של הנאשם כמי שמשלח את ההמון בעת שהיה רעול פנים. בית המשפט קבע כי עדות זו לבדה אינה מספיקה כדי לבסס הרשעה, וכפועל יוצא זיכה את הנאשם משתי העבירות החמורות שיוחסו לו בכתב האישום.

בת"פ (שלום ת"א) 10687-01-24 **מדינת ישראל נ' בונר** (החלטה מיום 28.10.2024; ייצוג על ידי עוה"ד סנדי ליפשיץ) **עקב הצגת ראייה דרמטית במהלך הליך ההוכחות הציע בית המשפט למאשימה לעיין מחדש בכתב האישום ושחרר את הנאשם ממעצר באופן מיידי** - כנגד הנאשם הוגש כתב אישום המייחס לו פציעה כאשר העברין מזויין, תקיפה סתם והחזקת אגרופן, בעקבות קטטה בה נחתכה כף ידו של המתלונן. לטענת המאשימה, פציעת המתלונן נגרמה כתוצאה משימוש באגרופן חד שנמצא בכיסו של הנאשם, אך הנאשם הכחיש כל שימוש בו. האירוע תועד במצלמות אבטחה ובמהלכו נשמעה קריאה - "יש לו סכין" - אשר לא ברור למי היא מכוונת ולא ניתן לזהות מי מחזיק בה. **לבקשת ההגנה הסרטון הועבר לניתוח מומחה וידאו שחידד את תמונת ההבזק והראה כי המתלונן עצמו אחז בסכין, ולא הנאשם**. לנוכח זאת, קבע בית המשפט כי קיימת אפשרות שפציעתו הקשה של המתלונן היא תאונה עצמית והציע למאשימה לבחון מחדש את כתב האישום. כן הורה בית המשפט על שחרורו של הנאשם ממעצר ללא תנאי. בעקבות זאת, תיקנה התביעה את כתב האישום בכך שהורידה את האישום בעבירת הפציעה.

זיכויים כתוצאה מקבלת הטענה למחדלי חקירה

במקרים רבים, עליהם יפורט להלן, העלו הסניגורים טענות בדבר מחדלי חקירה, אשר התקבלו על-ידי בתי המשפט והביאו לזיכוי לקוחותיהם או לביטול כתבי האישום נגדם.

בע"פ (מחוזי לוד) 7934-03-23 **בן דוד נ' מדינת ישראל** (החלטה מיום 06.05.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מירי אוזן-קליימן) **זוכה המערער מהחזקת סם שלא לשימוש עצמי בשל פגמים בתיעוד הזירה** - המערער הודה בהחזקת קנבוס במשקל 0.89 גרם שנמצא בחדר השינה לשימוש עצמי, אך כפר בהחזקת יתר הסמים אשר נתפסו בחצר הבניין בו מתגורר. חרף הכחשתו, בית משפט השלום הרשיע את הנאשם בהחזקת סם שלא לצריכה עצמית. במסגרת הערעור, קיבל בית המשפט את טענות ההגנה לפיהן קיים ספק האם הסמים שנמצאו בחצר הבניין - השייכת ל-16 דיירים ופתוחה לציבור הרחב - אכן קשורים למערער. **מחדלי החקירה, ובראשם אי תיעוד חצר הבניין אשר מצויה בלב המחלוקת ואי בדיקת גרסת הנאשם, הובילו את בית המשפט המחוזי לזכות את הנאשם מהעבירות בהן הורשע ולהרשיעו, לפי הודאתו, בהחזקת סם לשימוש עצמי**.

בת"פ (שלום אשקלון) 57825-06-20 **מדינת ישראל נ' מלכה** (החלטה מיום 06.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד איילת דואן) **זוכתה הנאשמת מעבירה של תקיפת קטין עקב מחדלי חקירה של חוקר הילדים ופגמים בראיה הדיגיטלית** - הנאשמת הואשמה בעבירה של תקיפת בנה בן ה-8. מדובר בתלונה שהגיש הגרוש של הנאשמת, אשר נהג להגיש עשרות תלונות נגדה וכן נהג להקליט את הקטין. בית המשפט ביקר את האופן בו נערכה חקירת הקטין וקבע בין היתר כי אי האזנה להקלטות הקטין ואי השמעתן לקטין עצמו מהוות מחדל חקירה המונע הגעה לחקר האמת.

עוד נקבע כי אין כל ערך ראייתי לתמונה שהגישה המאשימה בה נראה לכאורה כי הקטין חבול, שכן מדובר בראיה דיגיטלית שאינה המקור, ללא ציון מועד הצילום והאם נערכה. נוכח חולשתה הראייתית, נקבע כי התמונה אינה יכולה לשמש כראיה מסייעת.

בת"פ (שלום נתניה) 50566-01-23 מדינת ישראל נ' סגל (החלטה מיום 15.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רויטל קוצר) זוכה הנאשם מעבירת פציעה כשהעברין מזוין עקב מספר מחדלי חקירה חמורים - שני עדי התביעה המרכזיים לעניין זיהוי הנאשם היו המתלונן וקרובת משפחתו. בית המשפט קיבל את טענות ההגנה לגבי הקשיים העולים מעדותם, תוך שעמד על מספר מחדלי חקירה חמורים - כישלון באיתור מצלמות אבטחה; הצגת תמונה בפני עדת הראיה וסיכול האפשרות לערוך מסדר זיהוי; אי ביצוע פעולות מתבקשות ללא הסבר (הוצאת פרטי בעלות של האופנוע, איתור הקסדה, חקירה חוזרת לנאשם); וליקויים בתיעוד פעולות חקירה. בנסיבות אלה, הורה בית המשפט על זיכוי הנאשם.

בת"פ (שלום ת"א) 48252-12-21 מדינת ישראל נ' קאפח (החלטה מיום 26.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יעל מסיקה) זוכה הנאשם מעבירה של שימוש בכח למניעת מעצר עקב אי חוקיות המעצר - שני שוטרים תשאלו את הנאשם מחוץ לביתו, בשלב מסוים החל הנאשם להיכנס לביתו ונעצר על ידי השוטרים. בשלב זה, הכה הנאשם את אחד השוטרים ועל כך הוגש כנגדו כתב אישום. בית המשפט ניתח את עבירת השימוש בכוח למניעת מעצר, וקבע כי אמנם התקיים היסוד של שימוש בכוח, אולם לא התקיים היסוד של מעצר חוקי. זאת, מאחר והשוטרים לא הודיעו לנאשם כי הוא מעוכב. בהיעדר הודעה כזו, רשאי היה הנאשם להיכנס לביתו באופן חופשי.

בת"פ (שלום נצרת) 4526-12-21 מדינת ישראל נ' זינצ'נקו (החלטה מיום 11.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יוסף חאזם) בוטל כתב האישום נוכח מחדלים בגביית עדות המתלוננת - כתב האישום ייחס לנאשם עבירה של תקיפה סתם של בת זוג. במהלך ניהול התיק, הצביעה ההגנה על פגמים משמעותיים בתרגום גביית התלונה הראשונית של המתלוננת. בסיום פרשת התביעה, הגיעו הצדדים להסכמה על ביטול כתב האישום.

תחום המשפט המנהלי וקבלת טענות הגנה מן הצדק

בסניגוריה הציבורית פועל פורום מנהלי ארצי בו משתתפים רפרנטים מכל המחוזות ומהסניגוריה הארצית, אשר עוסק בריכוז הידע ובפיתוח מומחיות בתחומי המשפט המנהלי והחוקתי, לצורך מתן מענה מקצועי וזמין לסניגורים ולהפצת הידע בתחום. הביקורת על רשויות המנהל השונות, ובייחוד רשויות האכיפה, מהווה כלי חשוב למימוש אחד מהערכים אותם חרתה הסניגוריה הציבורית על דגלה - שוויון באכיפת החוק. אחת הדרכים המרכזיות להגשמת מטרה זו היא באמצעות העלאת טענות להגנה מן הצדק, כדלקמן:

בת"פ (שלום תל אביב) 67240-08-23 מדינת ישראל נ' אוורס (החלטה מיום 08.02.24; ייצוג על ידי עוה"ד יוסי בכר) - הנאשם הואשם בריבוי עבירות רכוש. מספר ימים לאחר מעצרו, בשים לב לגילו הצעיר ולעברו הנקי, הועבר הנאשם למעצר בית בתנאים מגבילים במסגרת עמותת "אפרת". עם הגשת כתב האישום, ראש יחידת התביעות במחוז החליטה על מתן פטור מקיום שימוע בעניינו של הנאשם. ההגנה הלינה על מתן הפטור משימוע, בטענה כי מדובר בפרקטיקה מוכרת של התביעה שנמנעת מעריכת שימועים לנאשמים ששוחררו בתנאים מגבילים באופן גורף ובניגוד להוראות הדין. בית המשפט קיבל את טענת ההגנה לפיה השימוש הגורף בסמכות מתן הפטור נוגד את אופייה החריג של סמכות זו. משכך, הורה בית המשפט על ביטול כתב האישום מכוח הגנה מן הצדק, על מנת שהתביעה תוכל לערוך לנאשם שימוע כהלכתו - מראש ולא בדיעבד.

בת"פ (שלום ירושלים) 14200-08-22 מדינת ישראל נ' עמאר (החלטה מיום 21.04.24; ייצוג על ידי עוה"ד זכריה

שנקולבסקי) - הנאשמת נסעה עם בן זוגה על כביש 1, בלילה שבין שישי לשבת, בעיצומו של סגר הקורונה. ניידת משטרה שעצרה את הרכב לבדיקה גילתה כי הוא אינו מורשה בנסיעה והחליטה להשביתו. **השוטרים אסרו על בני הזוג להמשיך בנסיעה, והם התבקשו להסתדר בכוחות עצמם, אף שנותרו ללא רכב, כסף או גישה לתחבורה ציבורית בשעת לילה מאוחרת בסוף השבוע.** בני הזוג ביקשו מהשוטרים שלא להותירם במקום, אך השוטרים סירבו להסיעם לביתם או לתחנת המשטרה והציעו להורידם במגרש חניה סמוך למחלף שורש. בשלב זה, הנאשמת נתקפה חרדה, התבצרה בניידת ועל פי כתב האישום, תקפה את אחד השוטרים תוך שהוא גורר אותה אל מחוץ לניידת. **בית המשפט קבע כי בנסיבות העניין - ליל שבת, סגר והיעדר תחבורה ציבורית - היה על השוטרים להסיע את בני הזוג למקום מבטחים.** עוד נקבע כי אף שהתנהלות הנאשמת לא הייתה תקינה, קיים ספק סביר ביחס לתקיפה המיוחסת לה. מכל מקום, קבע בית המשפט כי ניתן היה להגיע לזיכוי גם מכוח הגנה מן הצדק.

במהלך שנת 2024, נרשמו הצלחות משמעותיות גם בתחום הבקשות לקבלת חומר חקירה לפי סעיפים 74 ו-108 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב] התשמ"ב-1982. כך, למשל, בבע"ח (מחוזי ירושלים) 102-02-24 **בן לולו נ' רשות המיסים** (החלטה מיום 13.2.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יונתן קיוול) **נקבע כי חומר חקירה יועבר להגנה בשלב הערעור למרות הודאה במסגרת הסדר טיעון;** בת"פ (שלום פ"ת) 22688-08-22 **מדינת ישראל נ' בוחבוט** (החלטה מיום 06.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד הדר שריר) **קיבל בית המשפט את טענת ההגנה לפיה פלט תלונות קודמות של המתלונן אינו פרט הכולל מידע פלילי ואין מניעה להעבירו להגנה;** ובת"פ (שלום נתניה) 64800-02-22 **מדינת ישראל נ' מ.ג.מ בר ואח'** (החלטה מיום 26.03.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אבי דובין, שרון גואטה, אודי עמר, רועי לנג וחכמת מואסי) **התקבלה בקשה לחשיפת נימוקי האישורים להגשת כתב האישום ובתגובה כתב האישום בוטל.**

חזרה מאישום

גם בשנה זו התמקדה הסניגוריה הציבורית בתופעת החזרה מכתב האישום בהתאם לסעיף 93 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב] התשמ"ב-1982. לרוב, החזרה נעשית בעקבות פניית הסניגור לתביעה טרם המענה לכתב האישום, תוך הצגת קשיים ראייתיים, פגמים משפטיים, קיומו של הליך חלופי או נסיבות אישיות של הנאשם. **פניות אלו, שלעיתים דורשות עבודה מאומצת, מסייעות ללקוחותינו ומייעלות את ההליך הפלילי. חזרה מאישום חוסכת לאדם את נזקי ההליך הפלילי, במיוחד אם היה במעצר, ומונעת את עינוי הדין הכרוך בניהול משפט. בנוסף, למהלך זה יתרונות מערכתיים רבים, בהם חיסכון בזמן שיפוטי, במשאבי התביעה ובעומס על מערכת המשפט.**

בשנת 2024, התביעה חזרה בה מ-1,677 כתבי אישום שהוגשו לבתי משפט השלום ברחבי הארץ, בתיקים בהם ניתן ייצוג על ידי הסניגוריה הציבורית.⁵⁶ מספר זה מהווה כ-9.8% מכלל התיקים הפליליים שבייצוג הסניגוריה והסתיימו בשנת 2024.⁵⁷ יוער כי העבירה הנפוצה ביותר בה התביעה ביטלה את כתב האישום היא **עבירת האיומים, אשר מהווה 30% מכלל ביטולי כתבי האישום בתיקי הסניגוריה, וזאת, על רקע מורכבותה ומאפייניה הייחודיים כפי שצוינו לעיל.**

צפון	חיפה	ירושלים	תל-אביב	מרכז	דרום	כתבי אישום מהם חזרה התביעה
48 (4.84%)	91 (4.06%)	379 (12.62%)	352 (14.62%)	444 (11.49%)	300 (7.54%)	

56 התיקים שנבדקו הם תיקים בבתי משפט שלום בלבד (ללא בתי משפט לנוער, תעבורה וכיו"ב), אשר הסתיימו בשנת 2024.

57 ללא תיקים בהם הועמדו לקוחות הסניגוריה לדין לפי חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952.

קבלת טענות ההגנה ל"זוטי דברים"

לא אחת נתקלת הסניגוריה הציבורית בכתבי אישום המוגשים בגין מעשים פשוטי ערך, אשר נסיבותיהם אינן מצדיקות את הפעלת מערכת האכיפה והענישה הפלילית. **לעמדת הסניגוריה, יש להימנע מהפעלת סמכויות אלה ככלי להתמודדות עם בעיות חברתיות, ולבחון חלופות מתאימות יותר, כגון פניה לרשויות הרווחה או למערך בריאות הנפש.** נוסף על כך, הגשת כתבי אישום במקרים אלו גורמת לבזבז משווע של משאבים ציבוריים. להלן יובאו מספר דוגמאות לתיקים בהם התקבלה טענת ההגנה ל"זוטי דברים", וכתוצאה מכך זוכו הנאשמים או שהתביעה חזרה בה מכתב האישום.

בת"פ (שלום חדרה) 45611-01-23 **מדינת ישראל נ' מדן** (החלטה מיום 16.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אורית שלו) **זוכתה הנאשמת כתוצאה מקבלת טענת זוטי דברים בתיק אלימות במשפחה.** כתב האישום ייחס לנאשמת עבירה של תקיפה סתם של בן זוג. על פי עובדות כתב האישום, בין בני הזוג לשעבר התגלע סכסוך שבמהלכו נצמדה הנאשמת למתלונן, צעקה עליו, הניפה את ידה סמוך לפניו לצורך צילום, דחפה אותו והמשיכה להתקרב אליו בעת שנסוג לאחור. הנאשמת כפרה במיוחס לה והציגה גרסה שונה בתכלית מזו של המתלונן. לטענתה, המתלונן הוא שניגש אליה באופן מאיים, צעק ואף דחף אותה קלות, ופעולותיה היו בגדר הגנה עצמית כאשר דחפה אותו בחזרה. **לאחר צפייה בסרטון, בית המשפט קיבל את טענת ההגנה בדבר תחולת הגנת זוטי דברים, מאחר ומדובר במקרה המצוי במדרג הנמוך ביותר של עבירת התקיפה, באירוע ספונטני שלא תוכנן מראש, אשר לא גרם כל נזק ואף לא היה בו פוטנציאל לגרימת נזק.**

בת"פ (שלום נצרת) 31155-10-23 **מדינת ישראל נ' אפשטיין** (החלטה מיום 30.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד לויבוב שייפר) **בוטל כתב אישום שהוגש כנגד ניצול שואה בגין גניבת פלאפון.** הנאשם, ניצול שואה בן 83, הואשם בכך שגנב מכשיר פלאפון (אותו החזיר) במרכז המזון בנוף הגליל. ההגנה הגישה בקשה לעיכוב הליכים אשר נסמכה על מצבו הרפואי של הנאשם. **בטרם התקבלה החלטה בבקשה לעיכוב הליכים, לאחר שיח עם המאשימה הוחלט על ביטול כתב האישום.**

בת"פ 24225-08-23 (שלום צפת) **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 21.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ירון שומרון) **כתב האישום ייחס לנאשם עבירת גניבה של שני חטיפי שוקולד מתחנת דלק. התביעה חזרה בה מכתב האישום לאור טענת ההגנה לזוטי דברים.**

ייצוג בבית המשפט העליון

מחלקת תיקי בית המשפט העליון בסניגוריה הציבורית הארצית אחראית על ייצוג בהליכים הנדונים בבית המשפט העליון: ערעורים פליליים, בקשות רשות ערעור פלילי, עתירות לקיום דיון נוסף בפסק דין ועתירות לבית המשפט העליון בשבתו כבית דין גבוה לצדק. כמו כן, המחלקה מרכזת את הטיפול בבקשות הסניגוריה הציבורית להצטרף להליכים המתנהלים בפני בית המשפט העליון במעמד של "ידידת בית משפט" - קרי, הליכים בהם הסניגוריה מצורפת כצד להליך בשים לב לכך שעשויה להיות לה תרומה משמעותית בהצגת עמדתה המוסדית בנושא מסוים, גם כאשר היא לא מייצגת צד להליך.

המחלקה עוסקת בבחינת תיקים שהטיפול בהם הסתיים במתן פסק דין באחד ממחוזות הסניגוריה הציבורית; מתן אישורים לפתיחת הליכים חדשים והגשתם לבית המשפט העליון; מינוי עורכי הדין המייצגים; פיקוח מקצועי על איכות הייצוג; ואישור בקשות שכר הטרחה לעורכי הדין המייצגים.

בשנת 2024 התקבלו על ידי מחלקת תיקי בית המשפט העליון 821 פניות וניתן ייצוג משפטי ב-239 הליכים, מהם 202 ערעורים פליליים ו-20 בקשות רשות ערעור פלילי

התפלגות ההליכים בבית המשפט העליון לפי סוג הליך, במבט רב שנתי:

סוג הליך	2020	2021	2022	2023	2024
ערעור פלילי	189	166	237	224	202
רע"פ	31	22	28	31	20
דנ"פ	2	5	4	4	2
בג"צ	4	1	1	3	2
רע"ב	13	2	6	2	11
אחר	7	0	1	3	2
סה"כ	246	196	277	267	239

בכל הנוגע לערעורים פליליים, המהווים את הנתח המרכזי מעבודת המחלקה, בטבלה שלהלן מוצגת התפלגות הערעורים הפליליים בשנים 2020-2024, בהתאם לגורם אשר יזם את הגשת הערעור (הנידון או המדינה), וכן חלוקה של ערעורי הנידונים לפי אלה שהוגשו על ידי הסניגוריה הציבורית ואלה שבהם בית המשפט הוא שמינה את הסניגוריה הציבורית לייצג:

	2020	2021	2022	2023	2024
ערעורי נאשם	146	128	183	156	152
	ביוזמת הסניגוריה הציבורית				
ערעורי מדינה	13	28	24	37	30
	מינוי על ידי בית המשפט				
סה"כ	189	166	237	224	202

להבטחת ייצוג מקצועי ואיכותי בהליכים המתנהלים בפני בית המשפט העליון יש חשיבות רבה, הן מנקודת מבטו של הלקוח הספציפי, והן מנקודת מבט רחבה יותר הלוקחת בחשבון את האינטרס הציבורי הכללי: מנקודת מבטו של הלקוח - מהטעם שההכרעה בבית המשפט העליון מסיימת ברוב המקרים את הטיפול בעניינו, ובכך קובעת את עתידו; מנקודת מבט רחבה - שכן בשיטת המשפט בישראל להכרעות בית המשפט העליון כוח של תקדים המחייב את כלל הערכאות, והן מעצבות את דמותו של המשפט הפלילי.

בשנת 2024 ניתנו פסקי דין ב-176 ערעורים פליליים בהם ייצגה הסניגוריה הציבורית. להלן יוצגו התפלגות תוצאות פסקי הדין, בחלוקה לפי יוזם ההליך וסוג הערעור שהוגש:

ערעורי הגנה		ערעורי מדינה		על מה הוגש ערעור
על גזר הדין בלבד	על פסק הדין (כולל הכרעת דין)	על גזר הדין בלבד	על פסק הדין (כולל הכרעת דין)	
124	36	14	2	כמה הוגשו
42 ⁵⁹	12 ⁵⁸	11	2	התקבל
80	21	3	0	נדחה
2	3	0	0	נמחק
160		16		סה"כ

דהיינו - מבין סך ערעורי ההגנה בהם ניתנו פסקי דין בשנת 2024 (160), התקבלו 54 ערעורים, המשקפים שיעור הצלחה של כ-34% (נתון דומה לשנת 2023, אז שיעור קבלת ערעורי ההגנה עמד על 35%); ובין סך ערעורי המדינה בהם ניתנו פסקי דין בשנת 2024 (16), התקבלו 13 ערעורים, המשקפים שיעור הצלחה של כ-81%.

תיקים מרכזיים בייצוג המחלקה בבית המשפט העליון

להלן יוצגו מקצת מפסקי הדין אשר ניתנו בשנת 2024 וטופלו על ידי מחלקת בית המשפט העליון בסניגוריה הציבורית, בהם נקבעו קביעות או הלכות חשובות על ידי בית המשפט העליון:

- **חוקיות חיפוש במקום** - רע"פ 5334/23 אברג'ל נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 14.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד נתנאל יעקב-חי ושירן ברגמן) - המערער הועמד לדין בעבירת החזקת סמים שלא לצריכה עצמית, שנמצאו בחיפוש בקרוואן בו התגורר. החיפוש התבסס על צו חיפוש בביתו של אדם אחר, כאשר במסגרת הבקשה להוצאת צו חיפוש כלפי האחר, המשטרה הציגה לבית המשפט תצלום אוויר ועליו סומן תא שטח מסוים, כאשר הקרוואן של המערער נכלל בתא השטח שסומן בבקשת צו החיפוש. המערער זוכה בבית משפט השלום, וערעור המדינה לבית המשפט המחוזי התקבל, ונקבע כי החיפוש היה חוקי. לבית המשפט העליון הוגשה בקשת רשות ערעור, אשר התקבלה. בפסק הדין נקבע, בין היתר, כי לא ניתן היה לחפש בביתו של המערער על בסיס צו חיפוש שכוון לביתו של אדם אחר; וכי המשטרה הפרה בצורה בוטה את החוק ביחס למשמעות צווי חיפוש שיפוטיים והיקף התפרשותם. לאור פגמים אלו, ופגמים נוספים שנפלו בחיפוש, נקבע כי מדובר בחיפוש שאינו חוקי ואשר מצדיק את פסילת הסמים שנתפסו במסגרתו מלשמש כראיה במשפט; וכי הודאת המערער בחקירתו במשטרה פסולה אף היא מלשמש ראיה בהיותה ראיה נגזרת - והמערער זוכה מן המיוחס לו. במסגרת פסק הדין בית המשפט אף ציין כי לאור הפגמים הרבים בהתנהלות המשטרה ראוי היה לבטל את האישום גם מטעמי הגנה מן הצדק, והמליץ כי המשטרה תסדיר את אופן החיפוש על בסיס תצלומי אוויר בנוהל משטרתי, אשר ימנע תקלות דומות בעתיד.

- **אבחנה בין יסוד נפשי של אדישות לבין יסוד נפשי של כוונה בעבירת רצח** - ע"פ 6063/21 יאסין נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 26.03.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ד"ר אלקנה לייסט, סתיו כהן ופארס בריק) - המערער הועמד

58 מתוכם ב-5 מקרים בית המשפט התערב בהכרעת הדין וב-7 הערעור על הכרעת הדין נדחה ובית המשפט התערב בגזר הדין בלבד.
59 בסך התקבלו 49 ערעורי עונש - 42 שהוגשו מלכתחילה על גזר הדין בלבד ו-7 נוספים, המוזכרים בהערות שוליים לעיל, בהם הוגש ערעור על פסק הדין כולו אך הערעור התקבל לעניין העונש בלבד.

לדין בבית המשפט המחוזי בחיפה בגין עבירת רצח בנסיבות מחמירות - בגין המתת אשתו באמצעות דקירת סכין בפלג גופה העליון. בתום ניהול הוכחות המערער הורשע בעבירת רצח בסיסית, שנקבע שנעשתה ביסוד נפשי של כוונה - זאת בין היתר לאור עומק הדקירה של המנוחה, אשר העידה לשיטת בית המשפט המחוזי על היסוד הנפשי של המערער. על כך הוגש ערעור לבית המשפט העליון - שהתקבל. במסגרת הערעור לבית המשפט העליון התקבלה חוות דעת ממנוחה לרפואה משפטית בחו"ל, אשר עמד על כך שאין בהכרח קשר בין עומק הדקירה לבין עוצמתה והיסוד הנפשי בו בוצעה. **במסגרת פסק הדין, בית המשפט העליון קיבל את טענות ההגנה לפיהן לא הוכח כי היסוד הנפשי בו נעשתה ההמתה הוא כוונה, אלא אדישות בלבד; תוך שבית המשפט העליון עומד על החשיבות העונשית של הבחנה בין יסוד נפשי של כוונה לבין יסוד נפשי של אדישות במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה.** בעקבות קבלת הערעור על הכרעת הדין, בית המשפט העליון הפחית שתי שנות מאסר מעונשו של המערער והעמידו על 20 שנות מאסר.

- **הרשעה על בסיס עדות יחידה מקום בו ישנם קשיים בעדות המתלוננת** - ע"פ 754/23 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 01.05.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דוד ברהום) - המערער הועמד לדין בגין ביצוע עבירות מין במתלוננת. בבית המשפט המחוזי, המערער זוכה מחלק מהעבירות שיוחסו לו (והורשע באחרות), למרות האמון שבית המשפט נתן בעדות המתלוננת. על כך הוגש ערעור לבית המשפט העליון. **בית המשפט העליון קיבל את ערעור ההגנה, וקבע כי מקום בו עדות המתלוננת, גם אם רוחשים לה אמון, מעלה קושי מהותי שאין לו מענה ברור המניח את הדעת, אין די בהתרשמות בית המשפט מעדות המתלוננת כדי להביא להרשעה - אלא אם יש תמיכה ראייתית בעדות המתלוננת מזמן אמת.** על כן, המערער זוכה מעבירות מין שהתבססו על עדות המתלוננת בלבד, ללא ביסוס ראייתי נוסף מזמן אמת. לאור הזיכוי מחלק מהעבירות, מעונשו של המערער הופחתו 18 חודשי מאסר, ועונשו הועמד על 6 שנות מאסר.

- **עתירות לבג"ץ:** במסגרת פעילותה, מחלקת תיקי בית המשפט העליון מרכזת גם את הטיפול בעתירות לבית המשפט הגבוה לצדק. בשנה החולפת, הגישה הסניגוריה הציבורית בין היתר עתירה לבג"ץ כנגד החלטת בית המשפט השלום בחדרה, אשר קבע כי יאפשר לנאשם לחזור בו מהודאתו בכתב האישום בכפוף לתשלום סכום כספי של 5,000 ₪ (בג"ץ 11-24-14495 אעלאוי נ' בית משפט השלום חדרה (27.11.2024); ייצוג על ידי עוה"ד יגאל בלפור ודיקלה ויסוצקי)). **במסגרת העתירה עמדה הסניגוריה הציבורית על כך שמדובר בהחלטה שניתנה בחוסר סמכות, שכן החוק אינו מאפשר להתנות חזרה מהודאה לפי סעיף 153 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, בתשלום הוצאות לאוצר המדינה. כן נטען, כי התניית מימוש זכויות דיוניות בסיסיות בתשלום כספי, תוביל לפגיעה קשה בנאשמים מעוטי יכולת ובזכותם לשוויון - בעוד נאשמים בעלי ממון יזכו לממש את זכויותיהם החוקתיות, נאשמים מחוסרי אמצעים לא יוכלו לעשות כן. קשה להעלות תוצאה קשה יותר במסגרת הליך פלילי מאשר מצב בו נאשם חסר אמצעים יאלץ להודות באשמה אך בשל עוניו, והדבר גם עלול להוביל הרשעות שווא - מקום בו אין בידו של נאשם לשלם את סכום התשלום שקבע בית המשפט. בעקבות הגשת העתירה, הסכימה המדינה לפנות בבקשה משותפת לבית משפט השלום בחדרה בבקשה לבטל את ההוצאות ולאפשר לנאשם לחזור בו מההודאה תוך העברת ניהול התיק למותב אחר. לאחר שבית המשפט קיבל את הבקשה, העתירה התייתרה ונמחקה.**

עבודת הסניגוריה הציבורית עם מומחים

פעילות
חדשה

במסגרת פעילות הסניגוריה הציבורית בייצוג לקוחותיה, נעזרת הסניגוריה במומחים חיצוניים במגוון תחומים, אשר מסייעים לה בהענקת ייצוג איכותי והולם לחשודים ונאשמים. תיקים המופנים להתיעצות מומחים עוברים מסננת בדיקה קפדנית של רפרנטים ייעודיים מן הצוות הפנימי בסניגוריה הציבורית, הבוחנים את הצורך והתועלת שבהעברת התיק לייעוץ מומחה חיצוני. במקרים המתאימים, ובהתאם לתקנות הסניגוריה הציבורית,⁶⁰ מופנים התיקים למומחים כגון פסיכיאטרים, פסיכולוגים, פתולוגים, מדענים, מומחים בשיטות פורנזיות, קרימינולוגים ועוד.

הסניגוריה הציבורית מתמודדת עם שלל אתגרים משמעותיים בתחום המומחים. ראשית, קיים קושי באיתור וגיוס מומחים מקצועיים ומיומנים במגוון רחב של תחומים. כפי שעולה מדו"ח הוועדה למניעת הרשעות שווא בתחום הראיות הפורנזיות,⁶¹ קיים קושי באיתור מומחים עצמאיים אשר אינם קשורים למעבדות המדינה ולרשויות האכיפה, לצד אתגרי תגמול ראוי במסגרת תעריפי הסניגוריה הקיימים. בנוסף, עבודת הסניגוריה עם מומחים חיצוניים מבוצעת בין מחוזות הסניגוריה, מנוהלת על ידי מספר מחלקות ומספר גורמים, וחולשת על פני תיקים רבים במגוון רחב של תחומים. שיטת עבודה זו מעלה קושי ניהולי משמעותי, ומציבה אתגר בפני הסניגוריה הארצית ביכולתה להוות כתובת משמעותית ומקצועית למחוזות.

לשם שיפור ממשקי עבודת הסניגוריה בתחום המומחים, הובילה הסניגוריה הארצית בשנת 2024 מהלך של ארגון מחדש ותכלול של תחום המומחים. מהלך זה כלל למידה של אופי העבודה עם מומחים חיצוניים במחוזות הסניגוריה ובסניגוריה הארצית, מיפוי של תחומי התמחות ומומחים העובדים עם הסניגוריה, ובדיקה של נהלי העבודה הקיימים בנוגע לעבודת המומחים בתוך המחוזות, בקשר ביניהם ומול הסניגוריה הארצית. הלמידה נעשתה בשיתוף הגורמים המקצועיים הרלוונטיים, בסניגוריה הארצית ובמחוזות, ובסוף שנת 2024 אושר מבנה ניהול תחום המומחים בסניגוריה הארצית, שאלה עיקריו:

א. מעבר לניהול "מהותי" של תחום המומחים, תחת אחראי תחומים מקצועיים: במסגרת התהליך עלה כי מרבית המומחים עמם הסניגוריה עובדת ממוקמים בתוך שלושה עולמות תוכן מקצועיים: **התחום הפורנזי-דיגיטלי רפואי, תחום השיקום, ותחום הפסיכיאטריה ועברייני מין.** בנוסף, עלה כי לאחראי התחומים המרכזיים תחומים מקצועיים אלו יתרון מובהק בריכוז תחום המומחים תחתם, מתוקף היכרותם המעמיקה עם עולמות התוכן המצריכים ייעוץ מומחים, ועם צרכי הסניגוריה בהקשר זה. לאור זאת, מונו "אחראי מומחים מקצועיים" מתוך הסניגוריה הארצית

60 סעיף 7 לתקנות הסניגוריה הציבורית, תשנ"ז-1996.

61 הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון דוח הביניים בנושא ראיות פורנזיות (31.03.2021).

פעילות חדשה

ומחוזותיה בשלושת התחומים שלעיל:

- **תחום פסיכיאטריה ועברייני מין** - עו"ד נתנאל לגאמי, עו"ד דורית נחמני ועו"ד דנה גויסקי;
- **תחום השיקום** - עו"ד רחל דניאלי, עו"ד נועה זעירא ועו"ס אפרת גולן;
- **התחום הפורנזי דיגיטאלי רפואי** - עו"ד לילך מאיר וולף וד"ר אווה למן.

אחראי המומחים המקצועיים מהווים כתובת מקצועית לאחראי המומחים במחוזות, פועלים לאיתור וגיוס מומחים חדשים בתחומם, מפצים ידע מקצועי הקשור לעבודה עם מומחים, ומבצעים מעקב, למידה וטיוב של עבודת המומחים מעת לעת.

ב. מינוי אחראי תחום מומחים ארצי: במסגרת התהליך התבהר הצורך בגורם בעל "מבט על" על תחום המומחים, בנושאי הרוחב הקשורים בעבודת המומחים בכלל תחומי המומחיות (למשל, נושאים פרוצדוראליים כגון תשלומים, ניהול מאגר המומחים וכיו"ב), וכן עלה הצורך בגורם אשר יכוון את עבודת צוות אחראי המומחים המקצועיים שצוינו לעיל, יקיים עמו פגישות עבודה עיתיות, ויספק כלים ונתונים שיסייעו בפיתוח עולמות המומחים, כל אחד בתחומו. עו"ד לילך מאיר-וולף, מנהלת היחידה הפורנזית דיגיטאלית בסניגוריה, מונתה לשמש כאחראית המומחים הארצית.

ג. ניהול מבוסס נתונים: הוחלט כי ניהול תחום המומחים יעשה תוך איסוף נתונים הקיימים במערכות הסניגוריה, במטרה לזהות מגמות ודפוסים בתחום המומחים, ליצור אחידות ובהירות סביב עבודת הסניגוריה עם המומחים, לרבות בנוגע לתשלום תוספות באופן מושכל ושוויוני.

במקביל, לשם הרחבת מאגר המומחים העומד לרשות הסניגוריה הציבורית, הגישה הסניגוריה הציבורית בקשה להשתתף בפרויקט מפרשים של אגף צוערים לשירות המדינה - פרויקט המחבר בין עובדי ציבור ממשרדים ממשלתיים שונים, לצורך קידום פרויקט נקודתי בעל ערך. **שני פרויקטים של הסניגוריה הציבורית התקבלו לתוכנית: פרויקט לקידום תחום המומחים בבריאות הנפש ומציאת מסגרות שיקום לאנשים עם מוגבלויות; ופרויקט להרחבת מאגר המומחים בתחום הפורנזי-מדעי רפואי.** בין החודשים יוני - נובמבר 2024, סייעו הגב' ג'סיקה לבנה ממשרד הבריאות, והגב' אולגה בן חי ממשרד הרווחה לעורכות הדין לילך מאיר וולף ועו"ד דנה גויסקי, ויחד איתרו גופים, מוסדות ומומחים רלוונטיים, ערכו מפגשים עמם והובילו להצטרפותם של מספר מומחים למאגר המומחים של הסניגוריה הציבורית.

להלן יובאו מספר דוגמאות להצלחות בתיקי סניגוריה שהושגו באמצעות שימוש במומחים, משנת 2024:⁶²

בת"פ (שלום ב"ש) 12467-05-21 **מדינת ישראל נ' קויפמן** (החלטה מיום 19.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ליל פטישי) **זוכתה הנאשמת מעבירה של החזקת סם שלא לצריכה עצמית, לאור חוות דעת מומחה קנאביס ממנה עלה כי משקל הסם שעשוי להתקבל מהצמח תואם לשימוש עצמי.** לנאשמת יוחסה עבירה של החזקת סם מסוג קנביס שלא לצריכה עצמית (בין היתר מספר שתילים במשקל 391 גרם). הנאשמת טענה כי כל הסמים שנתפסו, היו לשימושה העצמי. **ההגנה פנתה לד"ר ירון פן - מומחה לקנביס, אשר הגיש חוות דעת ואף העיד בבית המשפט על כך שצמח הקנביס אינו משמש כולו לצורך הפקת הסם, ולכן משקל החומר הצפוי היה להתקבל לשימוש נמוך, ועולה בקנה אחד עם טענת השימוש העצמי של הנאשמת.** בית המשפט קיבל את עמדת המומחה וזיכה את הנאשמת מעבירה של החזקת סמים שלא לצריכה עצמית.

62 לעיין בדוגמאות להצלחות מומחים בתחום הפסיכיאטריה והשיקום, ראו בפרקים הייעודיים בדוח זה.

בתפ"ח (מחוזי באר שבע) 58458-01-23 **מדינת ישראל נ' חיים מפרדי** (החלטה מיום 09.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אורי דייגי) **זוכה הנאשם מעבירת אינוס לאור ממצאים בחוות דעת הגנה בתחום האיכונים הסלולריים, אשר אינם מתיישבים עם גרסת המתלוננת ותומכים בגרסת הנאשם.** לפי כתב האישום, הנאשם פגש במתלוננת לאחר שיצאה מבית בן זוגה והציע לה לנסוע עמו יחד. המתלוננת עלתה לרכב, ובתום הנסיעה נכנסו לבית - שם, לטענת המתלוננת, אנס אותה הנאשם. בין ראיות התביעה היו שיחות ואיכונים לטלפון של המתלוננת ושל הנאשם, אשר הועברו לבדיקת **מר יוסף ג'ו קולין, מומחה איכונים מטעם ההגנה.** המומחה מצא כי נתוני התקשורת אינם מתיישבים עם גרסת המתלוננת ומאמתים את גרסת הנאשם. **בית המשפט נתן משקל מלא לחוות הדעת שהגיש המומחה, ציין את התרשמותו ממקצועיותו וניסיונו, וקיבל את מסקנתו לפיה בעת ביצוע האנוס לכאורה, המתלוננת והנאשם שהו במקומות אחרים.** בית המשפט מצא את עדותה של המתלוננת בלתי מהימנה, בין היתר בשל ממצאים אלו, וזיכה את הנאשם מהמעשים שיוחסו לו.

בפ"ל (תעבורה ירושלים) 1450-12-20 **מדינת ישראל נ' פנחס עובדיה** (החלטה מיום 09.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלכס גפני) **חוות דעת אונקולוג הובילה לשינוי עמדה עונשית - ממאסר בפועל לשל"צ.** הנאשם הורשע בשתי עבירות נהיגה בפסילה ללא ביטוח. מצבו הרפואי של הנאשם היה מורכב בשל גידול סרטני וטיפולים אונקולוגיים, אשר הצריכו הסתייעות במלווה לביצוע פעולות פשוטות. שב"ס העביר עמדתו לבית המשפט, לפיה ניתן יהיה להעניק לנאשם מענה רפואי הולם בין כותלי הכלא. אולם, **חוות דעתו של ד"ר דוד אדלמן, אונקולוג מטעם ההגנה, הצביעה על האפשרות כי שהות במאסר עלולה לסכן את חייו של הנאשם, והעלתה ספק משמעותי באפשרות הטיפול ההולם בכלא.** המומחה אף העיד בנוגע לחוות הדעת, ובסופו של דבר בית משפט קיבל את עמדת ההגנה והתיק הסתיים ללא מאסר בפועל.

בתפ"פ (שלום נתניה) 42116-10-22 **מדינת ישראל נ' יוחננוב** (החלטה מיום 19.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד איילה בשור) **הועבר התיק להסדר מותנה, בעקבות הצגת מחדלים דיגיטליים בחומר החקירה ובעבודת מומחה התביעה.** כתב האישום ייחס לנאשם כניסה לפייסבוק של המתלוננת מספר פעמים, ללא הסכמתה ושינוי סיסמה לחשבון זה. ההגנה הסתייעה במר דרור בוזגלו, חוקר פורנזי דיגיטלי אשר בעזרת ייעוצו, העלתה ההגנה את הטענה כי **המאשימה לא סיפקה ראיה דיגיטלית לכך שהנאשם נכנס לחשבון, וכי אין כל ראיה לכך שהסיסמה שונתה.** עקב קבלת הטענות, התביעה חזרה בה מכתב האישום והתיק הועבר להסדר מותנה.

בת"ד (שלום ירושלים) 2793-08-23 **מדינת ישראל נ' סהר אשל** (החלטה מיום 29.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלי צמח) **הובילה חוות דעת בוחן תנועה להטלת עונש מקל במיוחד.** לנאשם יוחסו בין היתר עבירות של נהיגה בקלות ראש, חבלה של ממש והתנהגות הגורמת נזק. נטען שהנאשם סטה מנתיב נסיעתו, התנגש בגדר בטחון, וגרם (לעצמו) לחבלות משמעותיות. בוחן התנועה מטעם המדינה, שלל את טענת הנאשם כי תקלה בצמיג, שאינה בשליטתו, גרמה לתאונה. אולם, **בדיקת הממצאים על ידי מר פרדי הרשקוביץ, בוחן תנועה מטעם ההגנה, העלתה כי לא ניתן לשלול שתקלה בצמיג ולא אופן נהיגת הנאשם - היא שגרמה לתאונה.** בעקבות חוות הדעת של מומחה ההגנה, הגיעו הצדדים להסדר עונשי מקל במיוחד.

פעילות היחידה הפורנזית-דיגיטלית בהתמודדות עם קושי בגיוס מומחים בתחום הפורנזי-דיגיטלי

במהלך שנת 2024 הוקמה היחידה הפורנזית-דיגיטלית בסניגוריה הציבורית, אשר מאפשרת לסניגורים בצוות הפנימי והיצוני להתמודד בצורה טובה ומקצועית יותר עם אתגרי המדע והטכנולוגיה, המתעדכנים ומשתנים באופן תדיר. בתחום הפורנזי, קיימה השנה היחידה מספר סדנאות בנושא DNA לחברי הצוות הפנימי בסניגוריה, במטרה להכיר לעורכי הדין את האתגרים המדעיים והמשפטיים החדשים בתחום זה, הנובעים מן המעבר מפענוח

פרופילים יחידים של דנ"א, לניתוח תערובות דנ"א באמצעות תוכנות לניתוח גנוטיפ הסתברותי. **במסגרת הסדנאות, קיבלו עורכי הדין הסברים תיאורטיים לצד כלים פרקטיים להתמודדות עם אתגרים אלו, שנאספו מתוך תיקי סניגוריה מתנהלים.**

איתור וגיוס מומחים בתחום הפורנזיקה דיגיטלית (פריקה וחיפוש בטלפונים ומחשבים) היה לאתגר של ממש בסניגוריה בשנים האחרונות. זאת, נוכח מספר מצומצם של מומחים פרטיים בישראל בעלי ניסיון מספק בתחום, לצד דרישות שכר גבוהות מצד מומחים אלו, החורגות באופן משמעותי מתעריפי הסניגוריה הציבורית על פי חוק. לפיכך, **במהלך שנת 2024 הוקמה בסניגוריה מעבדה פורנזית דיגיטלית, המאפשרת לנאשמים המעוניינים בכך, ולבקשתם, לפרוק ולנתח טלפונים ניידים שבבעלותם באמצעות תוכנות של חברת סלברייט.** התשתית המעבדתית הקיימת מאפשרת לסניגוריה להסתייע במומחים חיצוניים בתחום במסגרת התעריפים הקיימים על פי התקנות. יצוין כי בית המשפט אף התיר פריקת מכשיר טלפון על ידי מומחה הגנה גם במשרדי היחידה החוקרת.⁶³ מדובר במענה חלקי לעת הזו, כאשר בעתיד יאויש תקן לחוקר פורנזי-דיגיטלי בצוות הפנימי של הסניגוריה.

דוגמה לתיק שהועבר לטיפול המעבדה בשנת 2024:

בת"פ (שלום רחובות) 15298-05-24 (ייצוג על ידי עוה"ד הדר שריר) **פריקת מכשיר הטלפון של הנאשם אפשרה לאתר הודעות קוליות שמאששות את גרסתו.** לנאשם יוחסה עבירת מין אותה הוא מכחיש. בחקירתו טען כי מדובר בעלילה של אם המתלוננת שמטרתה סחיטת כספים ממנו. במהלך החקירה, הציג מספר הודעות טקסט וגם הודעות קוליות בהן אימה של המתלוננת מבקשת ממנו כסף בתמורה לביטול התלונה. טענות אלו לא נבחנו על ידי החוקרים, ואלו הסתפקו בצילומי מסך שתיעדו חלק מההודעות.

הטלפון הנייד של הנאשם הועבר למעבדה הפורנזית דיגיטלית של הסניגוריה. בניתוח ממצאי פריקת המכשיר, הצליח דרור בוזגלו, מומחה ההגנה לשחזר חומרים משמעותיים המאששים את גרסת הלקוח. התיק מצוי כעת בהליכי מו"מ.

ייצוג בני נוער

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב- 10,985 הליכים של בני נוער, המהווים כ- 9.5% מכלל ההליכים בהם ייצגה הסניגוריה הציבורית בשנה זו.⁶⁴

פעילות הסניגוריה הציבורית בייצוג נוער

הנתונים המוצגים בפרק זה מתמקדים בחלק מפעילותה של הסניגוריה הציבורית שמטרתה להגן על קטינים מפגיעות שונות הנובעות מהשימוש בהליך הפלילי כנגדם. סניגורי הנוער פועלים ככל הניתן לצמצום הנזק העלול להיגרם לקטין מההליך המשפטי המתנהל נגדו, על שלביו השונים.

63 ת"פ (מחוזי ת"א) 14219-01-24 (ייצוג על ידי עוה"ד מיכל עורקבי ויוסי סקה) - בית המשפט נעתר לבקשת ההגנה לערוך חיפוש מצד מומחה מטעמה בטלפונים של הנאשמת והורה לאפשר למר דרור בוזגלו, מומחה מטעם ההגנה, לבצע פריקה במשרדי היחידה החוקרת של כל החומר, למעט סרטונים הפוגעים בפרטיותם של המתלוננים.

64 לרבות הליכים בבתי המשפט השונים לנוער, ועדות שחרורים, בתי משפט לתעבורה וכן הליכים בפני ועדות פסיכיאטריות, במשטרה או בפרקליטות.

הליכי שימוע ומניעת הגשת כתבי אישום כנגד קטינים

הסניגוריה הציבורית מונתה לייצג השנה 222 קטינים בהליכי שימוע טרם הגשת כתב אישום.⁶⁵ ב-30% מתיקים אלו לא הוגש בסופו של דבר כתב אישום כנגד הקטין, ובכך נמנעה פתיחת הליך פלילי בעניינם.⁶⁶

בחלק מהמקרים, הסיבה המרכזית לאי הגשת כתב אישום הייתה טענות הסניגורים על הפרת זכויותיהם של החשודים הקטינים.

כך לדוגמה, בעניינו של הקטין י.ב. (פל"א 119708/24) טען עוה"ד לירן בקרמן במסגרת השימוע כי בעת המעצר השוטרים פעלו בניגוד לחוק - תוך שימוש באלימות כלפי קטין בן 16, איזוק במקום ציבורי וללא הזהרות. בעקבות טענות אלו וטענות נוספות, הוחלט שלא להגיש כתב אישום כנגד הקטין. באופן דומה, בעניינו של הקטין י.ס. (פל"א 70625/23) הגיש עוה"ד קייס סלאימה בהליך השימוע מסמך בו הצביע על שורת הפרות זכויות של הקטין בחקירתו. בין היתר, נטען כי נמנעה מהקטין נוכחות הורים, נמנעה היוועצות עם סניגור והחקירה בוצעה ללא תיעוד חזותי או קולי כנדרש לפי חוק. לאור טענות אלה וטענות נוספות, הוחלט שלא יוגש כתב אישום בעניינו של הקטין.

חשוב לציין, כי גם בתי המשפט לנוער רואים חשיבות רבה בקיום הליכי השימוע לקטינים. כך למשל, בת"פ (נוער ירושלים) 8360-09-23 מ"י נ' פלוני (ייצוג עוה"ד יעקב ג'אבר) ביטל בית המשפט כתב אישום בעבירת היזק לרכוש, תוך שקיבל את טענת ההגנה לפיה אין כל אסמכתא לכתובת אליו נשלח מכתב השימוע וכי המועד בו נשלח לכאורה המכתב ממילא היה סמוך לסוף תקופת השימוע. לכן, נקבע כי לא הייתה לקטין אפשרות לממש את זכותו לפנות למאשימה.⁶⁷

ביטול כתבי אישום בתיקי נוער בשל הליך חלופי וטענות אחרות

בשנת 2024 בוטלו 385 כתבי אישום בתיקי נוער בעקבות בקשות שונות שהוגשו על-ידי הסניגורים הציבוריים, שהם כ-12% מתוך סך התיקים הפליליים בהם ייצגה הסניגוריה בבתי המשפט לנוער בשנה זו.

כ-50% מכתבי האישום שבוטלו, נסגרו עקב הליך טיפולי חלופי שעבר הקטין. סגירת תיק כזו מונעת את קיום ההליך הפלילי כנגד הקטין ואת נזקיו העתידיים, ומועילה גם לאינטרס הציבורי בכך שמאפשרת הליכי שיקום לקטין ותיקון כלפי נפגעי העבירה.

הליכי מעצר - מניעת נזקי מעצר ופגיעה בחירות

בהתאם לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971, מעצרים של קטינים מהווה אמצעי אחרון שיש לנקוט בו, רק כאשר לא ניתן להשיג את מטרתו בדרכי שפגיעה בחירות הקטין פחותה, ולפרק הזמן הקצר

65 מינוי שניתן על ידי בית המשפט לפי סעיף 18 ב לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971.

66 במקרים נוספים עקב קיומו של הליך השימוע צומצמו או בוטלו אישומים וכן השתנתה הערכאה אליה יוגש כתב האישום.

67 כן ראו ת"פ (נוער תל אביב) 45393-12-23 מדינת ישראל נ. פלוני (החלטה מיום 16.6.2024, ייצוג עוה"ד עתליה רפאל).

ביותר. על מנת למנוע את נזקי המעצר בגילם הצעיר, סניגורים המייצגים קטינים פועלים למען שחרורם מהר ככל הניתן. ב-49% מהתיקים בהם ייצגה הסניגוריה הציבורית קטינים במעצר ימים (בשלב החקירה) במהלך שנת 2024, ניתנה על ידי בית המשפט החלטת שחרור.⁶⁸ במחוז צפון אחוז החלטות השחרור של קטינים בהליך מעצר הימים גבוה במיוחד ועומד על 69%, כשבמחצית מהם מדובר בהחלטת שחרור בבקשת ההארכה הראשונה.⁶⁹ חלק לא מבוטל מההחלטות שחרור אלו מתייחסות להפרת זכויות קטינים בחקירתם.

כך למשל במ"י (נוער נוף גליל) 65111-6-24 **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 30.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מוסקוביץ' וקליינמן) שוחררו שני קטינים שנחשדו בביצוע עבירות של סיכון בטיחותי לנוסע, חבלה במזיד ברכב ועוד, **תוך ביקורת על התנהלות היחידה החוקרת שלא הביאה את הקטינים לדיון עוד במוצאי שבת, שלא נחקרו על ידי חוקר נוער, ושלא סופק להם אוכל ושתייה עד הגעתם לבית משפט.** גם במ"י (נוער-טבריה) 6452-04-24 **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 03.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מוחמד עומרי) שוחרר קטין שנחשד בביצוע עבירות של פציעה ותגרה, כשבית המשפט ציין בהחלטתו כי **התנהלות המשטרה בחקירת הקטין אינה מניחה את הדעת בלשון המעטה. זאת, מאחר והקטין נחקר ללא נוכחות הורה וללא שהתייעץ עם עורך דין.**

בהקשר זה, נציין שבעקבות רצף מקרים חריגים בתחנת טבריה, בהם עלו טענות להפרת זכויות קטינים במהלך חקירתם ויחס לא הולם כלפיהם, פנה מנהל מחלקת הנוער של הסניגוריה במחוז צפון במכתב רשמי לקצין הנוער המחוזי, במטרה להביא לשיפור בהתנהלות התחנה כלפי הקטינים. משלא התקבלה תגובה לפנייה זו, נשלחה פנייה משלימה לרמ"ד נוער הארצי.

מניעת חקירתם של קטינים עם מוגבלויות

במהלך שנת 2024 הצליחו סניגורים למנוע את חקירתם של קטינים עם מוגבלויות במספר מקרים, באמצעות פנייה למשטרה בבקשה להימנע מחקירה בשל נסיבות המצדיקות זאת. פניות אלו התבססו על סמכות המשטרה בהתאם לסעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח חדש], תשמ"ב-1982, שתכליתה להגן על שלומם של קטינים עם מוגבלויות ולמנוע את כניסתם להליך הפלילי שלא לצורך.

בעקבות פנייתו של עוה"ד קייס סלאימה לתחנת באקה, החליטה המשטרה שלא לחקור בעבירות איומים ותקיפה נערה חסרת ישע ששווה בהוסטל ומוכרת במערכת בריאות הנפש כבעלת עיכוב התפתחות שכלי (פל"א 548187/23). המשטרה נענתה גם לפנייתו של עוה"ד אוריין בן מוחה וקיבלה החלטה שלא לחקור קטינה בת 15 המאובחנת כבעלת אינטליגנציה גבולית בגין עבירות תקיפה ותקיפת שוטר, לאור מצבה הנפשי הקשה (פל"א 351613-24). במקרה אחר, ביקשה עוה"ד גליה גולדברג שלא לחקור נער על הספקטרום האוטיסטי בגין תקיפה של מורה בחינוך המיוחד. לבקשה צורפה עמדת הפסיכיאטרית המטפלת לגבי הנזקים שייגרמו לו עקב מצבו הנפשי הלא יציב. הבקשה נדחתה על ידי קצין אג"מ מחוז חוף אך התקבלה בסופו של דבר על ידי רמ"ד נוער לאחר פנייה של הסניגורית לראש אגף חקירות במשטרה (פל"א 21029/2024).

68 מדובר ב-913 החלטות שחרור במעצר ימים.

69 לשם השוואה, אחוז החלטות השחרור בהארכה ראשונה של בגירים במחוז צפון עומד על פחות מ-17%.

אי הרשעה - מניעת תיוג והגשמת עקרון תקנת השבים

תוצאותיהם של התיקים הפליליים בהם ייצגה הסניגוריה בשנה החולפת בבתי המשפט לנוער, מצביעות על כך שמתוך כלל התיקים בהם ניתן גמר דין בבתי המשפט השלום לנוער כ-60% הסתיימו בהרשעתו של הנאשם הקטין, ואילו רק כ-40% הסתיימו באי הרשעה. נתונים אלו מבטאים את הגידול המשמעותי שחל בתיקי השבחים הקטינים בהם מייצגת הסניגוריה הציבורית.⁷⁰ שכן, אחוז התיקים שהסתיימו באי הרשעה, ללא קבוצת התיקים בהם הועמדו קטינים לדין לפי חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952 עומד על 60.19% מכלל התיקים בהם ניתן גמר דין.

שיתוף פעולה בין-ארגוני - ממשקי עבודה עם גורמי חוץ

מתוך תפיסה הוליסטית המאפיינת את הייצוג בתיקי נוער, גם בשנת 2024 נערכו מפגשים עם גורמים שונים העוסקים בתחום הנוער. מפגשים אלו נועדו לשפר את ממשקי העבודה עם שותפים מרכזיים בהליכים הפליליים, לחזק את הקשרים הבין-מחוזיים, לקדם הכרות אישית, לעודד למידה ולגבש חשיבה משותפת על אתגרים בתחום.

בחודש ינואר נערך לראשונה מפגש ארצי של כל מנהלי מחלקות הנוער בסניגוריה הציבורית עם ממוני הנוער וראשי השלוחות בחטיבת התביעות. מעבר להעמקת ההכרות עם התפקיד המקביל ואתגרינו, הועלו במפגש מספר נושאים שיש מקום לקדםם באופן משותף, כגון ממשקי העבודה הנוגעים להליכים חלופיים. מפגש ההמשך התקיים בחודש יולי, בו השתתפו גם סגניות קצינות המבחן המחוזיות, לשם יום למידה ושיח משותף בנושא צדק מאחה והליכים חלופיים. המפגש כלל גם שיח נפרד של השותפים מכל מחוז, כאשר כל קבוצה דנה בהליכים חלופיים בהתאם לסוגי עבירות שונות.

בחודש ספטמבר נערך כנס בנושא התאמה ורגישות תרבותית בייצוג ילדים ונוער בשיתוף הסיוע המשפטי והתוכנית לזכויות ילדים ונוער באוניברסיטה העברית. לכנס הוזמנו כל מייצגי הנוער מטעם הסניגוריה הציבורית והסיוע המשפטי, אשר עסקו יחדיו באתגרים המשותפים שבייצוג קטינים המשתייכים לקבוצות אוכלוסיות ייחודיות - ערבים, להט"ב, יוצאי אתיופיה, חרדים ומבקשי מקלט. במהלך הכנס הוענק אות הוקרה לעורכי דין מצטיינים בייצוג נוער על ידי משפחתה של עו"ד לימור סלומון-ויסבלום ז"ל. מטעם הסניגוריה הציבורית, זכה בפרס עו"ד נאג'י עאמר.

70 כמות הקטינים השבחים שייצגה השנה הסניגוריה הציבורית גדלה פי 2.12 מהשנה שעברה.

בנוסף למפגשים הארציים, מחלקות הנוער במחוזות הסניגוריה מקיימות קשרי עבודה רציפים עם שותפים במערכת בתי המשפט לנוער, ובמהלך השנה יזמו מפגשים עם מוסדות קהילתיים וטיפוליים העוסקים בנוער עובר חוק. בין היתר, התקיימו פגישות עם מחלקת קידום נוער בעיריית תל אביב, סגנית מפקדת לשכת גיוס תל השומר, מחלקת רווחה מזרח ירושלים, "הבית של סוזן" ועוד. כן הוזמנו נציגי מחלקות הנוער בסניגוריה למפגש הכרות עם הנהלת מכינת "הזדמנות לשינוי", אשר כלל שיחה עם סגנית מפקד מיט"ב בנושא גיוס עוברי חוק לצה"ל.

מסגרות חוץ ביתיות

הסניגוריה הציבורית מייחסת חשיבות רבה להכרות מעמיקה של הסניגורים המייצגים מטעמה עם המסגרות החוץ ביתיות בהן שוהים לקוחותינו הקטינים. בשנת 2024, ערכו מנהלי מחלקות הנוער ביקורים בשתי חלופות המעצר ביבנאל, במהלכם נערכו שיחות עם אחראית ההשמה של חסות הנוער. נוסף על כך, סניגורים ציבוריים ממחוזות חיפה וצפון ערכו ביקור משותף במעון הנעול "גלעם", נציגי מחוז מרכז בקרו בפנימיות הפוסט אשפוזיות "אורנים" ו"נווה הדר" ובפנימייה הטיפולית "עלומים". נציגי מחוז צפון ביקרו במסגרת הגמילה "מלכישוע", ובירושלים נערך ביקור בהוסטל "אלר'אד" וכן "בבית חברית".

ביקור ייחודי נוסף נערך **בכלא אופק**, בית הסוהר המיועד לנוער, אשר נענה לבקשת הסניגוריה וערך סיור במתקן לכ-30 סניגורים מייצגים ממחוז מרכז. במהלך הביקור התנהל שיח של סניגורים עם מפקדת הכלא והסגל הבכיר בבית הסוהר.

פרויקט חברתי - תכנית הסברה לקטינים בחברה הערבית

בהתאם להחלטת ממשלה 549 שעניינה טיפול בפשיעה והאלימות בחברה הערבית, גם במהלך שנת 2024, התמקדה תוכנית ההסברה של מחלקות הנוער בסניגוריה בשיתוף האגף לזכויות התלמיד במשרד החינוך בתלמידי החינוך הערבי. התוכנית, המיועדת לגילאי חטיבת הביניים, מועברת על ידי סניגורים ציבוריים מייצגי נוער בהתנדבות מלאה. **התוכנית נועדה לסייע במניעת עבריינות נוער על ידי העלאת המודעות להתנהגויות האסורות על פי חוק, תוך הבהרת זכויות וחובות הקטין בהליך הפלילי.** בשנת הלימודים תשפ"ד הועברו על ידי סניגורים ציבוריים **99 שיעורים ב-57 בתי ספר ערביים**. בסיום שנת הלימודים קיבלו הסניגורים המתנדבים תעודת הערכה והוקרה מהסניגוריה הארצית.

בשנת תשפ"ה נרשמו כמעוניינים בתוכנית 52 בתי ספר מכל רחבי הארץ, כולל הפזורה הבדואית בדרום ומזרח ירושלים. לשיעורים בשנה זו שובצו עד כה כ-45 עורכי דין מתנדבים מייצגי נוער דוברי השפה הערבית. מפגש הדרכה לסניגורים המתנדבים התקיים בחודש דצמבר, בהובלתה של ראש תחום החברה הערבית בסניגוריה הארצית, עוה"ד נסרין סלאמה.

ייעוץ לקוחות עם מוגבלויות שכליות ונפשיות

הסניגוריה הציבורית מייצגת, על פי חוק, אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית המעורבים בהליכים פליליים, בכל שלביו של ההליך הפלילי, לרבות בדיונים בוועדות פסיכיאטריות מחוזיות ובערעורים על החלטותיהן. מעורבותה של הסניגוריה הציבורית בהגנה על זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות בהליכים פליליים, באה לידי ביטוי הן במישור המוסדי והן במהלך הייצוג בהליך הפלילי. במישור המוסדי, מעורבותה של הסניגוריה ניכרת, בין השאר, בנטילת חלק פעיל בתהליכי חקיקה הנוגעים לאנשים עם מוגבלות; ביצירת שיתופי פעולה עם משרדי ממשלה אחרים, לרבות עם משרד הבריאות, משרד הרווחה והמשרד לביטחון פנים, לטובת קידום עניינם של אנשים עם

מוגבלות ולפיתוח מסגרות הולמות לטיפול בהם; בעריכת ביקורים רשמיים במסגרת לבריאות הנפש בשב"ס (מב"ן); ובנקיטה בצעדים במישור המשפטי להטמעת תיקוני החקיקה ולהגברת השימוש בהליכים חלופיים שפגיעתם באנשים עם מוגבלות פחותה. גם בשנה החולפת, עסקה הסניגוריה הציבורית במשבר העמוק הפוקד את התחום הפסיכיאטרי בשל המחסור באנשי מקצוע; בהעמקתם של תהליכי הקרימינליזציה של תחום בריאות הנפש; בהקמתם של "צוותי משבר"; בפנייה למשרד הבריאות שיפעל למינוי מנהל למב"ן לצורך שיפור השירות הניתן לאנשים עם מוגבלות המוחזקים במתקני הכליאה; ואף נטלה חלק בכנס בבית הנשיא אשר עסק ב"נפתולי הנפש בהליכים פליליים". לנושאים אלה ואחרים נודעת השפעה רבה על זכותם של אנשים עם מוגבלות להליך משפטי מותאם והוגן.

התמודדות עם המשבר בתחום הפסיכיאטריה:

המשבר העמוק בו נתון מקצוע הפסיכיאטריה, בשל מחסור במומחים מתחום בריאות הנפש הוביל לפגיעה משמעותית באנשים עם מוגבלות המעורבים בהליך הפלילי. משבר זה העמיק בתקופת המלחמה שעה שהדרישה לבעלי מקצוע מתחום בריאות הנפש גדלה מאוד. פגיעה זו באה לידי ביטוי בין היתר: בעיכובים ממושכים במתן חוות דעת לבתי המשפט ולוועדות השחרורים;⁷¹ בהשלכה על איכות חוות הדעת הפסיכיאטריות המוגשות לבית המשפט מטעם הפסיכיאטר המחוזי; בהארכת משך מעצרם או מאסרם של אנשים עם מוגבלות ואף הארכת משפטם בשל העיכובים כאמור; בהחזקתם של עצורים עם מוגבלות במתקני כליאה ומעצר תחת שילובם בבתי חולים פסיכיאטריים ומתן טיפול רפואי הולם למוגבלותם, ועוד. הסניגוריה הציבורית פועלת בכל הכלים שבידיה כדי להתמודד עם הפגיעה בזכויות ועם עיניו הדין הנגרמים לאנשים עם מוגבלות. כך, התנגדה הסניגוריה ליוזמות פוגעניות כגון: העברת סמכות הבדיקה הפסיכיאטרית לידי קרימינולוגים; הטלת מגבלות על בקשות לקבלת חוות דעת; קיום בדיקות מהותיות בהיוועדות חזותית; צמצם ביצוע בדיקות מקיפות בהסתכלות ועוד. תחת יוזמות אלה מנסה הסניגוריה לקדם פתרונות אחרים, הולמים יותר לרבות על דרך של הגברת השחרור ממעצר למסגרת טיפולית בקהילה; הקמתם של צוותי משבר; קידום פתרונות חקיקה לקציבת מועד להגשת חוות דעת; הידברות שוטפת עם לשכות הפסיכיאטרים המחוזיים; וקיום שיח שוטף עם משרד הבריאות למינוי מנהל למב"ן.

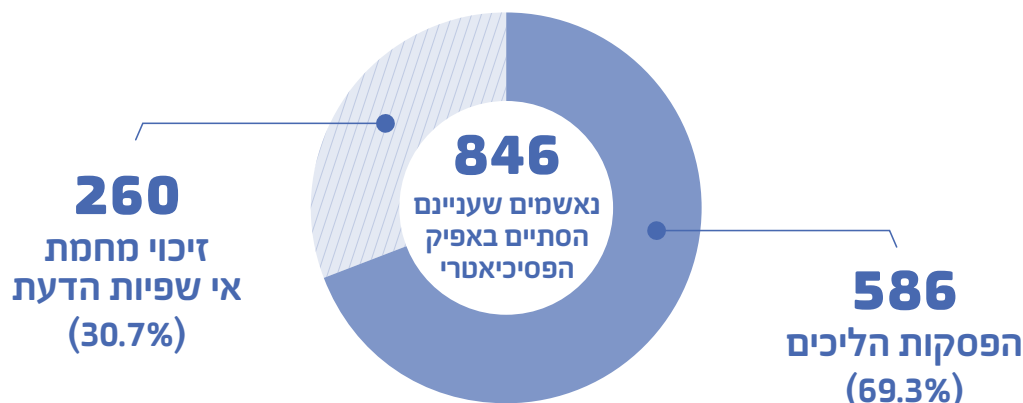
התמודדות עם תהליכי הקרימינליזציה של תחום בריאות הנפש וקידום הקמתם של "צוותי משבר":

הסניגוריה פועלת כדי למנוע העמקה של תהליכי הקרימינליזציה של תחום בריאות הנפש, המתרחשים על רקע היעדרם של מענים טיפוליים מספקים בקהילה; היעדרם של מנגנונים לפתרון משברים בהם מעורבים אנשים עם מוגבלות; ועל רקע פעילות יתר של המשטרה בטיפול ואכיפה של אירועים מינוריים בהם מעורבים אנשים עם מוגבלות. כך, הסניגוריה פועלת להסטתם של הליכים פליליים להליכים מידתיים יותר כגון הליכי טיפול אזוריים, או לסיום התיק הפלילי בדרך של הסטת תיק להסדר מותנה או לסגירתו. במישור המשפטי, מציגים הסניגורים המייצגים עמדה משפטית התומכת בניצול המערך הקיים לטובת שחרורו של אדם עם מוגבלות ממעצר לטיפול בקהילה והסתייעות במומחי הגנה, במקרים המתאימים. במישור המוסדי פועלת הסניגוריה להקמתם של "צוותי משבר", אשר יאפשרו התערבות מקדימה של אנשי מקצוע מתחום בריאות הנפש, כאשר מתעורר קושי נוכח התנהגות לא הולמת של אנשים עם מוגבלות. צוותים אלה יעניקו את הטיפול הנדרש, תוך העדפת פתרון במסגרת הקהילה על פני הזדקקות להליכים הפליליים. הסניגוריה הציבורית שותפה מלאה בדיונים המתקיימים בנושא ותומכת בהקמת צוותים אלה במתכונת נרחבת.

71 עמ"ת (מחוזי נצרת) 68825-12/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 26.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד פתחי פוקרא); ת"פ (ירושלים) 37259-07/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 17.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ליאור כהנא); עמ"ת (מחוזי מרכז) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 28.02.24; ייצוג על ידי עוה"ד טלי רזניק).

פעילות הסניגוריה הציבורית למען אנשים עם מוגבלויות במסגרת ייצוג בתיקים:

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית 846⁷² אנשים עם מוגבלויות נפשית או שכלית שהוגש נגדם כתב אישום ועניינם הסתיים באפיק הפסיכיאטרי כמפורט להלן:

מקרים אלה הסתיימו בצווים לטיפול כפוי כדלקמן:

הסניגוריה הציבורית מקדמת, אגב ייצוג בתיקים, טענות משפטיות אשר נועדו להתאים את ההליך הפלילי לשפיטתם של אנשים עם מוגבלויות, תוך שימת דגש על שיקום וטיפול במסגרת הקהילה. בשנה שחלפה קודמו טענות משפטיות מגוונות בהליכים הפליליים, לרבות טענות: לביטול אישום או הסטה להסדר מותנה;⁷³ לעמידה בדרישת הראיות לכאורה לביצוע העבירה, כתנאי להשתתפות צו לטיפול כפוי;⁷⁴ לקיצור התקופה המרבית לטיפול כפוי כדי להתאימה לחומרת העבירה בנסיבות ביצועה;⁷⁵ להקלה בעונש בשל מצב נפשי ("קרבה לסייג"), לרבות

72 יובהר כי הסניגוריה הציבורית מייצגת בשנה אלפי אנשים עם מוגבלויות בהליכים פליליים, והנתונים האמורים מתייחסים רק לאלה שעניינם הסתיים בהפסקת הליכים או זיכוי מחמת אי שפיות הדעת.

73 ת"פ (ירושלים) 54324-02/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 19.05.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מוחמד חלאילה); ת"פ (ת"א) 35105-08/22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 30.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אבישג כהן); ת"פ (ת"א) 56996-06/22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 25.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד שירה קידר).

74 מ"ת (מחוזי מרכז) 55579-04/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 15.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עבד אבו עאמר); מ"ת (ת"א) 38112-6/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 02.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלון בן זיו).

75 ת"פ (שלום באר שבע) 1282-07-24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 11.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד טל ארד); ת"פ (נתניה) 27294-09/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 23.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד טלי רזניק); ת"פ (חיפה) 46892-03/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 09.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ליאור בר זוהר); מ"ת (ת"א) 22926-03/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 12.03.2024; ייצוג על עוה"ד יעל מסיקה).

בשל השפעת המלחמה, והתאמתה של הענישה לאדם עם מוגבלות;⁷⁶ להסתתם של הליכים פליליים להליכים "אזרחיים" באופיים, שפגיעתם באדם עם המוגבלות פחותה.⁷⁷ במקרים רבים התקבלו טענותיהם של הסניגורים הציבוריים, באופן אשר הוביל לתוצאה צודקת והולמת יותר גם עבור האדם עם המוגבלות; תוצאה שהלמה את האינטרס הציבורי שבשיקומם של אנשים עם מוגבלות.

במסגרת הישגיה של הסניגוריה בייצוג אנשים עם מוגבלות בשנה החולפת, ראוי למנות את פעילותה המשפטית גם בתחומים הבאים:

שפיטתם של אנשים עם דמנציה או עם פגיעות ראש

בעשור האחרון גדל היקף האנשים המאובחנים עם דמנציה או עם פגיעות ראש בהליכים הפליליים. במסגרת פעילותה של הסניגוריה הציבורית ליישום החלטת בית המשפט העליון בע"פ 7535/17 בקשי דורון נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 25.05.2021), אשר החילה את סייג אי שפיות הדעת גם על אנשים עם דמנציה או אנשים עם פגיעות ראש, התקבלו החלטות חשובות המתאימות את ההליך הפלילי לשפיטתם של אנשים הנמנים עם קבוצות אלה. בעניינם של אנשים עם דמנציה - ראו למשל, בתפ"ח (מחוזי מרכז) 45278-05/23 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 28.01.2024; ייצוג ע"י עוה"ד מירי אדוט ואנה שכטמן) נקבע כי ההליכים נגד הנאשם בן ה-89, שהואשם ברצח אשתו יופסקו, בשל מחלת הדמנציה ממנה סבל, וכי הוא יקבל טיפול במסגרת מוסדית שתקבע. גם במ"ת (ת"א) 51487-09/16 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 22.05.2024; ייצוג ע"י עוה"ד לירון שרקוביק) נקבע כי ההליכים נגד הנאשם בן ה-84, שסובל מפרקינסון ומדמנציה חריפה, והועמד לדין בגין עבירות איומים והפרות צו בית משפט, יופסקו, ללא כל צו כפוי; ובת"פ (פתי תקווה) 42419-07/19 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 25.02.2024; ייצוג ע"י עוה"ד הדר שריר) הופסקו ההליכים נגד הנאשמת בעבירות סמים, בשל הדמנציה שלקתה בה, על סמך מידע שהציגה ההגנה בלבד.⁷⁸ בעניינם של אנשים עם פגיעות ראש - ראו החלטה בת"ד (תעבורה אשדוד) 8221-11-21 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 01.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עמית פלצ'י) יוחסה לנאשם גרימת תאונת דרכים עם נפגעים והתקבלה חוות דעת ההגנה לפיה הנאשם לא היה אחראי למעשיו בשל גידול סרטני שהתגלה במוחו וגרם לפגיעה ניוורולוגית; וגם בת"פ (תל אביב) 29115-05/23 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 21.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רונה שוורץ) הוחלט להקל בעונשו של נאשם בעבירות תקיפה, על בסיס חוות דעת ניר-פסיכולוגית שהוגשה מטעם ההגנה וקבעה כי הרקע לביצוע המעשים נעוץ בתסמונת מוחית פרונטאלית ממנה סובל הנאשם, אשר התפתחה בעקבות גידול מוחי.

76 ת"פ (רמלה) 6830-10/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 24.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד גל וולף); ת"פ (תל אביב) 22032-04/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 29.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד שי אורן); ת"פ (חיפה) 10708-09/20 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 16.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד לאוניד פרחובניק); ת"פ (ת"א) 58098-05/23 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 30.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עדן פוליטקין).

77 מ"י (טבריה) 24878-07/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 15.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דנה שביט); מ"י (ירושלים) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 22.08.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דותן דניאלי); עמ"י (מחוזי חיפה) 52090-07/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 21.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אוריאל בר מוחא); מ"י (ת"א) 12078-01/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 08.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד לירן בקרמן); מ"י (נתניה) 9122-01/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 04.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אבי אלפסי).

78 ראו גם ת"פ (ת"א) 28884-02/22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 24.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אבישג כהן).

סיפורי הצלחה

הסתייעות בחוות דעת מטעם ההגנה: שימוש בחוות דעת מומחה מטעם ההגנה, כנגד עמדת המדינה, הובילה לא אחת להשגת תוצאה משפטית הולמת המכירה בצורך להתאים את ההליך הפלילי למוגבלותו של הנאשם ולצרכי שיקומו. כך, שימוש בחוות דעת הגנה הובילו להפסקת הליכים;⁷⁹ לזיכוי מחמת אי שפיות דעת;⁸⁰ לשילוב הנאשם בהליך שיקומי;⁸¹ לקבלת טענה לקרבה לסייג אי שפיות הדעת;⁸² לענישה מקלה;⁸³ ולחזרה או לתיקון אישום;⁸⁴ ועוד. חוות הדעת מטעם ההגנה זכו, לעיתים, להעדפת בית המשפט על פני חוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי, ולעיתים הן הובילו לשינוי אבחנתו של הפסיכיאטר המחוזי. בהחלטות שונות אימצו בתי המשפט את עמדת מומחה ההגנה, עם או בלי ניהול הוכחות, תוך שהם נותנים משקל לנסיבותיו האישיות של הנאשם, למצבו הנפשי המיוחד ולצורך המוגבר בשיקומו.

ייצוג מאושפזים בכפייה בצו בית משפט בפני ועדות פסיכיאטריות

הסניגוריה הציבורית מייצגת אנשים עם מוגבלות נפשית, המטופלים בכפייה בצו בית משפט, בוועדות הפסיכיאטריות בכל בתי החולים והמרפאות לבריאות הנפש ברחבי הארץ. הייצוג בפני הוועדות הפסיכיאטריות ניתן על ידי קבוצה של עורכי דין חיצוניים שעברו הכשרה בתחום, לרבות מהצוות הפנימי. מספר החולים שיוצגו בפני ועדות פסיכיאטריות בשנת 2024, בחלוקה לפי סוג הליך:

צו אשפוז	צו לטיפול מרפאתי	שימוע בפני הפסיכיאטר המחוזי	ערעורים שהוגשו	סה"כ
454	622	27	93	1,196

ערעורים

בשנת 2024 הוגשו 93 ערעורים על החלטות ועדות פסיכיאטריות ו-27 מהם התקבלו. מדובר בשיעור הצלחה של כ-30% בקירוב. יוער כי לא אחת, עצם הגשת הערעור זירזה התכנסות נוספת של הועדה ובמסגרתה התקבלה עתירת החולה (מה שהוביל למחיקת הערעור). במסגרת הערעורים שהגישה הסניגוריה הציבורית בשנה האחרונה על החלטות הוועדות הפסיכיאטריות בכל רחבי הארץ נקבעו הלכות חדשות והתבססו הלכות חשובות הנוגעות לתחום זה. כך נקבע, בין היתר, כי תנאי לכפיית טיפול הוא קיומה של מסוכנות;⁸⁵ כי משקלם של העבר הפלילי והאישומים, בשיקול הארכת האשפוז, פוחת ככל שחולף הזמן;⁸⁶ כי אין לכפות טיפול אם ניתן להשיגו ללא כפייה;⁸⁷

79 ת"פ (מחוזי באר שבע) 59015-05-22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 12.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ליאור חיימוביץ'); ת"פ (חיפה) 42345-07-23 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 17.04.2024; ייצוג עוה"ד ליאור בר זוהר).

80 ת"פ 21471-07-23 (מחוזי באר שבע) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 03.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד שני פרג'ון); ת"פ (שלום קריות) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 28.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד פארס בריק); ת"פ (חדרה) 36595-12/23 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 16.01.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דן גלעד).

81 ת"פ (נתניה) 12374-04/21 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 21.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אורנית מרום).

82 תפ"ח (מחוזי מרכז) 66231-06/22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 28.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רועי לינג).

83 ת"פ (תל אביב) 28203-08/22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 19.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד צאלה ישמח); ת"פ (חיפה) 4697-12/21 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 13.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רן שחם); ת"פ (ראשל"צ) 52797-10/24 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 01.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלי מסטרמן).

84 ת"פ (מחוזי חיפה) 40375-03-22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 18.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יאיר נדשי); ת"פ (כפר סבא) 51518-04/21 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 09.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מרי גונטר).

85 ע"ו (חיפה) 62380-03/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 22.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד איסלאם סרוג'י).

86 שם.

87 ע"ן (חיפה) 2998-06/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 30.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד שחם).

כי הועדה חייבת לנמק את החלטתה כדבעי;⁸⁸ כי החלטת הועדה צריכה להלום את ממצאי בדיקתה;⁸⁹ כי עמדת בני המשפחה לשחרור אינה בעלת השפעה מכרעת;⁹⁰ כי יש לחולה ולב"כ זכות להיות נוכחים לאורך כל הדין ולהשמיע את טיעוניהם;⁹¹ כי אל לוועדה לשקול שיקולים של גמול או הרתעה;⁹² וכי הפגיעה בחירותו של החולה צריכה להיות מידתית.⁹³

88 ע"ו (חיפה) 70457-08/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 05.09.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רונן אביב).

89 ע"ו (חיפה) 27229-06/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 23.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אולג פרגין).

90 שם.

91 ע"ו (תל אביב) 37960-07/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 21.07.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יפעת כץ).

92 ע"ו (חיפה) 1681-05/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 04.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רמי אלבש).

93 ע"ו (חיפה) 20229-12/24 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 22.12.2024; ייצוג על ידי עוה"ד טרובמן).

שיקום

ייצוג נפגעי מלחמה

כידוע, מרבית לקוחות הסניגוריה הציבורית סובלים ממצוקות חברתיות, כלכליות, רגשיות ונפשיות, אשר עומדות, על פי רוב, בבסיס הסתבכותם בפלילים. כמו כן, רבים מלקוחות הסניגוריה הציבורית הם אנשים עם מוגבלויות נפשיות, שכליות או פיזיות. פרופיל לקוחות כזה מחייב את הסניגור במקרים רבים לפעול כדי לשלב את הלקוח באפיק שיקומי או להסיט את ההליך הפלילי לכיוון טיפולי, כדי להימנע מענישה אשר תחמיר את מצבו של הלקוח, ותוך חתירה לפתרון בעיות העומק שהביאו אותו למעורבות בפלילים מלכתחילה. הסטת ההליך באופן כזה עולה בקנה אחד עם האינטרס הציבורי, שכן תהליכי שיקום מוצלחים מונעים עבירות עתידיות ואף חוסכים מהמדינה התמודדות עם השלכות כלכליות ואחרות של ההליך הפלילי לאחר סיומו.

השנה האחרונה התאפיינה ביתר שאת בנזקקות לקוחות הסניגוריה לפתרונות שיקומיים לנוכח המלחמה, אשר נתנה אותותיה בכל הציבור והשפיעה במיוחד על האוכלוסיות החלשות בחברה. בפרט, הגיעו לפתחי הסניגוריה הציבורית אנשים קשיי יום המנהלים אורח חיים נורמטיבי, שהסתבכו לראשונה בפלילים על רקע מצוקות המתעצמות ברגעי משבר. בתוך כך, בשנת 2024 הבחנו בריבוי תיקי עוני כתוצאה מהמצוקה הכלכלית שמשקי בית רבים נכנסו אליה, במיוחד במחוזות הדרום והצפון בהם פונו עשרות אלפים מבתיים וממקומות העבודה שלהם; בעבירות רבות של אלימות במשפחה עקב חיכוכים ומתיחות בבית, בפרט בקרב אוכלוסיית המפונים; בעבירות שבוצעו על רקע טראומה ופוסט-טראומה, באופן ישיר ועקיף ובמעגלים שונים; בבני נוער 'אבודים', מעוררים ונטולי מסגרת, שהסתבכו עקב כך במעשים פורצי גבולות; ועוד.

לנוכח מצב ייחודי זה, נדרשה הסניגוריה הציבורית לטפל בפניות מורכבות המצריכות קשב רב והידרשות לפתרונות יצירתיים, בשל מצבם הרגיש של לקוחות שהושפעו מהמלחמה, אשר רבים מהם אף נעקרו מבתיים וגם גורמי הרווחה והטיפול הרלוונטיים להם לא פעלו במתכונתם הרגילה. במקרים אלו עלתה חשיבות מיוחדת להנגשה ותיווך של הליכי שיקום וטיפול על-ידי הסניגוריה הציבורית, לאור ההבנה כי יד שיקומית מושטת עשויה להצליח להסיט את האנשים הללו ממסלול עברייני ולהחזיר אותם לתלם.

כך, למשל, בהליכי מעצר טענו הסניגורים כי יש לתת משקל לנסיבות הייחודיות הקשורות במלחמה, באופן שהביא לשחרור העצור לחלופת מעצר שבמסגרתה יוכל להשתלב בהליכי טיפול מתאימים.⁹⁴ בהליך הפלילי העיקרי, העלו הסניגורים את נסיבות הפגיעה מהמלחמה ככאלה המצדיקות חזרה מכתב האישום,⁹⁵ וכן הביאו את דבר הפגיעה לידי ביטוי בשלב הטיעונים לעונש כהצדקה להטלת ענישה מידתית ושיקומית.⁹⁶ לבסוף, הוגשו בקשות חנינה עבור לקוחות שהורשעו ונגזר עונשם, במקרים בהם המלחמה השליכה על יכולתם לשאת בעונש אשר הוטל עליהם.⁹⁷ במקרים המתאימים, הסתייעו הסניגורים ביעוץ שיקומי מלווה מטעם הסניגוריה הציבורית, לטובת מיפוי צרכי הלקוח ותיווך הליכי השיקום הרלוונטיים העומדים על הפרק.

מתווה חנינות מלחמת "חרבות ברזל"

על רקע מלחמת "חרבות ברזל", בחודש מאי 2024, החליטו נשיא המדינה ושר המשפטים, לצאת במתווה חנינות מיוחד, אשר בבסיסו הכרה בקשיים עימם מתמודדים אזרחי ישראל בתקופת המלחמה. הסניגוריה הציבורית קיבלה את המתווה בברכה וכהזדמנות לקידום חנינות עבור לקוחותיה שהושפעו מאירועי המלחמה. לשם מימוש המתווה, הוקם צוות חנינות מיוחד בסניגוריה הציבורית בהובלת עו"ד אווקה קובי זנה ובהשתתפות נציגי כלל המחוזות. המתווה מאפשר הגשת בקשת חנינה לאסירים שריצו מחצית מתקופת מאסרם ועונים על אחד מהתנאים הבאים: הם או בני משפחתם נפגעי פעולות איבה במלחמת "חרבות ברזל", אסירים החולים במחלה מסכנת חיים, אסירים בעלי לקות נפשית או מוגבלות קשה ואסירים מעל גיל 65. בנוסף, ניתן להגיש בקשות חנינה למי שמרצה מאסר ראשון שאורכו עד שלוש שנים ושריצה לפחות שליש מעונשו. במטרה לאתר אסירים העונים לקריטריונים, הצוות שיתף פעולה עם שב"ס, אשר סייע במתן מידע על לקוחות הסניגוריה המתאימים לקריטריונים שנקבעו במתווה.

הצוות סייע ללמעלה מ-50 מלקוחות הסניגוריה הציבורית בהגשת בקשות חנינה לקיצור מאסר, מחיקת רישום פלילי, ביטול קנסות, ביטול פסילת רישיון ועוד. נכון למועד פרסום דו"ח זה, 10 בקשות נענו בחיוב, 7 בקשות נדחו והיתר ממתינות להחלטה. משך הטיפול בבקשות חנינה בבית הנשיא ובמשרד המשפטים הינו ממושך, ואתגר זה הוצג בפגישות עם השותפים הרלוונטיים וביום עיון שנערך בנושא בבית הנשיא.

94 ראו, לדוגמה: מ"ת (שלום פ"ת) 69893-03-24 מדינת ישראל נ' קריספין (החלטה מיום 18.08.2024; ייצוג על ידי עוה"ד קארין בן עמי), שם שוחרר העצור אשר רבים מחבריו נרצחו במסיבת ה"נובה", לקהילה הטיפולית "רוח מדבר" לצורך שילובו בהליך גמילה, לאחר שאימץ את המלצת שירות המבחן ואת ממצאי חוות הדעת הפרטית שהגישה ההגנה מטעמה של ד"ר גילי תמיר; מ"ת (מחוזי ב"ש) 48224-04-24 מדינת ישראל נ' טחלוב (החלטה מיום 09.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד דמיטרי דוגמן), במסגרתו שוחרר העצור הסובל מפוסט-טראומה עקב פציעתו במסיבת ה"נובה" למעצר בית תחת צו פיקוח מעצר, בהמלצת שירות המבחן; עמ"ת (מחוזי ב"ש) 31253-04-24 ניסנוב נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 14.04.2024; ייצוג על ידי עוה"ד נמרוד אבירם), שם קיבל בית המשפט המחוזי את ערר ההגנה והורה על שחרור העצור למעצר בפיקוח אלקטרוני, תוך מתן משקל להיותו תושב שדרות שהוכר כנפגע פעולת איבה וסובל מטראומה נפשית, לצד העובדה שאשתו נמצאת בהריון מתקדם שהוגדר כהריון בסיכון.

95 כך, למשל, ב-פ"ל (נוער נתניה) 63670-08-21 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 18.06.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אריאלה גואטה), חזרה בה המאשימה מכתבי האישום בשני תיקי תעבורה, בהם הואשם קטין שהשתתף במסיבת ה"נובה" ומאז הוא מטופל פסיכיאטרית בשל ההשלכות הנפשיות שחווה; כן ראו ת"פ (נוער חדרה) 63526-12-22 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 27.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יוסי רז), שם הודיעה התביעה על חזרה מכתב האישום בעניינו של קטין שהשתתף במסיבת ה"נובה", אשר סבל ממצב נפשי שלא איפשר קידומו של הליך חלופי לפי חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971.

96 ראו, לדוגמה, ת"פ (שלום קריות) 35206-12-20 מדינת ישראל נ' לוי (החלטה מיום 14.3.2024; ייצוג על ידי עוה"ד יצחק לוי), גזר דין במסגרתו הוטל צו מבחן לצד ביטול הרשעתו של נאשם בעבירות אלימות במשפחה בעקבות הליך טיפולי ממושך, תוך התחשבות בשירותו הצבאי במילואים בתקופת המלחמה.

97 כך, למשל, קיבל נשיא המדינה בקשת חנינה שהגישה עוה"ד מרי גונטר, בעניינה של לקוחה שהחלה לרצות מאסר בן שלושה חודשים בדרך של עבודות שירות ביום 3.9.2023, כאשר אב ילדיה נרצח במסיבת ה"נובה" ביום 7.10.2023. הנשיא הקל בעונש עבודות השירות כך שהעמידו על התקופה שכבר ריצתה, וכן ביטל את עונש הקנס והמאסר חלף קנס אשר הוטל עליה.

ייצוג מוכוון עוני

בדוח הפעילות השנתי לשנת 2023 עמדנו על השפעותיה הכלכליות של מלחמת "חרבות ברזל", אשר פגעה ביתר שאת באוכלוסיות המוחלשות בחברה - אליהן משתייכים רובם המוחלט של לקוחות הסניגוריה הציבורית. התמשכותה של המלחמה והתרחבותה גם לזירה הצפונית אך העמיקו את המשבר הכלכלי עמו מתמודדת המדינה כולה, וביתר שאת באזורים אשר פונו מתושבים למשך מרבית השנה החולפת.

כחלק מהתמודדותה של הסניגוריה הציבורית עם השלכותיו של המשבר הכלכלי על לקוחותיה, הוקם פורום עוני וחובות בהובלת ראשת התחום הכלכלי, עו"ד מורן כרמון, ובו רפרנטים מכל מחוזות הסניגוריה. הפורום נטל על עצמו משימות שונות הקשורות לטיפול בייצוגם של לקוחות חסרי אמצעים כלכליים בהליך הפלילי. במסגרת פעילותו של הפורום בשנת 2024, הופץ בקרב הסניגורים המייצגים אוגדן טיעונים לעונש מקיף ביחס לרכיבים כספיים בענישה: קנס ומאסר חלף קנס, פיצוי לנפגע העבירה והתחייבות להימנע מעבירה. הניסיון מלמד, כי מנקודת ראותם של לקוחות הסניגוריה הציבורית - יש חשיבות רבה לנושא הרכיבים הכספיים בענישתם, וכי יש לרכיבים אלו השלכות דרמטיות על חייהם אף לאחר סיומו של ההליך הפלילי. כאמור, לקוחות הסניגוריה הציבורית מאופיינים בהיעדר אמצעים כספיים, ולכן חובות שנגזרים במסגרת ההליך הפלילי עלולים לפגוע באיכות חייהם המינימלית ולהקשות על שיקומם ואף לדרדר להישנות ביצוע עבירות. בהמשך להפצת האוגדן, נעשתה עבודת הטמעה בקרב הסניגורים המייצגים שכללה בין היתר סבב הרצאות שהעבירה ראשת התחום הכלכלי בהשתלמויות ייעודיות אשר התקיימו עבור הסניגורים המייצגים בכלל מחוזות הסניגוריה.

בנוסף, המשיכה הסניגוריה הציבורית לקחת חלק בשולחן העגול הרב-מגזרי במשרד ראש הממשלה בנושא חוסן כלכלי של הפרט, ובמסגרת זו פעלה לשקף למשרדי ממשלה שונים וכן לרשות האכיפה והגביה את הקשיים עמם מתמודדים אנשים בעוני בכלל, ולקוחות הסניגוריה הציבורית בפרט.

פרויקט מחוזי

מחוז ירושלים: תעסוקה כשיקום

רבים מלקוחות הסניגוריה הציבורית מתקשים להשתלב בשוק העבודה, דבר שיש בו כדי להוביל לחזרה למעגל הפשיעה. כחלק מהליך השיקום, מחלקת השיקום בסניגוריה הציבורית במחוז ירושלים התמקדה בשנת 2024 בבניית מסלול ייחודי למציאת תעסוקה ללקוחותיה שמתקשים להשתלב בשוק העבודה באופן עצמאי. זאת, כחלק מתפיסה הוליסטית אשר רואה את הלקוח כאדם עם מגוון צרכים ורואה חשיבות בבניית סביבה תומכת עבורו ששתסייע, בין היתר, במניעת מעורבות חוזרת בפלילים.

בתוך כך, נבנה מערך עבודה משותף עם עמותת "ראיין" במזרח ירושלים ועם "מרכז הזדמנות" שפועל במערב העיר. במסגרת זו, נבנה מסלול מיוחד לטיפול בלקוחות הסניגוריה הציבורית, שנותן מענה למאפיינים המיוחדים ומאפשר להם להשתלב בעבודה כחלק מתוכנית שיקום המוצגת לבית המשפט. מסלול זה כולל לא רק את הליך ההשמה, אלא גם הליך הכשרה מיוחד לצורך הרחבת האפשרויות להשתלבות בשוק העבודה, ובכלל זה: ליווי בכתיבת קורות חיים, הכנה לראיון עבודה, מתן כישורים בסיסיים להשתלבות בשוק העבודה, רכישת השפה העברית לדוברי ערבית במזרח ירושלים.

ככלל, יש רתיעה מטעם מעסיקים להעסיק עובדים עוברי חוק, ולכן נדרשת תמיכה וליווי של הלקוח בתחילת

דרכו במקום העבודה והנגשת המאפיינים הייחודיים של הלקוח למעסיק. מטרתו של פרויקט זה הוא לגשר בין המעסיקים לבין לקוחות הסניגוריה הציבורית, על מנת לאפשר להם להשתלב במעגל התעסוקה בצורה מיטבית, ובכך לתמוך בהליך השיקום הכולל ובסיכוייו.

פעילות מחלקות השיקום

בדוח הפעילות הקודם לשנת 2023 דיווחנו על הקמתן של מחלקות שיקום בכל אחד ממחוזות הסניגוריה הציבורית. בשנת 2024 נכנסו לתפקיד מנהלת תחום השיקום בסניגוריה הארצית, עו"ד נועה זעירא, והממונה על הממשק השיקומי-טיפולי בסניגוריה הארצית, עו"ס אפרת גולן.

מחלקות השיקום כוללות עורכי דין המרכזים את ההיבט המשפטי של מעורבות הסניגוריה הציבורית בהליכי שיקום⁹⁸, יועצים שיקומיים המועסקים במיקור חוץ וכוח מנהלי מתאים לעבודת המחלקה. תפקידם של היועצים הוא לתת יעוץ ותיווך סוציאלי-קרימינולוגי מקצועי לסניגור המייצג בתיק, על מנת לסייע לו להעניק ייצוג איכותי ללקוח, תוך הבנת צרכיו השיקומיים של הלקוח והמענים שהוא זקוק להם. במידת הצורך היועצים יפנו את הלקוח לגורמי אבחון וטיפול מתאימים ברווחה ובקהילה. כמו כן, היועצים השיקומיים אמונים על מיפוי שירותי הרווחה הרלוונטיים ללקוחות הסניגוריה הציבורית ועל יצירת קשרים וחיזוק שיתופי פעולה עם גורמי טיפול ורווחה במגזר הציבורי והפרטי. בשנת 2023 נקלטו במחוזות הסניגוריה הציבורית שמונה יועצים שיקומיים דוברי השפה הערבית, שישה מכוח החלטת ממשלה 549 העוסקת בטיפול בתופעות הפשיעה והאלימות בחברה הערבית, ושני יועצים נוספים במחוז דרום מכוח החלטת ממשלה 1279 שעניינה פיתוח חברתי-כלכלי של האוכלוסייה הבדואית בנגב.

בנוסף ליועצים השיקומיים, בשנת 2024 התרחב שיתוף הפעולה של הסניגוריה הציבורית עם מוסדות אקדמיים לצורך שילוב סטודנטים לעבודה סוציאלית המבצעים את ההכשרה המעשית במחלקות השיקום. הסטודנטים, אשר משולבים בחמישה ממחוזות הסניגוריה הציבורית, מתלווים לצוות המחלקה לצרכי למידה, ומסייעים בעבודה של איתור צרכים ומיצוי זכויות ללקוחות הסניגוריה.

בשנה החולפת החל להתכנס פורום פעיל של עורכות הדין במחלקות השיקום, לצד העברה שוטפת של מידע, פסיקה ולמידה מהצלחות. כמו כן, התקיימו ביקורים של מחלקות השיקום במספר מוסדות טיפוליים ברווחה ובקהילה, ופגישות עם גורמי רווחה וטיפול ברמה הארצית והמקומית. בתוך כך, התקיימו מפגשים עם הנהלת שירות המבחן, וכן מפגש היכרות רחב של מחלקות השיקום בכל מחוזות הסניגוריה עם מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה. עוד במישור קשרי העבודה עם גורמי חוץ, הסניגוריה הציבורית המשיכה לקחת חלק בפרויקט "שולחנות עגולים - שיקום" במשותף עם הפרקליטות, התביעה המשטרתית ושירות המבחן. בשנה החולפת, נערך כנס "שולחנות עגולים" שכלל את הממונים על נושא השיקום במחוזות ובמטה של כל אחד מהגופים, ובעקבותיו נבנתה תכנית עבודה לפגישות עתידיות ברמה המחוזית, שהחלו להתקיים כבר בשנת 2024.

במחלקות השיקום קודמו השנה גם פרויקטים מחוזיים, שהתמקדו באוכלוסיות לקוחות ספציפיות, בהתאם לצרכי המחוז הייחודיים. כך, למשל, **מחוז דרום** ריכז מאמצים בהגדלת מאגר המומחים בהם מסתייעת הסניגוריה הציבורית בתחום השיקום. בתוך כך, בין היתר, נוצר קשר עם גורמי מקצוע המחזיקים במומחיות ייחודית לטיפול בקהילה האתיופית. **במחוז מרכז** הושם דגש על אוכלוסיית הבגירים הצעירים בחברה הערבית. במסגרת זו, נערכו פגישות עם לשכות הרווחה השונות במחוז (כפר קאסם, כפר ברא, קלנסווה, ג'לג'וליה, רמלה, לוד וטירה) לצורך

98 יצוין כי מנכ"ל משרד המשפטים הקצה תקנים לצורך מילוי המשימות הרבות של מחלקות השיקום.

מיפוי המענים הטיפוליים הרלוונטיים ללקוחות הסניגוריה בערים אלו. אף **מחוז ירושלים** התמקד באוכלוסיית הבגירים הצעירים, בפרט ממזרח העיר. במסגרת זו, פעלה מחלקת שיקום לאיתור תיקים רלוונטיים ובהתאם למתווה עבודה שנוצר עם תכנית יתד לצעירות וצעירים במצבי סיכון, הופנו לתכנית לקוחות כבר בתחילת ההליך המשפטי, לקבלת מענה נרחב בשלל תחומי חייהם. **במחוזות צפון וחיפה** ניתן דגש מיוחד לאוכלוסיית העצורים, בשיתוף עם מחלקות המעצרים. בתוך כך, פעלו מחלקות השיקום לאיתור מענים טיפוליים העשויים לשמש גם כחלופות מעצר עבור נאשמים אשר מוגשת בעניינם בקשה למעצר עד תום ההליכים. **מחוז תל אביב** התמקד, בין היתר, בהפניית לקוחות המואשמים בעבירות אלימות במשפחה אל גורמי הרווחה המציעים הליכי טיפול עבור אוכלוסיות אלו, לאחר איתור יזום של התיקים המתאימים.

פרויקט מחוזי

מחוז תל אביב: תוכנית להכשרה מעשית של סטודנטים לעבודה סוציאלית בסניגוריה הציבורית

במחוז תל אביב פועל משנת 2023 שיתוף פעולה עם הפקולטה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן להכשרה מעשית של סטודנטים לעבודה סוציאלית בסניגוריה הציבורית. כאמור, שיתופי פעולה דומים עם בתי הספר לעבודה סוציאלית במוסדות אקדמיים שונים מתקיימים כמעט בכל מחוזות הסניגוריה, תוך למידת עמיתים מהמודלים המתגבשים.

במחוז תל אביב מרכזת עוה"ד רונה שוורץ את הקשר עם האוניברסיטה ואמונה על שילובם של הסטודנטים בעבודת מערך השיקום. במסגרת ההכשרה שנבנתה במחוז, כל מחזור של סטודנטים עובר שני ימי אוריינטציה בסניגוריה הכוללים פגישות עם הסניגור המחוזי ועם מנהלות המחלקות במחוז, שמעבירים להם תכנים משפטיים רלוונטיים. כמו כן, נערכים לסטודנטים סיורים בבית המשפט. הסטודנטים מוזמנים לישיבות צוות ייעודיות של המחוז, וגם לסיורים שעורך המחוז במסגרות טיפוליות. הסטודנטים מקבלים הנחייה צמודה מעורכי הדין במחלקת השיקום, לצד ההדרכה המקצועית הניתנת על-ידי המנחה מהמוסד האקדמי.

בשנת 2024 פעלה מחלקת השיקום לאיתור הלקוחות המתאימים ביותר לליווי של הסטודנטים לעבודה סוציאלית, וזאת באמצעות שני פרויקטים ייעודיים:

יצירת טופס איתור צרכים הוליסטי - הטופס נועד כדי לקבל תמונה מלאה לגבי הצרכים הסוציאליים, הכלכליים, הנפשיים, הבריאותיים והמשפטיים של הלקוח, על מנת שניתן יהיה לנתב אותו לאפיק הטיפול הנכון. הטופס נבנה בשיתוף עם המנחה האקדמית מאוניברסיטת בר אילן, ונכנס לשימוש לאחר הטמעת הערות ממחלקת שיקום וגורמים נוספים במחוז ובעקבות פיילוט שנערך בקרב עשרה סניגורים שנבחרו להתנסות בו. התוצר הוא טופס בן עמוד אחד, נגיש ופשוט למילוי ידני או דיגיטלי, אותו ממלא הסניגור במהלך פגישתו הראשונה עם הלקוח. הטופס מסייע הן לסניגור והן למערך השיקום, ככל שהלקוח מופנה לבחינת אפיקי שיקום וטיפול בהמשך.

איתור יזום של נאשמות בגירות צעירות - פרויקט נוסף שקידם מחוז תל אביב הוא איתור יזום של נאשמות בין הגילאים 18-25, המיוצגות בתיקים פעילים. בתוך כך, אותרו תיקים המתאימים להתערבות שיקומית בתיווך הסניגוריה, ובפרט - אותרו לקוחות שיכולות להתאים למענה שניתן על-ידי הסטודנטים לעבודה סוציאלית. בשנה החולפת ערכו הסטודנטים פגישות לאיתור צרכים שיקומיים-טיפוליים ל-16 לקוחות של הסניגוריה הציבורית במחוז מקרב אוכלוסייה זו, מתוכם 8 נשים הופנו לגורמים שונים ברווחה ובקהילה.

חסמים לשילוב לקוחות מהחברה הערבית בהליכי שיקום

לצד הקושי הכללי בגיוס פניות רגשית לטובת שיקום בקרב אוכלוסיות הסובלות מבעיות חברתיות וכלכליות, מיפתה הסניגוריה הציבורית את החסמים הייחודיים המקשים על שילובם של נאשמים מהחברה הערבית בהליכי שיקום וטיפול במסגרת ההליך הפלילי וכן על מניעת פשיעה חוזרת. המיפוי, שנערך בהובלת עוה"ד נסרין סלאמה, ראש תחום החברה העברית בסניגוריה הציבורית, אשר מונתה לתפקידה מכוח החלטת ממשלה 549, העלה כי ישנם מספר חסמים אשר יפורטו להלן:

אתגר האמון בגופים ממשלתיים ובמסד ככלל - רבים מבני החברה הערבית הם בעלי רמת אמון נמוכה במסד. אתגר זה עלול להשליך על כל ההליך הטיפולי, שכן גם אם מתגברים עליו בשלב הגיוס לטיפול, ההשפעה של היעדר האמון יכולה להתעורר בשלב מאוחר יותר ולהוריד לטמיון את המאמצים שהושקעו עד כה. חסם זה הוא אקוטי במיוחד בבתי המשפט הקהילתיים, המחייבים הירתמות והתמסרות להליך אינטנסיבי ותובעני - הן בהגעה לדיונים תכופים בבית המשפט, הן בהשתתפות פעילה ואפקטיבית בקבוצות הטיפול והן ביכולת לבקש עזרה מהגורמים השותפים לתהליך. רמת אמון נמוכה במסד עלולה לפגום בכך ולגרום לנאשם לוותר על הליך שיקומי לטובת פסיביות וודאות הכרוכה בסיום מהיר של ההליך.

סוגיית השחרור ממעצר - מעצרו של אדם הוא אחד הגורמים המקשים על שילוב בהליכי טיפול ושיקום, ועל כן שחרור ממעצר, במיוחד לחלופה טיפולית, מהווה שלב חשוב ולעתים נדרש עבור נאשם המעוניין להשתקם במסגרת ההליך הפלילי. ברם, בפני נאשמים מהחברה הערבית ישנם חסמים ייחודיים אשר מקשים על השחרור ממעצר. חסם מרכזי נובע ממחסור במסגרות וקהילות טיפוליות ייעודיות לחברה הערבית, המותאמות מבחינה שפתית ותרבותית. חסם נוסף עניינו בהיעדר מעטפת משפחתית תומכת, גורם נוסף שעלול להקשות על הצגת חלופה שתאפשר שחרור ממעצר ולהשפיע באופן שלילי על סיכויי ההצלחה בהליך השיקומי.

מחסור במטפלים מהחברה הערבית - שילוב גורמי טיפול מהחברה הערבית, הדוברים את השפה ומכירים את התרבות והתפיסות הקולקטיביות, יכול לחזק את האמון והתקשורת בזירה הטיפולית. בכך, ניתן לצמצם את הסיכון לפרשנות שיפוטית של הטיפול, שעלולה להתפס בעיני המטופל כהיעדר אמפתיה למצוקתו.

תפיסה שלילית של הביטוי "טיפול" (בערבית: עילאג) - מניסיונה המקצועי של הסניגוריה הציבורית עולה, כי לעיתים מתקיים תיוג חברתי שלילי ביחס ללקוחות הפונים לטיפול, דבר העלול ליצור רתיעה מפני השתלבות בהליכי שיקום.

צרכים טיפוליים מורכבים - לקוחות רבים מהחברה הערבית נכנסים לגדרי ההליך הפלילי עם צרכים טיפוליים מורכבים שלא קיבלו מענה בשלבים מוקדמים יותר, בשל אותם חסמים שפורטו לעיל. הדבר יוצר חסם נוסף, שכן קשייו של מי שלא פנה מעולם לשירותי טיפול יהיו מורכבים יותר מאלו של מי שכבר אובחן ונהנה מכך בעבר, ויצריכו התגייסות לטיפול אינטנסיבי במיוחד שאינו תמיד מתאפשר בצל ההליך הפלילי.

אתגרים מבניים - רבים מבני החברה הערבית מתגוררים ביישובים עם נגישות נמוכה לתחבורה ציבורית, מה שיוצר תלות באחרים לצרכי ניידות. קושי זה משליך הן על השתלבות בהליכי טיפול ברווחה והן על השתתפות בהליך הקהילתי - בפרט לנוכח העובדה שאין בית משפט קהילתי הממוקם ביישוב ערבי.

פעילות הסניגוריה הציבורית להתמודדות עם החסמים

הסניגוריה הציבורית פועלת להתמודדות עם החסמים האמורים במספר מישורים, וזאת בין היתר מכוח יישום החלטת ממשלה 549 בנושא ההתמודדות עם האלימות והפשעה בחברה הערבית, שבה הוחלט כי לצד הגידול בפעולות האכיפה, תתוגבר מעורבות הסניגוריה הציבורית בתחום הטיפול והשיקום של עוברי חוק מהחברה הערבית.

במהלך שנת 2024 פעלנו **להרחבת מערך הייעוץ השיקומי** של הסניגוריה הציבורית באמצעות הוספת יועץ שיקומי דובר השפה הערבית בכל מחוז. ניסיונו המקצועי מלמד שעל מנת להגביר את האמון ולאפשר שיקום יש לייצר ככל האפשר שיח מותאם שפתית ותרבותית בין הלקוח לבין גורמי הטיפול. יש בכך להבטיח הבנה הדדית ומיטבית של המוטיבציה ולקידחת האחריות, כמו גם הדרישות והציפיות מן ההליך השיקומי. משכך, היועצים השיקומיים דוברי השפה הערבית מאפשרים לגשר על פערי שפה ותרבות הנובעים ממחסור בגורמי טיפול מהחברה הערבית.⁹⁹

בנוסף, פועלת במחוז דרום **תכנית ייעודית המכוונת להעלאת שיעור ההשתלבות של לקוחות מהחברה הבדואית בהליכי שיקום וטיפול**, מכוח החלטת ממשלה 1279, בשיתוף עם משרד הרווחה. לתוכנית גויסו יועצים שיקומיים דוברי השפה הערבית ומוכווני תרבות, סטודנטים למשפטים ועבודה סוציאלית, מנטורים בני הקהילה הבדואית, וסניגורים מן הצוות הפנימי והחיצוני, חלק מהם בני החברה הבדואית ודוברי השפה הערבית. הצוות פועל לאיתור וגיוס יזום של לקוחות בדואים המתאימים לשילוב בתהליכי שיקום, לאיתור מענים בקהילה והתאמתם לצרכים ולהסרת חסמים המקשים על השתלבות בשיקום או מעכבים את הצלחתו. משתתפים ששולבו בתוכנית מלווים באופן צמוד על-ידי אנשי התוכנית, היוצרים עימם קשר אישי, מלווים אותם לחלק מן הפעילויות ומספקים תמיכה וסיוע ברגעי משבר. במקרים בהם הלקוח מופנה לשירות המבחן, מועבר דוח התערבות מפורט.

נכון לשנת 2024, משולבים בתוכנית 60 משתתפים פעילים, אשר כולם מלווים באופן אינטנסיבי בתהליך השיקום. בכך הגיעה התוכנית לתפוסה מלאה, ביחס לשעות כוח האדם העומדות לרשותה. עובדה זו מלמדת על ביקוש גבוה בקרב עוברי חוק מן החברה הערבית להשתלב בהליכי שיקום וטיפול, בהינתן תיווך מתאים ורגיש מבחינה שפתית ותרבותית.

במישור המוסדי, בשנת 2024 הצטרפה הסניגוריה הציבורית כחברה מן המניין לוועדה הבין-משרדית לטיפול בהיבטים החברתיים והכלכליים של תופעת האלימות והפשעה בחברה הערבית, במסגרת המטה למלחמה בפשיעה בחברה הערבית במשרד ראש הממשלה. הוועדה כוללת נציגים בכירים ממשרדי הממשלה וממערכת אכיפת החוק. כפועל יוצא של פעילות הוועדה, הסניגוריה הציבורית מובילה תת-צוות בין-משרדי בעניין טיפול ושיקום עוברי חוק מהחברה הערבית. תת-צוות זה מתכנס אחת לחודש, ובמסגרתו מתקיים שיח מקצועי על החסמים שתוארו לעיל והפתרונות הדרושים, בשיתוף פעולה רב-משרדי, תוך למידה ממודלים מצליחים.

⁹⁹ דוגמאות למקרים בהם מעורבות היועצות השיקומיות סייעה בהסרת חסמים והביאה לרתימת הלקוח להליך השיקומי: ת"פ (מחוזי נצרת) 34250-04-23 מדינת ישראל נ' אלפאר (גזר דין מיום 28.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד זאהר עבאס) - הנאשם, צעיר בן 23 שאובחן כסובל מהפרעה פוסט-טראומטית, חרדה ודיכאון, הורשע על פי הודאתו בעבירות של חבלה חמורה בנסיבות מחמירות והחזקת סכין. בית המשפט חרג לקולא ממתחם העונש ההולם תוך אימוץ המלצת שירות המבחן, והשית על הנאשם 9 חודשי מאסר בעבודות שירות לצד רכיבי ענישה נלווים. מ"ת (שלום חדרה) 6573-04-24 מדינת ישראל נ' אמארה (החלטה מיום 19.8.2024; ייצוג על ידי עוה"ד עלאא עתאמנה) - לנאשם, הסובל מבעיית התמכרות, מיוחסות עבירות של נהיגה בפסילה והוגשה בעניינו בקשה למעצרו עד תום ההליכים. בתסקיר מעצר ראשון שירות המבחן לא המליץ על שחרורו מאחר שנכשל בעבר במספר ניסיונות גמילה ואף חווית המעצר לא הרתיעה אותו מלשוב ולבצע עבירות. אולם לאחר שנפגש עם היועץ השיקומי לחברה הערבית, הופנה לבחינת התאמתו לקהילת "אילנות" ונמצא מתאים - שירות המבחן שב ובחן את עניינו ובא בהמלצה לשחררו, אותה אימץ בית המשפט.

בתי המשפט הקהילתיים

בתי המשפט הקהילתיים הם חלק מתפיסה של "בתי משפט פותרי בעיות" המכוונים ליצור מסגרת משפטית-טיפולית-שיקומית להתמודדות עם בעיות שבשורש העבריינות, ולא רק עם הסימפטומים שלה. ייחודם הוא בשיתוף פעולה הדוק של צוות בית המשפט הקהילתי, הכולל נציגים של התביעה, הסניגוריה הציבורית ושל המערכות הטיפוליות בשירות המבחן ובקהילה, ובריכוז מאמץ מערכתי במרחבים עירוניים בהם רמת העבריינות והפשעה גבוהה, כדי לקדם פתרונות ארוכי-טווח להתמודדות עם בעיות ברמה המקומית.

הסניגוריה הציבורית לוקחת חלק משמעותי בפרויקט בתי המשפט הקהילתיים, הן בייצוג בבתי משפט על-ידי הצוות הפנימי והחיצוני והן בהובלת השיח עם השותפים ברמה המחוזית וברמה הארצית, ובכלל זה חברה בוועדת ההיגוי של בתי המשפט הקהילתיים.

בהתאם להחלטת ממשלה 1903 "תוכנית לאומית לייעול והרחבה של מערך הכליאה ומרחב המחיה בבתי הסוהר", **הסתיימה במהלך שנת 2024 ותחילת שנת 2025 הפריסה הארצית של בתי המשפט הקהילתיים בהם נפתחו 1,750 מקומות.** בשנה החולפת התמקדו מאמצי הסניגוריה הציבורית בהיערכות להשלמת הפריסה הארצית של בתי המשפט הקהילתיים, ובכלל זאת ביצירת קבוצת סניגורים מתאימה לייצוג תוך מתן הנחיה, הכשרה וליווי ייעודיים.¹⁰⁰

עוד נקטה הסניגוריה הציבורית במגוון צעדים לצורך העלאת שיעור ההשתתפות של נאשמים מהחברה הערבית בבתי המשפט הקהילתיים. במסגרת זו, התארכה בישיבת ועדת ההיגוי של בתי המשפט הקהילתיים ראשת תחום החברה הערבית בסניגוריה הציבורית הארצית, עוה"ד נסרין סלאמה, וסקרה את מגוון החסמים המקשים על שילוב בני החברה הערבית בבתי משפט אלה, אשר פורטו לעיל. בהמשך לכך, הוגש לוועדת ההיגוי מסמך מטעם הסניגוריה הציבורית המרכז את החסמים והכולל המלצות לפתרון.

מהלך נוסף בו נקטה הסניגוריה הציבורית בשנת 2024 הוא קידום השימוש בתסקירי מעצר באופן המותאם לבתי המשפט הקהילתיים, כפקטור שבכוחו להגביר שחרור נאשמים שהוגשה נגדם בקשה למעצר עד תום ההליכים במקרים המתאימים והפנייתם להליך קהילתי. בתוך כך, נערך פיילוט במחוז מרכז של הסניגוריה, ולאחרונה קיים מפגש בהשתתפות מנהלי מחלקות המעצרים ומובילות בתי המשפט הקהילתיים בכלל מחוזות הסניגוריה, שמטרתו לבחון את הרחבת הפיילוט לשאר המחוזות.

פרויקט מחוזי

מחוז מרכז: בתי המשפט הקהילתיים

במהלך שנת 2024 הושלמה הפריסה המלאה של בתי המשפט הקהילתיים במחוז מרכז, וכיום פועלים במחוז ארבעה בתי משפט קהילתיים: ברמלה, בכפר סבא, בנתניה ובראשון לציון. בכל בית משפט הוקם צוות נפרד של סניגורים קהילתיים שהוכשרו לכך, הכולל מוביל וסניגור נוסף מהצוות הפנימי, לצד סניגורים מהצוות החיצוני - לרבות כאלה המתמחים בתחום התעבורה.

100 בשנת 2024 נפתחו בתי משפט קהילתיים בטבריה, קרית שמונה, נתניה וראשון לציון, וכן שלוחה של בית המשפט הקהילתי בירושלים בעיר בית שמש, ושלוחה של בית המשפט הקהילתי בבאר שבע בעיר אילת. בהמשך לכך, בתחילת 2025 נפתחו עוד חמישה בתי משפט קהילתיים חדשים בנתניה, טבריה, קרית שמונה, בית שמש, ראשון לציון ואילת.

נושאים במיקוד והצלחות מיוחדות:

שילובם של תיקים חמורים בבתי המשפט הקהילתיים - גם בשנת 2024 פעלה הסניגוריה הציבורית במחוז מרכז להגדלת מספר התיקים המועברים לבתי המשפט הקהילתיים, בדגש על תיקים חמורים, בהם היו הנאשמים צפויים לעונשי מאסר בפועל משמעותיים. בשנה זו, ב-60% מהתיקים של המצטרפים החדשים לבתי המשפט הקהילתיים ברמלה ובכפר סבא הוגשו במקור בקשות מעצר עד תום ההליכים. בחלק ממקרים אלו, שולבו לקוחות הסניגוריה הציבורית בהליך הקהילתי אף בניגוד להסכמת התביעה, בהתאם לסייגים הקבועים בחוק.¹⁰¹ השנה גם הסתיים בהצלחה תיק המיסוי הראשון אשר נדון בבתי המשפט הקהילתיים בכל הארץ - תפ"ק (רמלה) 14758-09-21 מדינת ישראל נ' בן שושן (גזר דין מיום 25.12.2024; ייצוג ע"י עו"ד אסף שלם): בית המשפט הקהילתי ציין בגזר דינו כי "אין זה סוד, כי בתיקים שכאלה מוטלים בדרך כלל עונשי מאסר משמעותיים; אך בעניינו של הנאשם טוטל ענישה שיקומית וזאת לנוכח הישגיו יוצאי הדופן".

מתן הזדמנות לשיקום חרף הקשיים שבדרך - לצד המאמצים לשלב בבית המשפט הקהילתי גם נאשמים בתיקים חמורים, הסניגורים המייצגים פועלים בנחישות למניעת הוצאתם של משתתפים שנפתחו להם תיקים נוספים במהלך ההליך באופן המאפשר את השלמת ההליך השיקומי על ידם.¹⁰²

אי הרשעה בבתי המשפט הקהילתיים - יעד נוסף שהמחוז פועל להשגתו הוא סיום הליכי שיקום מוצלחים לנאשמים נעדרים עבר פלילי בתוצאה של הימנעות מהרשעתם. זאת, גם תוך הגמשת כללי הלכת כתב,¹⁰³ ובפרט צמצום הדרישה לנזק קונקרטי במישור התעסוקתי.¹⁰⁴

התמודדות עם פסילות רישיון נהיגה - הליכי שיקום מקיפים מצריכים מטבעם השבת רישיון לנאשמים שפסולים מנהיגה; הדבר דרוש במקרים רבים לתפקוד תעסוקתי מלא, לצד היבטים נוספים בניהול אורח חיים תפקודי ונורמטיבי. נאשמים רבים בהליך הקהילתי מתמודדים עם פסילות, חלקן מכוח ההליך הנוכחי וחלקן אף מתיקים קודמים שהפכו חלוטים. אחד מהאפיקים בהם נקטו הסניגורים המייצגים לצורך התמודדות עם פסילות, היה הגשת בקשות חנינה, כאשר בשנת 2024 התקבלו שתי בקשות חנינה על פסילת רישיון.¹⁰⁵

101 ת"פ (כפ"ס) 11584-06-22 מדינת ישראל נ' צלאח (החלטה מיום 20.6.2024; ייצוג על ידי עוה"ד קארין בן-עמי), בית המשפט הורה על שילובה של נאשמת שהורשעה במסכת עבירות רכוש (גניבות רכבים) חרף עמדת התביעה. העתירה לשלבה בבית המשפט הקהילתי נתמכה בשורה של תסקירים וכן בחוות דעת סוציאלית מטעם ההגנה. בית המשפט קבע כי בנסיבות החריגות בהן בוצעו העבירות ולצד נסיבותיה האישיות המורכבות, הרי שהאינטרס הציבורי מאפשר את שילובה בתוכנית; פ"ל (מרכז) 5316-10-22 מדינת ישראל נ' אפריאת (החלטה מיום 19.2.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אלכס זיו), בית המשפט הורה על שילובו של נאשם בבית משפט קהילתי לאחר שהורשע בתיק תעבורה, חרף התנגדות התביעה, תוך אימוץ עמדת ההגנה ושירות המבחן. מדובר במי שלחובתו הרשעות קודמות, פסילות קודמות, ומאסר מותנה חב הפעלה בן 10 חודשים.

102 תפ"ק (כפ"ס) 38823-12-21 מדינת ישראל נ' קאסם (החלטה מיום 18.3.2024; ייצוג על ידי עוה"ד איברהים הינדי) הוחלט על הותרת המשתתף בתוכנית חרף עמדת התביעה, וזאת לאחר שפתח תיק חדש בגינו היה עצור, אך השתחרר לקהילה טיפולית; תפ"ק (כפ"ס) 12938-05-21 מדינת ישראל נ' אטיאס (החלטה מיום 25.11.2024; ייצוג על ידי עוה"ד נועם גוטמן) בית המשפט הקהילתי דחה את עתירת הפרקליטות להפסיק את השתתפותו של נאשם שפתח תיק סמים שני תוך שילובו בבית המשפט הקהילתי, והורה על הותרתו בהליך בכפוף להתאמת תכנית הטיפול ושילובו בקהילה טיפולית; תפ"ק (רמלה) 36311-02-22 מדינת ישראל נ' בן חמו (החלטה מיום 26.02.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ניר רהט) בית המשפט דחה את בקשת הפרקליטות להפסיק את השתתפותו של נאשם, בשל היעדר מוטיבציה ויכולת להתקדם בתוכנית השיקום.

103 בע"פ 2083/96 כתב נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(3) 337 (1997).

104 ראו, למשל: תפ"ק (רמלה) 11489-02-23 מדינת ישראל נ' לנקרי (גזר דין מיום 4.9.2024; ייצוג על ידי עוה"ד ניר רהט), בית המשפט הקהילתי נעתר לעתירת ההגנה ולהמלצת שירות המבחן, וביטל את הרשעתו של נאשם שסיים את ההליך הקהילתי בהצלחה, למרות התנגדות התביעה, לאור חומרת העבירה (הנאשם הודה בהקמת והפעלת מעבדת סמים, בה גידל מעל 30 ק"ג קנביס, וכן בסיוע להקמתו ולתפעולו של שתי מעבדות נוספות). בהחלטה מפורטת, בית המשפט קבע כי שעה שהליך השיקום הקהילתי הוא עמוק ואינטנסיבי פי כמה מהליך שיקומי "רגיל", הרי שהדבר צריך למצוא ביטוי גם בענישה השיקומית הייחודית שמוטלת בהליכים קהילתיים. כך גם, בתפ"ק (כפ"ס) 33696-07-21 מדינת ישראל נ' שריקר (גזר דין מיום 21.7.2024; ייצוג על ידי עוה"ד אריאלה גואטה), הצדדים הסכימו על ביטול הרשעתו של משתתפת שסיימה הליך קהילתי בהצלחה, במסגרתו צירפה ארבעה תיקי סמים חמורים, שעניינם החזקת סמים, סחר, מכירה לסוכן ועוד.

105 תת"ק (כפ"ס) 41446-11-22 מדינת ישראל נ' איסקוב (גזר דין מיום 21.7.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מירי כהן): על המבקש הושתו עונשי פסילה

צוות צווארי בקבוק - שירות מבחן

בדוח הפעילות הקודם לשנת 2023 דיווחנו על עבודת תת-צוות תסקירי שירות המבחן בפריקט צווארי בקבוק בהליך הפלילי,¹⁰⁶ במסגרתו התקיימו דיונים מעמיקים בעניין דרכי ההתמודדות עם העיכובים הניכרים במועדי הגשת התסקירים. מדובר בבעיה חמורה ורבת שנים עליה התרענו בהרחבה בדוחות קודמים, אשר מחמירה באופן משמעותי את הימשכות ההליכים הפליליים ובפרט את המעצרים עד תום ההליכים, וכן גורמת לעיניו דין של ממש לנאשמים רבים. בעקבות פרסום דו"ח תת-הצוות, הוקם בשנת 2024 צוות משנה בין-משרדי מצומצם שמטרתו יישום והטמעה של ההמלצות על ידי כל הגופים הנוגעים לעניין. הסניגוריה הציבורית לקחה חלק פעיל גם בדיוני צוות מעקב זה, בד בבד עם נקיטת פעולות שונות להטמעת המלצות הצוות בקרב ציבור הסניגורים, ולעידוד המשך המגמה של איתור עצמאי של חלופות מעצר ועמידה על האפשרות של בית המשפט לשחרר אדם ממעצר גם ללא תסקיר. למרבה הצער, נכון לינואר 2025 תמונת המצב מעלה כי טרם צומצמו העיכובים הניכרים בהגשת תסקירי שירות המבחן לעונש והם ממשיכים לעמוד על 6 חודשים. ביחס תסקירי המעצר - צומצמו הזמנים במידה מסוימת אך לא מיטבית, כך שהם מוגשים תוך 4 שבועות במקום 6 שבועות כפי שהיה בעבר. נתונים אלה רחוקים מאד מהיעד הסופי (חודשיים לתסקיר לעונש ושבוועיים לתסקירי המעצר), ובכך ימשיכו צוות ההטמעה, כמו גם ועדת ההיגוי של פריקט צווארי בקבוק, לעסוק בעתיד.

מיזם הסניגוריה הציבורית להנגשת זכויות בהליך הפלילי לדוברי השפה האמהרית

בשנה החולפת יזמה הסניגוריה הציבורית, בשיתוף פעולה עם הסוכנות היהודית, מיזם של הנגשת זכויות בהליך הפלילי לדוברי השפה האמהרית המתגוררים במרכזי קליטה. זאת, מתוך תפיסה לפיה הכרה והבנה של זכויות בהליך הפלילי מהוות צעד חשוב לקראת מניעת מעורבות בפלילים. בסניגוריה הציבורית גובש צוות בהובלת עו"ד אווקה זנה, הממונה הארצי על תיקי מח"ש וזכויות בחקירה, לצד עו"ד אנדווק כלב ממחוז דרום ועו"ד אבי תאגיה ממחוז מרכז. בחודש אוגוסט 2024 התקיימה סדרת הרצאות ראשונה בפני עולים חדשים במרכזי קליטה בבאר שבע. **בעקבות הצלחת המיזם בבאר שבע, הזמינה הסוכנות היהודית את הסניגוריה הציבורית להרחיב את ההרצאות לכל 17 מרכזי הקליטה ברחבי הארץ, ולצורך כך הוקם צוות עבודה משותף לשני הגופים. בנוסף לחשיבות הנגשת הזכויות לאוכלוסייה מוחלשת, מהלך זה יתרום לחיזוק האמון בסניגוריה הציבורית אשר מהווה עוגן בהגנה על זכויות במסגרת ההליך הפלילי על כל שלביו.**

פעילות חדשה

רבים ומצטברים, כך שנותרו לו עוד כ-8 שנים לסיום הפסילות. עם הגעתו לשלב מתקדם בתכנית הטיפול, ולאחר שעמד בה בהצלחה יתרה, הוגשה בעניינו בקשת חנינה - שנענתה על-ידי נשיא המדינה לאור הצלחתו השיקומית. תפ"ק (כפ"ס) 17134-07-21 מדינת ישראל נ' נופל (גזר דיו מיום 25.11.2024, ייצוג על ידי עוה"ד אילה בשור): המבקש הורשע בתיק סמים חמור וסיים את התכנית הקהילתית בהצלחה, בענישה שיקומית. לאחר סיום ההליך, התקבלה החלטת נשיא המדינה לסיים את פסילותיו באופן מיידי עם קבלת כתב החנינה.

106 ראו: דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2023, לעיל ה"ש 3 בעמ' 44.

ייצוג אסירים ומאבק במשבר הכליאה

מאבק במשבר הכליאה

במהלך השנה החולפת ניכרת הרעה משמעותית במצב הכליאה בישראל ובתנאי המחיה של כלואים המוחזקים במתקני הכליאה השונים. תקן הכליאה הקבוע בחוק, המגלם את היקף הכלואים המירבי שניתן להחזיק במתקני הכליאה תוך שמירה על תנאי מחיה הולמים, עומד על 14,500 כלואים, אולם בפועל, נכון למועד דוח זה מצבת הכלואים בישראל עומדת על למעלה מ-23,300 כלואים:

● **+ 23,300** מצבת הכלואים כיום

על רקע זה, כמו גם על רקע עליה דרמטית בהיקף הכלואים כתוצאה מהמצב הביטחוני מאז פרוץ מלחמת חרבות-ברזל, חוקקה הוראת שעה המתירה לשירות בתי הסוהר להחזיק כלואים בתנאים החורגים מהוראות הדין לעניין שטח מחיה וכן להלין כלואים שלא על גבי מיטות.¹⁰⁷ יישומה של הוראת שעה זו הביא למצב חסר תקדים מבחינת תנאי המחיה של הכלואים, כאשר נכון למועד דוח זה:

107 חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 64 - הוראת שעה - חרבות ברזל) (מצב חירום כליאתי), התשפ"ד-2023. הוראת השעה הוארכה מעת לעת והיא בתוקף עד לסוף חודש יולי 2025.

כ-4,800

כלואים

(מתוכם כ-1,600 פליליים)

מולנים שלא על גבי מיטות.

61%

מכלל הכלואים

(מתוכם כ-40% מהכלואים הפליליים)

מוחזקים בשטח מחיה הנמוך

מ-3 מ"ר לאדם, בניגוד

להוראות הדין.

כפי שנקבע בפסיקת בג"ץ, שטח המחיה המינימאלי לאסיר נוגע ל"לגרעינה של הזכות לכבוד ולליבתה"¹⁰⁸. הלנה בתנאי צפיפות קשים, ובפרט הלנה שלא על מיטה, פוגעת אנושות בכבוד האדם ובצלם האנוש, גם כשמדובר במי שהורשעו בדיון. זכותו של העצור והאסיר למיטה לישון בה "מצויה בגרעין הקשה של זכויות היסוד לקיום בתנאים מינימאליים, הנתונה לאדם כחלק מההגנה על כבודו"¹⁰⁹. יתרה מכך, על פי הדין הבינלאומי, החזקת אסיר בשטח של 3 מ"ר ומטה עולה לכדי ענישה אכזרית, בלתי אנושית ומשפילה.

מצב זה מהווה פגיעה חסרת תקדים בזכויותיהם של עצורים ואסירים, כאשר בראש ובראשונה נפגעים העצורים, שטרם הוכחה אשמתם. תנאי הכליאה הקשים עלולים לפגוע ביכולתם לנהל את משפטם כראוי ולהתמודד בצלילות עם חקירתם. תוצאות הפגיעה ניכרו בעשרות ביקורים רשמיים שערכו נציגי הסניגוריה הציבורית במתקני הכליאה השונים, בהם נגלתה תמונה עגומה ביותר של צפיפות בלתי נסבלת; תנאים תברואתיים ירודים, מצב היגייני גרוע ובעיית מזיקים; תנאי אוורור בלתי נאותים; מחסור בצידוד בסיסי לאסירים; ועוד. נציגי הסניגוריה הציבורית התרשמו כי הגברת הצפיפות במתקני הכליאה נושאת עמה משמעויות והשלכות ניכרות לא רק מבחינת הכלואים, אלא גם מבחינת שב"ס - צפיפות רבה יותר במצב שבו גם כך הכלואים נתונים בלחץ ובחרדה עלולה להביא לחיכוכים מיותרים בין הכלואים לבין עצמם ובין לבין הסגל, ולפגיעה בהישגים טיפוליים ושיקומיים שהושגו בעמל רב.

במהלך השנה ערכה הסניגוריה הציבורית ביקורים רשמיים גם במתקני כליאה בהם מוחזקים כלואים ביטחוניים, וממצאיהם של ביקורים אלו היו חמורים אף יותר. ממצאים אלו כללו, בין היתר, מחסור משמעותי במזון עד כדי דיווחים על רעב קיצוני בקרב הכלואים; מניעת גישה רציפה למי שתיה במקומות מסוימים; היעדר טיפול רפואי בסיסי והתפרצות חריפה של מגיפת סקביאס באגפי הכליאה הביטחוניים, ועוד. כמו כן, במתקנים אלו נשמעו תלונות רבות על נקיטה באלימות שלא לצורך כלפי הכלואים ועל מניעת גישה לערכאות שיפוטיות. ממצאים חמורים אלו הובאו לידיעת היועצת המשפטית לממשלה ונציב שירות בתי הסוהר, והסניגוריה הציבורית ממשיכה לעקוב אחר הטיפול בהם.

במהלך השנה החולפת שיקפה הסניגוריה הציבורית את חומרת מצב הכליאה בישראל במסגרת פעילותה המוסדית, והעלתה את הנושא במסגרת דיוני חקיקה בוועדות הכנסת ובמסגרת צוותי עבודה מקצועיים שונים. כמו כן, הנושא הועלה בפירוט בפניות מטעמה של הסניגוריה הציבורית הארצית ליועצת המשפטית לממשלה, בפגישות עבודה עימה, וכן בפגישות עבודה אישיות שקיימה הסניגוריה הציבורית הארצית עם נציב שירות בתי

108 בג"ץ 1892/14 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון פנים, (נבו 13.06.2017).

109 שם.

הסוהר. בפניות אלה, פורטו בהרחבה הקשיים החמורים הנובעים ממשבר הכליאה החרף והשלכותיו הקשות על אוכלוסיית הכלואים בישראל, וכן הוצגו שורה של הצעות מטעמה של הסניגוריה הציבורית לשיפור מצב זה. דרך ההתמודדות העיקרית שמציבה המדינה למול מצוקת הכליאה מבוססת על הוספת מקומות כליאה באמצעות בניית אגפים או מתקנים חדשים והסבת שטחים ציבוריים במתקני הכליאה לתאי כליאה. לצד זאת, ננקטות פעולות ספוראדיות שאינן מספקות מענה מספק אף בקירוב, כגון הוצאת אוכלוסייה קטנה של אסירים לחופשות מיוחדות. הסניגוריה הציבורית סבורה כי גישה זו מעוררת שורה של קשיים - הן במישור היעילות והכדאיות הכלכלית והן במישור הנורמטיבי. **בעיית הצפיפות היא תוצר ישיר של מדיניות כליאה ומעצר רחבה ועודפת, במסגרתה אנשים רבים נכלאים לתקופות קצרות בגין ביצוע מעשים שאינם ברף החומרה הגבוה, ובמקרים שבהם לא נשקפת מהם מסוכנות משמעותית, על אף שקיימות חלופות ראויות לכליאתם.** לפיכך, לעמדת הסניגוריה הציבורית, הפתרון לבעיית הצפיפות בבתי הכלא טמון בראש ובראשונה בקידום חלופות מאסר אפקטיביות, כגון ענישה בקהילה, תוכניות טיפול ושיקום מחוץ לכותלי הכלא ואמצעים נוספים אשר יאפשרו את הפחתת שיעורי הכליאה, תוך שמירה על ביטחון הציבור.

יתרה מכך, הניסיון מלמד כי בנייה מסיבית של מתקני כליאה חדשים, מבלי ללוות זאת בסגירה של מתקנים ישנים, אינה פותרת את בעיית הצפיפות בטווח הארוך. בדומה לכך שסלילת כבישים נוספים אינה פותרת את בעיית העומס בדרכים, כך גם הוספת תאי כליאה עלולה להוביל להרחבת הכליאה ולא לצמצומה.

מכל מקום, עם קליטתם הפתאומית של אלפי עצורים ואסירים עקב המלחמה כשברקע משבר כליאתי ממושך ועמוק, מצופה היה כי תיערך חשיבה מחודשת וינקטו צעדים מידיים להפחתת הצפיפות במתקני הכליאה, ללא קשר לפתרונות ארוכי הטווח שיושגו על פניו באמצעות בינוי. פעולות מסוימות דוגמת קידום הסדר חוקי שיאפשר העברת אסירים למאסר בית בתנאים מסוימים מצויות עדיין בשלבים ראשוניים בלבד, והלכה למעשה, טרם יושמו צעדים אפקטיביים שיש בכוחם להקל באופן ממשי על מצוקת הכליאה ועל היקף הכלואים המאמיר בהתמדה.

לעמדת הסניגוריה הציבורית, במצב הנוכחי בו אסירים ועצורים מוחזקים בתנאים בלתי אנושיים הפוגעים בזכויותיהם הבסיסיות ביותר - קשה להשלים עם הפתרונות בהם נוקטת המדינה. המשבר הקשה מחייב פתרונות המוכוונים להפחתת משמעותית, ובטווח הזמן המידי, הן במספר העצורים והאסירים והן בתקופות שהייה במעצר ובמאסר. פתרונות אפשריים שכאלה ראוי שיכללו פעולות לצמצום שיעור המעצרים וגירוש מדיניות מעצרים על ידי רשויות האכיפה באופן התואם את מצב החירום הכליאתי בו אנו מצויים, לצד נקיטה באמצעים נוספים כגון: הפחתת השימוש בעונשי מאסר לתקופות קצרות; הגברת שיעור השחרורים על-תנאי של אסירים; הימנעות מקידום חקיקה המעודדת שימוש מואץ במאסרים; וכן נקיטה בצעדים מיוחדים בטווח הקצר - דוגמת הרחבת הסדר חופשות מיוחדות לאסירים המצויים לקראת תום תקופת מאסרם, הרחבת הסדר השחרור המנהלי וקידום ענישה בדרך של מאסרי בית בפיקוח אלקטרוני.¹¹⁰

110 להרחבה, ראו פרק במיקוד: מגמות בחקיקה בתחום המשפט הפלילי, תחת דוח זה.

שחרור מוקדם של אסירים שריצו את מרבית מאסרם הוא כלי מרכזי בשיקום עוברי חוק, בצמצום עבריינות חוזרת ובהפחתת הצפיפות בבתי הכלא. מעבר להשלכותיו על האסירים עצמם, השחרור המוקדם משרת אינטרס ציבורי רחב, שכן הוא מחייב השתתפות בהליכי טיפול, שיקום ופיקוח, תורם להשתלבות מחודשת של אסירים בחברה ומביא לחיסכון משמעותי בעלויות כליאה. לעומת זאת, מרבית האסירים המשוחררים לאחר ריצוי מלא עונשם אינם מחויבים בתהליכי טיפול ופיקוח, מה שמותיר אותם ללא ליווי מקצועי וללא תהליך שיקומי מובנה בעת חזרתם לחברה. לאור זאת, קיים אינטרס ציבורי משמעותי בקידום שחרור על-תנאי ממאסר.

הסניגוריה הציבורית מייצגת אסירים בהליכי שחרור על-תנאי בפני ועדות השחרורים,¹¹¹ ובפני ועדות השחרורים המיוחדות בהליכים הנוגעים לקציבת מאסרי עולם ושחרור מוקדם של אסירים שנדונו למאסר עולם ועונשם נקצב על ידי נשיא המדינה.¹¹² ניסיונה המצטבר של הסניגוריה הציבורית בייצוג בהליכים אלה מלמד על כך שברובם המכריע של המקרים אסירים שאינם מיוצגים מתקשים מאוד להתמודד לבדם עם מאפייניו המורכבים של ההליך בפני ועדות השחרורים, ומובן שנובעות מכך השלכות משמעותיות ביותר מקום שבו מוטלת על כף המאזניים זכותו של האסיר לחירות, וכאשר התוצאה, לעיתים, היא הותרתם של אסירים בבתי הסוהר, כשהם נתונים בתנאי מחיה קשים ביותר.

לצד הייצוג בהליכים בפני ועדות השחרורים, הסניגוריה הציבורית פועלת באופן שוטף לקידום מענים שיקומיים המותאמים לאסירים; למתן מידע מקיף לאסירים במסגרת השתתפות בימי הכנה לשחרור מוקדם; ולהידוק שיתוף הפעולה עם הגורמים המקצועיים השונים, זאת במטרה לשפר את השתלבותם של אסירים בהליכי שחרור מוקדם ולשפר את סיכוייהם לקבלו. עשייה זו תורמת רבות לקידום שחרורם המוקדם של אסירים הנמנים עם לקוחות הסניגוריה הציבורית.

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב-2,430 הליכים בפני ועדות שחרורים רגילות ומיוחדות.¹¹³

בשנים האחרונות ניכרת ירידה משמעותית בשיעור האסירים המשתחררים בשחרור מוקדם. כך, בעוד שבשנת 1990 שוחררו בשחרור על-תנאי 63% מן האסירים שהדין בעניינם הסתיים באותה שנה בוועדת שחרורים, בשנת 2021 דווח כי רק כ-30% מן ההחלטות בבקשה לשחרור מוקדם היו החלטות שחרור על-תנאי. בשנת 2024, נרשמה ירידה נוספת, כאשר רק כ-16% מהאסירים שבייצוג הסניגוריה הציבורית זכו להשתחרר בשחרור מוקדם.

על החלטות ועדות השחרורים ניתן להשיג בדרך של הגשת עתירה לבית המשפט המחוזי בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים, והחלטות בית המשפט המחוזי בעתירות אלה ניתנות להשגה בדרך של בקשת רשות ערעור בבית המשפט העליון. בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב-84 עתירות על החלטות של ועדות שחרורים, ובשלוש בקשות רשות ערעור לבית המשפט העליון.

111 מכח סעיף 18(א)(11) לחוק הסניגוריה הציבורית, תשנ"ו-1995 בשילוב עם סעיף 16(ד) לחוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001, המקנים לוועדת השחרורים או ליו"ר הוועדה סמכות למינוי סניגור ציבורי לייצוג אסירים בבקשות לשחרור על-תנאי ממאסר ("שחרור מוקדם").

112 ראו סעיפים 5 ו-29 לחוק שחרור על תנאי ממאסר, תשס"א-2001.

113 הנתונים כוללים הליכים לשחרור מוקדם בפני ועדות שחרורים רגילות (2,388); הליכים בפני ועדות שחרורים מיוחדות בבקשות של אסירי עולם לקציבת עונשם (21 הליכים); ובקשות של אסירי עולם קצובים לשחרור מוקדם (21 הליכים).

במסגרת הייצוג הניתן לאסירים בהליכי השחרור המוקדם, וכן במסגרת הייצוג השוטף של עצורים, מגישה הסניגוריה הציבורית, במקרים המצדיקים זאת, עתירות אסירים שמטרתן מיצוי זכויות האסיר או העצור לצורך קידום ההליך המשפטי העיקרי בו הוא מיוצג. כך למשל, במקרים המתאימים, מוגשות עתירות אסירים בעניין שילוב בהליכי שיקום וטיפול החיוניים לצורך קידום הליכי שחרור מוקדם, עתירות בנושא שילוב בסבבי חופשות שהשתלבות בהם חיונית לצורך הליכי השיקום, וכדומה. לעיתים, הפנייה לייצוג אסיר בעתירה מגיעה ישירות מבית המשפט לאחר שהחליט למנות לאסיר סניגור ציבורי בעתירה שהגיש בעצמו, ובמסגרת זו מייצגת הסניגוריה הציבורית אסירים במגוון סוגיות הנוגעות לתנאי מאסרם, כגון: קבלת טיפול רפואי הולם, מזון הולם בכמותו ובאיכותו, תעסוקה, תנאי המחיה בכלא ועוד.¹¹⁴

בהקשר זה, פעלה הסניגוריה הציבורית במהלך השנה החולפת לשיפור ניכר ביכולתם של אסירים לשמור על תנאי מחיה העומדים ברף הבסיסי של "קיום בכבוד" גם בין כתלי הכלא במקרים בהם מוטלים עיקולים על חשבונות הקנטינה של האסירים בשל חוב חיצוני. עיקול חשבונות קנטינה של אסירים שולל מהם, למעשה, את האפשרות לרכוש מצרכי יסוד או שירותים חיוניים שאינם ניתנים לאסירים על ידי שב"ס אך הם הכרחיים לשם שמירת האפשרות לתנאי מחיה בסיסיים בתנאי הכליאה הקיימים.

במסגרת עת"א (מחוזי מרכז) 12424-09-23 אלענאמי נ' שרות בתי הסוהר (החלטה מיום 25.08.2024; ייצוג על ידי עוה"ד רעות קורוליק) נקבע, לראשונה, כי שירות בתי הסוהר אינו מספק לאסירים שירותים ומוצרים בסיסיים החיוניים לשם שמירה על "קיום בכבוד" בין כתלי הכלא, וכי הדבר מחייב לשמר אפשרות סבירה של אסירים להשלים רכישה של שירותים או מוצרים חיוניים על ידי רכישה עצמאית. כך למשל, הציגה הסניגוריה הציבורית במסגרת הדיון בעתירה את העובדה לפיה רובן המכריע של הרכישות שמבצעים אסירים במרכזי המכר של שב"ס הן רכישות של מוצרי יסוד חיוניים כגון נייר טואלט, מים לשתייה (לנוכח איכות מי השתייה הירודה במתקני הכליאה), קופסאות שימורים להשלמת תזונה בסיסית או גופיות חמות להתמודדות עם הקור בימות החורף, וכרטיסי חיוג שהם האמצעי היחיד לשמירת קשר טלפוני עם משפחותיהם. כמו כן, אסירים זקוקים לאפשרות זו גם לצורך מימון טיפולי שניניים מסוימים שאינם ניתנים על ידי שב"ס או לרכישת משקפי ראייה או אביזרים רפואיים. כל אלו, אינם מסופקים לאסירים ומכאן הצורך הבסיסי בשימור אפשרותם של אסירים לממן זאת כדי לשמור על תנאי המחיה הבסיסיים ביותר בכלא. בפסק הדין שניתן בעתירה נקבע, כי הטלת העיקולים שוללת את אפשרותו של האסיר להיעזר כלכלית בבני משפחתו משום שכל הפקדה חיצונית לחשבונות תעוקל, והדבר מביא לכך שתנאי הכליאה כשלעצמם יוצרים הכבדה ניכרת על האסיר, החורגת מעצם שלילת החירות והופכת למעשה לאמצעי לחץ בלתי לגיטימי לתשלום החוב. לפיכך, נקבע בפסק הדין כי על שירות בתי הסוהר לאפשר לאסירים שחשבונם עוקל לרכוש מוצרים חיוניים על ידי תשלום ישיר מחוץ לכלא, והורה על קביעת נהלים מתאימים לשם כך.

כמו כן, ייצגה הסניגוריה הציבורית בעתירות הנוגעות להחזקת אסירים בתנאי הפרדה שמשמעותם החזקתו של האסיר לבדו בתא כמעט בכל שעות היממה, כשהוא מנותק מכל מגע וקשר עם אסירים אחרים. בתוך כך, פעלה הסניגוריה הציבורית במהלך השנה החולפת לטיפול משמעותי בעניינם של אסירים המוחזקים בתנאי הפרדה אך בשל היותם לוקים בנפשם, בהיעדר מענה אחר למצוקות הנפשיות מהן הם סובלים.

¹¹⁴ לעניין סמכותה של הסניגוריה הציבורית לייצג בהליכי עתירות אסירים ראו רע"ב 8702/11 ריטר נ' מדינת ישראל, וכן ראו גם: עת"א (מינהליים ב"ש) 26349-05-11 איל בניתה נ' שירות בתי הסוהר (נבו 19.07.2011); עת"א (מינהליים ב"ש) 14594-04-11 משה בנשתי נ' שירות בתי הסוהר (נבו 23.04.2012); עת"א 15106-01-17 אביטן נ' שירות בתי הסוהר (החלטה מיום 14.2.2017).

כך למשל, בעת"א (מחוזי מרכז) 42855-07-24 **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 31.7.2024; ייצוג על ידי עוה"ד מאיה אלפי-שקד) ייצגה הסניגוריה הציבורית אסיר הסובל מלקות נפשית ועל רקע זה הוחזק בהפרדה במשך ארבע שנים. שב"ס ביקש להאריך את החזקתו של האסיר בהפרדה לתקופה נוספת, בטענה שעל רקע מאפייניו לא ניתן לשלבו באגפים אחרים. בדיון שהתקיים בבקשה זו העלתה הסניגוריה הציבורית טענות מהותיות שהתקבלו על ידי בית המשפט המחוזי, אשר דחה את הבקשה להארכת ההחזקה בהפרדה ופסק כי השלכות ההחזקה הממושכת בהפרדה חורגות במידה ניכרת משלילת החירות הגלומה בעונש המאסר, וכי בהיעדר עילה קונקרטית לכך ראוי למצוא פתרון אחר להתמודדות עם מאפייניו האישיים של האסיר שלא על דרך החזקתו בהפרדה.

בשנת 2024 ייצגה הסניגוריה הציבורית ב-532 עתירות אסירים, מתוכן 66 עתירות שעניינן החזקת אסירים בהפרדה.

פעילות הסניגוריה במאבק בהרשעות שווא

פעילות המחלקה למשפטים חוזרים

המחלקה למשפטים חוזרים בסניגוריה הציבורית הארצית עוסקת בבדיקת פניותיהם של נידונים המבקשים ייצוג לצורך הגשת בקשה למשפט חוזר, וייצוגם של אלה הנמצאים מתאימים בבקשה למשפט חוזר. במסגרת הטיפול הראשוני בפניותיהם של נידונים פועלת המחלקה כרשות מינהלית, כאשר בתום הבדיקה מתגבשת החלטה בשאלה אם יש מקום לייצג את הנידון ולהגיש בקשה למשפט חוזר.

בשנה החולפת טופלו במחלקת משפטים חוזרים בסניגוריה הציבורית 43 פניות של נדונים המבקשים ייצוג בבקשה למשפט חוזר. בשתיים מבין הפניות נמצא כי קיימת עילה למשפט חוזר, ולפיכך הוגשו שתי בקשות למשפט חוזר.

בינואר 2024 הוגשה בקשה למשפט חוזר בעניינו של שמואל אטיאס, אשר הורשע ברצח ומרצה מאז שנת 2012 את מאסר העולם שהוטל עליו. לאחר שנים ארוכות בהן עמד על חפותו, אטיאס פנה לסניגוריה הציבורית בבקשה לייצוגו בהליך של בקשה למשפט חוזר. לאחר בחינה מעמיקה של פנייתו, לימוד יסודי של התיק ואיתור חומר ראיתי חדש, הגיעה הסניגוריה הציבורית לכלל מסקנה כי צבר הראיות החדשות בעניינו מצביע על כך שמדובר בהרשעת שווא ומקים לו עילות למשפט חוזר, בהתאם לסעיפים 31(א)(2) ו-31(א)(4) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984. הבקשה הוגשה על-ידי עוה"ד ד"ר ענת הורוויץ, עו"ד מיכל רובינשטיין, ומנהלת המחלקה למשפטים חוזרים עוה"ד נועה מישור. בהקשרו של הליך זה קיים צו איסור פרסום, ולפיכך לא ניתן להרחיב בעניין. למרבה הצער, ביום 12.03.2025 ניתנה החלטתו של הנשיא י' עמית, הדוחה את הבקשה למשפט חוזר.

בספטמבר 2024 הוגשה בקשה למשפט חוזר בעניינו של ג'מיל סרור. מדובר בבקשה שניה בעניין שהגישה הסניגוריה הציבורית ביחד עם קליניקת החפות בפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית. הבקשה הוגשה בעקבות מידע חדש ומשמעותי אשר התגלה לאחר דחיית בקשתו הראשונה למשפט חוזר בשנת 2022, והעלה ספקות

של ממש בהרשעתו. סרור הורשע ברצח, בעקבות עימות במחנה הפליטים שועפט בירושלים בין משפחת סרור למשפחת אבו עסב, במהלכו נורה בשוגג אדם שלא היה מעורב בסכסוך. לאחר הירי נחתם הסכם "סולחה" בין משפחת המנוח ומשפחת אבו עסב, במסגרתו נטלה משפחת אבו עסב אחריות לירי. אף על פי כן, נעצר דווקא סרור כחשוד במעשה, אף שאינו משתייך למשפחת אבו עסב. כבר בחקירתו הראשונה טען סרור לחפותו, וכך גם עד היום, למעלה מ-15 שנים מאחורי סורג וברית. ההרשעה התבססה על ארבעה עדים ממשפחת אבו עסב, שבמקביל לאחריות לירי שנטלה משפחתם במסגרת ההסכמים, טענו כי זיהו את סרור כמי שירה במנוח. לדבריהם, הם הצליחו לזהותו בתנאי תאורה מינימאליים כשהוא יורה לכיוונם, וחלקם טענו שהצליחו לזהותו בזכות רשף האקדח שהאיר את פניו בעת הירי. בנוסף התבססה ההרשעה על עד שאינו מבין המשפחות היריבות, אשר השערות בדבר זהות היורה נתפסה בטעות כעדות ראיה. בבקשתו השנייה של סרור למשפט חוזר, שהוגשה על ידי עו"ד נועה מישור, מנהלת המחלקה למשפטים חוזרים, ביחד עם עו"ד ד"ר ענת הורוויץ ועו"ד אנו דעואל לוסקי מקליניקת החפות באוניברסיטה העברית, הוצגו ראיות חדשות שהצביעו על כך שהורשע לשווא. הבקשה כללה שלושה תצהירים חדשים, אשר עוררו ספקות של ממש בהרשעה. שני תצהירים הם של עדים שעד היום לא נחקרו בפרשה, והשלישי הוא של אחד מארבעת העדים שהפילו את סרור. ראיות חדשות אלו ערערו מהיסוד את התמונה העובדתית עליה נשען בית המשפט המחוזי בהכרעת הדין, אותה אימץ בהמשך גם בית המשפט העליון. מהבקשה עולה, כי התמונה שהיתה בפני בתי המשפט היתה שגויה וחסרה, וקדם לה תיאום גרסאות נרחב בין העדים. פעולה זו נועדה להסתיר את זהותו של היורה האמיתי מקרב משפחת אבו עסב, אשר זהותו לא נחשפה עד היום, ולהביא להפלתו של סרור. כן עולה, כי לאחר האירוע נעשו מאמצים להעלמת כלי הנשק של היורה.

"הפורום לתיקון הרשעות שווא בישראל" מסייע לסניגוריה הציבורית במאבקה בתחום הרשעות השווא. חברי הפורום, עורכי דין מהמשרדים מהמובילים בישראל, מטפלים מטעם הסניגוריה הציבורית בפניותיהם של נידונים הטוענים להרשעת שווא. השנה התכנסו חלק מחברי הפורום לראשונה מזה מספר שנים ודנו באתגרי השעה בתחום הרשעות השווא וההליך הפלילי בישראל.

במסגרת הטיפול באחת הפניות, הסתייעה השנה המחלקה במומחה לרפואה משפטית מקנדה. זאת, כחלק מהפייולט במסגרתו נעזרת הסניגוריה הציבורית במומחים לרפואה משפטית מחו"ל, שהוקם בעקבות המלצות הוועדה למניעת הרשעות שווא ותיקון.¹¹⁵

אירועים בתחום תיקון הרשעות שווא

הסניגוריה הציבורית יזמה את עריכתו של כנס רשת החפות האירופית שתוכנן להיערך בישראל בנובמבר 2023. במסגרת זו השקיעה הסניגוריה הציבורית מאמצים רבים בהכנתו של הכנס, אשר היו צפויות להשתתף בו דמויות מובילות בתחום תיקון הרשעות השווא מהארץ ומהעולם. מטבע הדברים, בשל המלחמה הכנס לא יצא לפועל. כנס חלופי נערך בז'נבה שבשווייץ במרץ 2024, וכלל תכנים רבים שתוכננו במסגרת היערכותה של הסניגוריה הציבורית לכנס שנועד להתקיים בשנת 2023. מטעם הסניגוריה הציבורית השתתפה בכנס עו"ד נועה מישור, מנהלת המחלקה למשפטים חוזרים.

הסניגוריה הציבורית חברה **ברשת החפות**, המאגדת עשרות ארגונים מרחבי העולם הפועלים לאיתור ולתיקון הרשעות שווא.¹¹⁶ המחלקה למשפטים חוזרים מקיימת קשרי עבודה עם נציגי רשת החפות ועם ארגוני חפות

115 להרחבה בנושא הפייולט, ראו דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2022, לעיל ה"ש 3 בעמ' 75.

116 למידע נוסף אודות רשת החפות, ראו בקישור: org.innocencenetwork.org.

שונים ברחבי העולם. מדי שנה מקיימת הרשת כנס מקצועי אליו מגיעים מאות אנשים: עורכי דין, אנשי אקדמיה, חוקרים ומומחים פורנזיים, וכן מזכאים שמאבקם להוכחת חפותם צלח.¹¹⁷ באפריל 2024 נערך כנס נוסף בעיר ניו אורלינס שבארה"ב, בו השתתפו נציגי הסניגוריה הציבורית.

במסגרת חברותה של הסניגוריה הציבורית ברשת החפות, לקחה חלק בשנה האחרונה עוה"ד נועה מישור, מנהלת המחלקה למשפטים חוזרים, במאמץ חוצה יבשות שנועד לקדם הכרה של הזכות לתיקון הרשעות שווא במישור הבינלאומי. במסגרת זו, השתתפה בסרט הסברה בנושא, וכן בצוות עבודה מצומצם לצד פרופ' בארי שק, ממייסדי פרויקט החפות.

דוח הביניים השלישי של הוועדה למניעת הרשעות שווא ותיקון

הסניגוריה הציבורית הארצית חברה בוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון, בראשות כב' השופט (בדימוס) פרופ' יורם דנציגר. בוועדה חברים לצד היו"ר וסגנו פרופ' אורן גזל-אייל, גם נציגי פרקליטות המדינה, משטרת ישראל, מחלקת ייעוץ וחקיקה (פלילי) ולשכת עוה"ד. לאחר שני דוחות ביניים אשר עסקו בטעויות אפשריות העלולות להיגרם בשל הסתמכות על עדויות ראייה שגויות וזיהוי מוטעה ובטעויות אפשריות העלולות להיגרם בשל הסתמכות על ראיות מדעיות שגויות, פורסם בחודש ינואר 2024 דוח הביניים השלישי אשר עוסק בהודאות שווא בפני חוקרי משטרה.

הדוח מפרט את גורמי הסיכון המרכזיים להודאות שווא ודרכי ההתמודדות עמם, באמצעות חלוקה לגורמי סיכון הנובעים מהחשוד ולגורמי סיכון הנובעים מהחקירה. הדוח מבוסס על ספרות מחקרית מדעית ענפה, נתונים השוואתיים שנאספו על ידי חברת מחקר חיצונית וכן מפגשים עם מומחים בעלי שם שהופיעו בפני הוועדה ובהם אנשי אקדמיה וחוקרי משטרה מהארץ וממדינות נוספות.

על פי הספרות המחקרית אשר נסקרה בדוח, החשש מפני הודאות שווא הוא חשש ממשי. מנתוני פרויקט החפות האמריקאי עולה כי בכ-29% ממקרי הרשעות שווא שתוקנו לאחר גילוי ראיות DNA מזכות, ההרשעה התבססה על הודאת שווא. מחקרים אקדמיים ופסקי דין עדכניים מראים אף הם כי תופעת הודאות השווא היא לא תופעה שולית, אלא גורם סיכון ממשי להרשעות שווא, במיוחד לאור נטיית גורמי החקירה ובתי המשפט לראות בהודאת חשוד ראייה מכריעה ולהסתמך עליה. נמצא כי הודאות שווא עלולות להביא לפרשנות שגויה של ראיות נוספות בתיק החקירה ולהתעלמות מראיות אחרות העומדות בניגוד להודאת השווא שניתנה. במהלך דיוני הוועדה, הסניגוריה הציבורית הדגימה את הקשיים הנעוצים בשיטת החקירה הנהוגה בישראל בשורה של מקרים בהם ייצגה.

אחת המסקנות החשובות בדו"ח היא כי במערכת המשפט הישראלית קיים מצבור ממשי של גורמי סיכון להודאות שווא ביחס למדינות מערביות רבות.

117 "מזכאי" - התרגום שאומץ על-ידי הסניגוריה הציבורית למילה הלועזית Exonerate. הכוונה היא לנידון שהורשע בביצוע עבירה וחפותו הוכחה לאחר שפסק הדין בעניינו הפך חלוט.

הדו"ח מצא כי בישראל נהוגות פרקטיקות חקירה אשר מגבירות את הסיכון לחלץ מנחקרים חפים מפשע הודאות במעשים שלא ביצעו. פרקטיקות

אלו כוללות שימוש בשקרים ובתחבולות חקירה, שמטרתן להטעות את הנחקר על מנת שיוודה, לעיתים בדרך של הצגת מצג המצמצם את חומרת העבירה ותוצאותיה בפני החשוד ולעיתים בדרך של הצגת מצג המעצים את חומרת העבירה ותוצאותיה או את הראיות הקיימות בידי גורמי החקירה. עוד נמצא כי ניתוק הנחקר מסביבתו הטבעית וחקירתו במשך זמן ממושך עלולים אף הם להוות תמריץ למסירת הודאת שווא. בנוסף, תיעוד חלקי בלבד של החקירות, אשר לא כולן מתועדות בוידאו ובאודיו, מקשה על ביקורת מערכתית ובדיקת הליכי החקירה במהלך ניהול המשפט. **ביחס לגורמי סיכון אלה הציעה הוועדה פה אחד, על דעת כלל חברי הוועדה, שורת המלצות משמעותיות במטרה לצמצם את הסיכון להרשעות שווא כתוצאה מהודאות שווא בחקירה.**

הוועדה המליצה להימנע משימוש בתרגילי חקירה בהם מוצג מידע כוזב לחשוד, אף ברמז, באופן שנועד לגרום לחשוד לחשוב שמצבו הראייתי או המשפטי שונה מכפי שהוא באמת, לרבות שקר על קיום ראיה מפלילה או רמיזה כי הודאה באשמה תביא להקלה במצבו.

הוועדה המליצה לקדם חקיקה הקובעת כללים ברורים בכל הנוגע להתנהלות החקירה ומשכה, בהם הגבלת משך החקירה לארבע שעות ברציפות לכל היותר, הבטחת שש שעות שינה בכל יום חקירה, וכן זכויות נוספות כמו שימוש בשירותים, מזון ושתייה, לבוש הולם, זכות לקיום מצוות דת ויכולת לקיום קשר טלפוני.

הוועדה המליצה להקפיד על קיום תנאים מספקים להבטחת מימוש זכות ההיוועצות בסניגור, בין היתר על ידי מתן זמן סביר לעריכת ההיוועצות והקצאת חדר ייעודי לכך בתנאים הולמים. הוועדה הדגישה כי הזכות להיוועץ בסניגור היא זכות נמשכת העומדת לחשוד לפני ובמהלך החקירה כולה. כן המליצה הוועדה להרחיב את הזכות להיוועצות בסניגור ציבורי אף כלפי חשודים שאינם עצורים.

לאור החשיבות שמצאה הוועדה בזכות ההיוועצות בסניגור ובתרומה הרבה שיש לה להפחתת הסיכון להודאות שווא:

הוועדה המליצה ליישם את פסיקת בית המשפט העליון ולתעד בוידאו ובאודיו ויתור של חשודים על זכות ההיוועצות שניתנת להם. זאת על מנת שניתן יהיה לעמוד במהלך ניהול המשפט על כך שהויתור על הזכות נעשה מדעת ובאופן מפורש.

הוועדה המליצה להרחיב את התיעוד החזותי והקולי של חקירות. הוועדה סברה כי ראוי שחקירות כל החשודים יתועדו בתיעוד חזותי וקולי אך לאור אילוצים משאביים המליצה להרחיב בשלב הראשון את היקף התיעוד החזותי-קולי על חקירת עבירות שעונש המקסימום בגין הוא 5 שנות מאסר ומעלה, וכן בכל חקירה של חשוד שהנו קטין ושל חשוד שהנו אדם עם מוגבלות. בשלב השני, הוועדה המליצה להרחיב את חובת התיעוד לכל העבירות מסוג פשע.

הוועדה המליצה, על עיגון בחוק של הזכות להימנע מהפללה עצמית, זכות השתיקה וזכות ההיוועצות בעורך דין, בנוסף לעיגון נוסח האזהרה של חשוד ויידועו על זכויותיו. כן המליצה הוועדה כי המשטרה תיידע חשודים, בכתב ובעל פה, בדבר הזכויות הספציפיות העומדות להם בחקירה, בשפה שאותה הם דוברים.

דין נרחב בוועדה הוקדש לשיטת החקירה הנהוגה בישראל. כפי שהוצג בדיוני הוועדה, מדינות רבות בעולם שינו את שיטת החקירה משיטה מוכוונת אשם (מודל Reid) לשיטה מוכוונת מידע (מודל Peace), שהוכח במחקרים כי היא מקטינה את הסיכון להודאות שווא ביחס לשיטה מוכוונת אשם.

על כן, הוועדה סברה כי יש להימנע משיטות חקירה שמגלמות הנחה בדבר אשמת החשוד או מעודדות את חוקרי המשטרה לגבש עמדה מוקדמת בדבר אשמתו. הוועדה קבעה כי באופן עקרוני ראוי כי משטרת ישראל תאמץ את השיטה מוכוונת המידע, כשיטת החקירה הבלעדית בארץ. עם זאת, רוב חברי הוועדה קיבלו את עמדת המשטרה לפיה יש קושי להמליץ על שינוי גורף של שיטת החקירה. לעומתם, **הסניגוריה הציבורית סברה בדעת מיעוט, כי יש להמליץ, במישור המעשי, על הפסקת השימוש בשיטת חקירה מוכוונת אשם, ולעבור לשימוש בלעדי בשיטה מוכוונת מידע**, וזאת באופן מדורג ולאחר תקופת למידה והסתגלות.

באשר לגורמי הסיכון להודאות שווא הקשורים לאופיו ואישיותו של החשוד הוועדה המליצה כי החקירות יותאמו לחשודים המצויים בסיכון מוגבר להודאות שווא. **הוועדה המליצה** כי ככלל לא יחקרו חשודים המצויים בתסמונת גמילה או תחת השפעת סם וכי חשודים קטינים יחקרו רק על ידי חוקרי נוער שעברו הכשרה מיוחדת. עוד המליצה הוועדה על עריכת הכשרות לגופים העוסקים באכיפת החוק אשר יוקדשו לגורמי הסיכון המרכזיים להודאות שווא ולהגברת המודעות לגורמים אלה.

הוועדה המליצה כי משטרת ישראל תקבע נוהל שלפיו יש לברר עם כל חשוד, בתחילת החקירה, על מצבו הבריאותי, האם הוא זקוק להנגשות והאם הוא זקוק לטיפול תרופתי, על מנת לזהות את אותם חשודים שמצבם הגופני, הקוגניטיבי או הנפשי עלול להקשות עליהם להתמודד עם החקירה ושיש צורך בעניינם בהנגשות או בהתאמות מיוחדות.

רוב חברי הוועדה המליצו כי חשודים קטינים וחשודים בעלי מוגבלויות נפשיות ושכליות ילוו על-ידי סניגור במהלך חקירתם, כך שהסנגור יהיה נוכח עימם, בחדר החקירות במהלך חקירתם. הסניגוריה הציבורית הצטרפה לעמדת הרוב בוועדה והוסיפה שראוי היה להמליץ על מתן זכות זו לכלל הנחקרים. יצוין כי הצעת חוק ממשלתית ברוח המלצת הוועדה מקודמת בימים אלה בכנסת.

עוד **המליצה הוועדה**, על שורת המלצות הנוגעות לתוספת הראייתית הנדרשת להרשעה על בסיס הודאת חשוד. הוועדה המליצה כי לא יהיה די בהוכחת ידיעה של פרטים מוכמנים על ידי החשוד, אלא תוספת ראייתית מסוג זה תוכל לתמוך בהודאת החשוד במשטרה רק כאשר מדובר בפרטים מהותיים לעבירה. ככל שהפרטים המוכמנים בהודאת חשוד היו ידועים למשטרה בטרם נמסרו מפיו - יהיה על המאשימה להוכיח כי הם לא נמסרו לחשוד במסגרת החקירה או הגיעו לידיעתו ממקור אחר.

כן **המליצה הוועדה** כי במקרים בהם מדובר בחשודים המשתייכים לאוכלוסייה שנקבע בדו"ח כי היא בסיכון מוגבר למסירת הודאת שווא בחקירה, קרי, קטינים, אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית או אנשים תחת השפעה ניכרת ניכרת של חומרים משני-תודעה או שניכר כי הם סובלים מתסמונת גמילה בעת החקירה, תידרש תוספת ראייתית חיצונית המסבכת את החשוד בביצוע העבירה על מנת להרשיעו על בסיס הודאתו בחקירה.

פעילות הסניגוריה בהטמעת דוח הביניים השלישי

מאז פרסום הדוח עסקה הסניגוריה הציבורית רבות בהטמעתו הן בקרב ציבור עורכי הדין המייצג מטעם הסניגוריה הציבורית והן בקרב כלל גורמי אכיפת החוק:

הסניגוריה הציבורית הפיצה מסמך עזר מנחה לעורכי הדין לצורך התמצאות בדוח ויישומו על תיקים פרטניים. נציגי הסניגוריה הציבורית העבירו הרצאות והכשרות לעורכי הדין בצוות הפנימי והחיצוני של הסניגוריה במחוזות השונים, וכן במסגרת השתלמויות של לשכת עורכי הדין עבור כלל העוסקים במשפט הפלילי בישראל. בנוסף, לקחו נציגי הסניגוריה הציבורית חלק בהכשרות של הסניגוריה הצבאית בנושא דוח הביניים.

כמו כן, מתקיים שיח ושיתוף פעולה מתמשך בין הסניגוריה לבין אגף המודיעין והחקירות במשטרת ישראל על מנת לקדם הטמעה של המלצות הוועדה במשטרה. בכלל זה מקודמת הטמעה של ההמלצות בנהלי המשטרה ובהכשרותיה במכללה לשוטרים.

התחדשות הסניגוריה הציבורית, ניהול ותחומי פעילות נוספים

התקדמות התהליך האסטרטגי

לקראת סיומה של שנת 2023, על רקע מצב החירום ששרר במדינה, נדרשה הסניגוריה הציבורית להשהות את תוכניות העבודה המקוריות ולפעול בהתאם לתוכנית חירום ייעודית שגובשה. מוקדי התוכנית כללו התמודדות עם משבר הכליאה המחריף; קידום מענים מותאמים ללקוחות הסניגוריה, ובפרט לאלה שהושפעו מהמלחמה; התאמה למגמות משתנות בתחום הפשיעה ובמערכת האכיפה והמשפט; חיזוק הקשר עם הסניגורים החיצוניים; וניהול גמיש של כוח האדם, בהתאם לצרכים המשתנים ולמאפייני מצב החירום.

ברבעון השני של שנת 2024, עם תחילתה של חזרה מדורגת לשגרה, חודשו תוכניות העבודה ונמשך תהליך החשיבה האסטרטגי שהושק בשנת 2022. תהליך זה נועד להתאים את פעילות הסניגוריה הציבורית לשלב ההתפתחותי הנוכחי של הארגון, לאחר 28 שנות פעילות. במוקד התהליך האסטרטגי עמדו שלושה נושאים מרכזיים - **סוגיות ליבה מקצועיות, הבניית הקשר עם הסניגורים החיצוניים וחיזוק הצוות הפנימי על ידי התחדשות ארגונית**. להלן יפורטו עיקרי פעילות הצוותים במהלך שנת 2024:

סוגיות ליבה מקצועיות - שלושה צוותים ייעודיים התמקדו בהעמקה ובחשיבה מחודשת בנוגע לסוגיות מקצועיות מהותיות שבליבת העשייה של הסניגוריה הציבורית:

צוות זכויות בהליך הפלילי¹¹⁸ - מתוך עבודת הצוות צמחו פעולות רבות ומגוונות במהלך שנת 2024. בין היתר, הוקם פורום ערעורים ארצי, נערך מחקר מלווה בנושא קיומם של דיונים בהיוועדות חזותית, ובעקבות ממצאיו הוקם צוות היגוי שכולל נציגים מכלל הגופים המרכיבים את מערכת המשפט (להרחבה, ראו פרק ייצוג חשודים

118 בראש הצוות עומדים הסניגורים הציבורית המחוזית במחוז מרכז, עוה"ד דורית נחמני, ומנהל תחום חקיקה ומדיניות, עוה"ד ישי שרון. חברי הצוות: עוה"ד מורן כרמון, עוה"ד נח אולשה, עוה"ד רות הרמן, עוה"ד אביאל קריא, עוה"ד נתנאל לגאמי, עוה"ד ליזי בר שובל, עוה"ד יגאל בלפור, עוה"ד רימונה שלג, מר אורי שלו, עוה"ד נועה מישור ועוה"ד נתנאל יעקב חי.

ועצורים). בתחום שמירת זכויות חשודים ונחקרים, פעלה הסניגוריה להטמעת מסקנות דוח ועדת דנציגר בנושא הודאות שווא (להרחבה, ראו פרק מאבק בהרשעות שווא). כמו כן, הסניגוריה לוקחת חלק פעיל בדיוני צוות "צווארי בקבוק" שמטרתו יעול ההליך הפלילי, כאשר הסניגוריה עומדת על כך שהדבר יעשה תוך שמירה על זכויות החשודים והנאשמים. בנוסף, מקדמת הסניגוריה, בשיתוף כלל הגורמים הרלוונטיים, את פרויקט תיק החקירה הדיגיטלי, ומובילה מאמצים לצמצום תופעת "תיקי הזוטות" (להרחבה ראו פרק ייצוג בתיקים פליליים).

צוות ריבוי מעצרים עד תום ההליכים¹¹⁹ - המלצות הצוות בנוגע לצמצום היקף המעצרים בישראל הוטמעו בעבודת מחלקות המעצרים ביחידת המטה ובמחוזות, והובילו לשינויים משמעותיים בהתנהלות ובהתוויית מדיניות הסניגוריה בתחום זה. לסקירה מלאה של פעילות מחלקות המעצרים ראו פרק ייצוג חשודים ועצורים.

צוות שיקום, רווחה וסיוע¹²⁰ - פעילות הצוות הובילה להקמת מחלקות שיקום ייעודיות בסניגוריה הארצית ובכלל המחוזות. על הקמת המחלקות ופעילותן הענפה ניתן לקרוא בפרק הייעודי.

עבודה במיקור חוץ - הסניגוריה הציבורית פועלת במודל מעורב, לפיו הייצוג המשפטי ניתן הן באמצעות עורכי דין עובדי מדינה (צוות פנימי המונה כ-156 עורכי דין) והן באמצעות עורכי דין פרטיים (צוות החיצוני המונה כ-800 עורכי דין). לכל תיק בו הייצוג ניתן על ידי סניגור חיצוני נקבע רפרנט בצוות הפנימי האמון על ליווי מקצועי ושמירה על איכות הייצוג.¹²¹ מתוך מטרה להשביח את איכות הייצוג, כחלק מההליך האסטרטגי, פעלו במהלך שנת 2024 ארבעה צוותים ייעודיים, אשר התמקדו בהיבטים שונים של הבניית העבודה עם הסניגורים החיצוניים הפועלים מטעם הסניגוריה הציבורית. כן מונה לראשונה אחראי ארצי על הקשר עם הסניגורים החיצוניים - המשנה לסניגורית הארצית, עו"ד נתנאל לגאמי. להלן יוצגו עיקרי פעילות הצוותים משנת 2024:

צוות פיקוח¹²² - במהלך שנת 2024 ערך הצוות מיפוי מקיף, שכלל בין היתר הפצת שאלונים אישיים לרפרנטים ושאלונים מחלקתיים לצוותי הפיקוח, ראיונות עם מנהלי המחלקות והרפרנטים במחוזות השונים ועיון בתוצרי צוותי התחדשות ארגונית ומינויים. כן קידם הצוות בשנה זו אוטומציה בפיקוח.

צוות מינויים¹²³ - הציג את ממצאיו לצוות הבכיר של הסניגוריה, תוך שהתמקד בצורך בשקיפות, מתן משוב והבניית הליך המינוי. בהתאם להמלצותיו, הוחלט לצאת לפיילוט במסגרתו שולב בתוכנית העבודה דוח תכנון מינויים. כן הוחלט על חידוש פורום מינויים.

צוות קהילה¹²⁴ - התמקד בזיהוי הצרכים המקצועיים של הסניגורים החיצוניים, ובהתאם לכך גיבש מתווה להתאמת ההשתלמויות והתכנים המקצועיים. התוצרים שולבו ברשימת ההשתלמויות המוצעת לסניגורים, במטרה להעניק מענה ממוקד ואיכותי לצרכים שעלו מהשטח. להרחבה ראו פרק הכשרות מקצועיות, כנסים והשתלמויות.

119 בראש הצוות עומדים המשנה לסניגורית הציבורית הארצית, עוה"ד גליה ניצני והסניגור המחוזי של מחוז תל אביב, ד"ר אלקנה לייסט. חברי הצוות: עוה"ד אנה בריל, עוה"ד עירית שלזינגר, עוה"ד שרון רינגר, עוה"ד ענת יערי, עוה"ד ציפי גיטר, עוה"ד סתיו כהן, גב' אתי רחמים, גב' אורלי פרייליך, גב' חלי אוחיון, עוה"ד ישי שרון.

120 בראש הצוות עומדים המשנה לסניגורית הציבורית הארצית, עוה"ד נתנאל לגאמי, הסניגור המחוזי של מחוז ירושלים, עוה"ד ודים שוב ומנהלת מחלקת נוער בסניגוריה הארצית, עוה"ד רחל דניאלי. חברי הצוות: עוה"ד רעות רוזנר, עוה"ד שרון קופפר, עוה"ד נטע לוי, עוה"ד רעות קורוליק, עוה"ד הדר ברביבאי, עוה"ד עינת סנדלר ועוה"ד מריה מזאזי-מרשי.

121 לנתונים אודות שיעורי הייצוג ושכ"ט ראו נספחים ב' ו-ג'.

122 בראש הצוות עומדת הסניגורית המחוזית של מחוז דרום, עוה"ד הילה שפרלינג. חברי הצוות: עוה"ד יגאל בלפור, עוה"ד גלית זמירי, עוה"ד ריטה טהורי ועוה"ד שי שחמון.

123 בראש הצוות עומדים הסניגור המחוזי של מחוז ירושלים, עוה"ד ודים שוב והסניגורית המחוזית של מחוז חיפה, עוה"ד חנינית שפרלינג. חברי הצוות: עוה"ד תרצה קיש, עוה"ד עינב שהם וגב' אורלי פרייליך.

124 בראש הצוות עומדת עוה"ד ד"ר קארין מרידור. חברי הצוות: עוה"ד ניר רהט, גב' עיישה ברכיה ועוה"ד עינת ברנע.

צוות טיוב מודל שכר טרחה¹²⁵ - הצוות המשיך בתהליך מיפוי מעמיק של מודל השכ"ט הקיים, וביסס טיעונים להעלאת השכ"ט במקרים מסוימים. כמו כן, גובש מתווה "חרבות ברזל", במסגרתו הומרו עד ארבעה תיקי ריטיינר לכל סניגור לתשלום על פי תיק. במקביל, עבד הצוות על ביסוס ההצדקה להפחתת השימוש בחוזי ריטיינר.

במסגרת התהליך האסטרטגי, ניתן כאמור דגש מיוחד על הצורך בהאחדת העבודה ובשקיפות מול הסניגורים החיצוניים. בהתאם, קידמה הסניגוריה במהלך שנת 2024 מהלכים לייעול תהליך אישור תשלומי השכ"ט, באמצעות אוטומציה שתאפשר שירות מהיר, אחיד ומדויק יותר, תוך הסטת משאבים שיתועלו לשיפור עבודת הפיקוח ותחומים נוספים. בנוסף, הסניגוריה פועלת לפיתוח אתר ייעודי עבור הסניגורים החיצוניים, שיאפשר העברת מידע ישירה ויבסס את העבודה על גבי פלטפורמה אחידה ומשותפת.

התחדשות ארגונית בצוות פנימי - הסניגוריה הציבורית פועלת לחיזוק ערכיה בקרב הצוות הפנימי ולהעמקת תחושת השייכות והשליחות המקצועית של עובדיה. במסגרת התהליך האסטרטגי, קודם מהלך רחב של התחדשות ארגונית באמצעות מספר צוותים ייעודיים, שאלו עיקרי פעילותם בשנת 2024:

צוות תרבות ארגונית¹²⁶ - גיבש מסמך שהונח כבסיס להכשרות מנהלים בסניגוריה, ובמהלך שנת 2024 נערכו סדנאות ייעודיות להנהלה הבכירה ולמזכירות הראשיות, וכן התקיימו מפגשים בין יועץ ארגוני לבין מנהלי המחוזות.

צוות מעבריות¹²⁷ - הציג לצוות הבכיר תכנית לקידום מעבריות פנים-ארגונית ופיתוח מסלולי קריירה. כן הוחלט על מינוי ממונה ארצי על מעבריות ומסלולי קריירה ועל יצירת "מפת עובדים" עדכנית שתסייע לכל מנהל בזהיו צרכים והזדמנויות לפיתוח אישי ומקצועי.

צוות מטה-שטח¹²⁸ - המשיך במיפוי צרכי המחוזות מיחידת המטה. נערכו שני מפגשים ייעודיים בהם עלו הצרכים של המחוזות מיחידת המטה, ולהיפך - צרכי יחידת המטה מהמחוזות.

צוות תמיכה רגשית¹²⁹ - קיים במהלך השנה סדנאות חוסן לעורכי דין חברי הצוות הפנימי, וסיפק מענה חירום בתקופת המלחמה.

צוות הכשרות¹³⁰ - בנה תוכניות הכשרה ייעודיות למנהלים, למזכירות הראשיות ולרפרנטים. כן השלים הצוות את גיבוש תכנית המנטורינג והחניכה אשר הוצגה בפני הצוות הבכיר.

125 בראש הצוות עומדת הסניגוריה המחוזית של מחוז מרכז, עוה"ד דורית נחמני ומנהל תחום חקיקה ומדיניות, עוה"ד ישי שרון. חברי הצוות: גב' אתי כהן, עוה"ד ויקטוריה אבקין, גב' שרית קיקוזשווילי, גב' שלה אלמליך ועוה"ד ליאת ארזי.

126 בראש הצוות עומדות סגנית הסניגור המחוזי של מחוז תל אביב, עוה"ד גלית מבורך ועוה"ד מרי גונטר. חברי הצוות: עוה"ד רונה שוורץ, עוה"ד שי שחמון, גב' שרית פוליקר וגב' ענת זיו.

127 בראש הצוות עומדים סגנית הסניגור המחוזי בירושלים עוה"ד אנה בריל וסגן הסניגוריה המחוזית בדרום, עוה"ד דוד ויצטום והמזכירה הראשית המחוזית של מחוז תל אביב, עוה"ד תמר בוקשפן. חברי הצוות: עוה"ד אלעד בלעאיש, גב' מיטל שיינס ומר ניר יורב.

128 בראש הצוות עומדים המשנה לסניגוריה הציבורית הארצית, עוה"ד גליה ניצני והסניגור המחוזי של מחוז ירושלים, עוה"ד ודים שוב. חברי הצוות: עוה"ד ואסים דאהר, עוה"ד מיכל רובינשטיין, עוה"ד נועה זעירא, גב' נורית כהן.

129 בראש הצוות עומדות מנהלת מחלקת נוער במחוז מרכז, עוה"ד מרי גונטר, ועוה"ד ד"ר קארין מרידור. חברות הצוות: גב' רוחמה שמואלי, עוה"ד שרית יעקובוביץ'-9.

130 בראש הצוות המשפטי עומדת עוה"ד ד"ר קארין מרידור. חברי הצוות: עוה"ד אורן ליבר, עוה"ד ציפי גיטר, עוה"ד עירית שלזינגר. בראש הצוות המנהלית עומדות המזכירה הראשית הארצית, הגב' רוחמה שמואלי והמזכירה הראשית המחוזית של מחוז מרכז, הגב' אפרת מאלובוגט. חברות הצוות: גב' ורה סרביאנסקי, גב' אלינה ריבוי.

במסגרת התוכנית האסטרטגית, הסניגוריה הציבורית רואה חשיבות רבה במעבר לניהול מבוסס נתונים, ובשימוש בכלי מדידה וניתוח ככלי מרכזי לשיפור מתמיד של עבודתה. את המהלך מובילה הגב' אתי כהן, אנליסטית הסניגוריה הציבורית, אשר מלווה את יחידות המטה ואת מחוזות הסניגוריה בעבודתן השוטפת, תוך מתן תמיכה מקצועית מבוססת נתונים.

במהלך שנת 2024 תרמה עבודת ניתוח הנתונים לגיבוש תהליכי קבלת החלטות, חידוד מדדים, והובלת תהליכים אסטרטגיים מרכזיים, ובפרט בנושאים שהוגדרו כיעדים ארגוניים. כך למשל, במסגרת המאמץ לצמצום תופעת ריבוי המעצרים, סייעה האנליסטית למחלקות המעצרים בעיבוד והפקת נתונים שוטפים. בין היתר, הופקו נתונים אודות שחרורים ממעצר ימים וממעצר עד תום ההליכים, תוך פילוח לפי סוג העבירה וסוג השחרור (שחרור מלא, מעצר בית, פיקוח אלקטרוני, שחרור לחלופת מעצר ועוד). כמו כן, הנתונים פולחו בחלוקה לפי מחוזות, תחנות משטרה ולפי הסניגור המטפל. נתונים אלה שימשו בסיס לניהול פנימי, לקיום פגישות מוסדיות ולהערכת התקדמות לעבר היעדים. עבודת ניתוח הנתונים תורמת להעמקת ההבנה של אתגרי השטח, ומאפשרת תגובה מדויקת ומושכלת לצרכים המשתנים של הארגון.

בשנה החולפת, המחלקה שיתפה פעולה עם מחלקות ותחומים חדשים שנוסדו בסניגוריה, לרבות: מחלקות השיקום והיחידה הפורנזית-דיגיטלית, תחום המומחים, תחום החברה הערבית ועוד. המחלקה ליוותה את מנהלי התחומים הארציים בצעדיהם הראשונים בהקמת הפורומים בכל הנוגע לניהול מסדי נתונים וסייעה לבסס את תהליכי העבודה במחלקות השונות. בנוסף, ליוותה המחלקה צוותי משימה אד-הוקיים, כמו מתווה החנינות המיוחד של "חרבות ברזל", וסייעה באיתור תיקים העומדים בתנאי המתווה.

בשיתוף פעולה עם אגף מערכות מידע, המשיכה הסניגוריה לפתח ולייעל את מערכת התבונה העסקית (Business Intelligence), המשמשת כבסיס ליצירת דוחות תפעוליים לכלל דרגי הניהול והביצוע בארגון. בשנה החולפת, פותחו מספר דוחות חדשים, ביניהם: דוח תכנון מינויים לצורך הבניית מלאכת המינויים; דוח מומחים לצורך תכלול והסדרת נתוני הסתייעות הסניגוריה במומחים מתחומים מקצועיים שונים; דוח הגשת הליכים יזומים על הליכי מעצר, לצורך התמודדות מחלקת מעצרים עם תופעת ריבוי המעצרים. עוד פותחו לאחרונה שלושה דוחות תפעוליים בתחום שכר הטרחה במטרה לייעל את תהליכי העבודה ולקדם סטנדרטיזציה בתהליכי קבלת ההחלטות: דשבורד לניהול מחלקת שכר טרחה, דוח "תוספות שכר טרחה"; ודוח "צירופי תיקים". כמו כן, פעלנו להוספת שדות חדשים במערכת ה-Self Service על מנת לאפשר למשתמשים השונים לבצע תחקור באופן עצמאי ולקבל תובנות בזמן אמת.

קשרים עם גורמי חוץ

כחלק מהתהליך האסטרטגי, הסניגוריה הציבורית שמה דגש על שימור והידוק הקשרים עם גורמי חוץ - הן בימי שגרה והן בזמני חירום - כנדבך מרכזי בכובעה המוסדי. השפעתם החיובית של קשרים אלו ניכרת לאורך כל השנה, ובמיוחד בחודשי המלחמה, כאשר התעוררו אתגרים שונים ונדרשו שיתופי פעולה עם גופים ממשלתיים רבים להתמודדות עם המציאות המשתנה. להלן עיקרי הפעילות המוסדית והקשרים שקיימה הסניגוריה הציבורית עם גורמי חוץ במהלך שנת 2024:

במסגרת עבודת המטה התקיימו פגישות עבודה של הסניגוריה הציבורית הארצית עם שר המשפטים, מ"מ נשיא בית המשפט העליון, היועצת המשפטית לממשלה, מנכ"ל משרד המשפטים ועוד. בנוסף, ערכה הסניגוריה הציבורית הארצית פגישות תדירות עם פרקליט המדינה, מנהל בתי המשפט, נציב שב"ס, מנהלת שירות המבחן ויו"ר לשכת עורכי הדין. כן נערכו ישיבות עבודה של הסניגורים המחוזיים עם פרקליטי המחוזות.

ניתן לציין במיוחד את הידוק הקשר עם התביעה המשטרית. במסגרת זו, במהלך שנת 2024, קיימה הסניגוריה הציבורית הארצית פגישות עיתיות עם ראש חטיבת התביעות וראש חטיבת החקירות במשטרה. במקביל, התקיימו פגישות סדירות בין הסניגורים המחוזיים לבין ראשי השלוחות במחוזות התביעה המשטרית. הקשר השוטף בין הארגונים בא לידי ביטוי גם בשיתופי פעולה בתחום ההכשרות: נציגי הסניגוריה הוזמנו להרצאות במסגרת קורסים והשתלמויות לשוטרים, והסניגוריה הארצית התארכה בהשתלמות יעודית של התביעה המשטרית בנושא שיקום. כן התקיים במהלך שנת 2024 מפגש בין הנהלת הסניגוריה הציבורית להנהלת התביעה המשטרית.

במהלך שנת 2024 המשיך פרויקט ההצטרפות בין הסניגוריה הציבורית לבין הפרקליטות, במסגרתו התארח פרקליט במחוז מרכז של הסניגוריה הציבורית, וסניגוריה התארכה בפרקליטות המדינה, ביחידה להנחיית תובעים מוסמכי היועמ"ש. פרקליט המדינה והסניגוריה הארצית נפגשו עם עורכי הדין, אשר דיווחו על חוויה מוצלחת ועמדו על החשיבות בלמידה ארגונית.

כחלק משיתוף הפעולה בין הפרקליטות לסניגוריה הציבורית בנושאים מהותיים, העבירה הסניגוריה במהלך שנת 2024, את הערותיה ל-7 הנחיות פרקליט המדינה.

בשנת 2024 ולנוכח מעורבותה של הסניגוריה בהליכי חקיקה, התקיים מפגש הנהלות ראשון מסוגו בין הייעוץ המשפטי של הכנסת לבין הסניגוריה הציבורית, בהשתתפות יועמ"ש הכנסת, עוה"ד שגית אפיק והסניגוריה הציבורית הארצית.

הכשרות מקצועיות, כנסים והשתלמויות

גם במהלך שנת 2024 פעלה הסניגוריה הציבורית להענקת מעטפת מקצועית לצוותיה המשפטיים והמנהלתיים באמצעות השתלמויות והכשרות, תוך התחשבות מיוחדת בעובדי הצפון והדרום, שנאלצו להתמודד עם קשיי ניידות בשל המצב הביטחוני. הפעילות הענפה שהתקיימה השנה משקפת את מחויבותה המתמשכת של הסניגוריה הציבורית לפיתוח ההכשרות המקצועיות, תוך התאמה לצרכים המשתנים ושאיפה מתמדת לשיפור איכות הייצוג.

כחלק מהמאמץ המתמיד לשיפור איכות הייצוג, נערכו במהלך שנת 2024 השתלמויות והכשרות ייחודיות לחברי הצוות הפנימי והחיצוני בסניגוריה הציבורית שעניינן התפתחויות עדכניות במשפט הפלילי, וביניהם: קיצור זמנים לתסקירי שירות מבחן; ההתמודדות עם מעצרי לילה בלתי נחוצים במסגרת יישום המלצות ועדת דותן; השלכות

משבר הכליאה; הכשרות בנוגע לשימוש בהיוועדות חזותית ועוד. להלן פירוט ההשתלמויות שנערכו בכל מחוזות הסניגוריה במהלך שנת 2024:

מחוז דרום - השתלמות בנושא רכיבים כלכליים בעונש; השתלמות בנושא דוח הביניים של ועדת דותן, קיצור משך הזמנים לתסקירי שירות מבחן ומשבר הכליאה; השתלמות בנושא פסיכיאטריה; השתלמות בנושא בתי המשפט הקהילתיים; השתלמות בנושא אתיקה ותפקיד הסניגור; השתלמות בנושא ימי מוקד; וסיור למייצגי אסירים בהוסטל "קשת".

מחוז מרכז השתלמות בנושא תעבורה למייצגי נוער; השתלמות בנושא נטלים כלכליים; השתלמות בנושא עבירות המתה; השתלמות בנושא תעבורה; השתלמות בנושא חוק המידע הפלילי ותקנת השבים; והשתלמות בנושא הטמעת דוח ועדת דנציגר. כן נערך סיור למייצגי נוער בכלא אופק.

מחוז תל אביב השתלמות בנושא שיקום בהשתתפות נשיא בתי המשפט הקהילתיים; השתלמות משותפת עם התביעות ובית משפט השלום בנושא "ימי מוקד"; שולחנות עגולים למייצגי נוער; שולחנים עגולים בנושא ייצוג אנשים עם מוגבלות; השתלמות למייצגים בוועדות פסיכיאטריות; השתלמויות למייצגים בבתי המשפט הקהילתיים והשתלמות שנתית למייצגי אסירים.

מחוז חיפה השתלמות בנושא משבר הכליאה; יום עיון בלשכת עורכי הדין בנושא בתי המשפט הקהילתיים בהשתתפות נשיאת בתי משפט השלום בחיפה; השתלמות בנושא מעצרים; השתלמות משותפת עם לשכת עורכי הדין בנושא הטמעת דוח ועדת דנציגר; השתלמות בנושא מערכת 'עין הנץ'; השתלמות לסניגורים המייצגים בוועדות פסיכיאטריות; השתלמות מחלקות נוער וביקור במעון "גילעם".

מחוז ירושלים השתלמות בנושא הטמעת דוח ועדת דנציגר; השתלמות משותפת עם לשכת עורכי הדין במסגרת התקיימו שולחנות עגולים במגוון נושאים מקצועיים; השתלמות למייצגי נוער; השתלמות שנתית משותפת לסניגוריה, לפרקליטות ולתביעות; השתלמות משותפת עם לשכת עורכי הדין בנושא מח"ש וחינוך.

מחוז צפון השתלמות בנושא איכות הייצוג ומדע פורנזי; השתלמות בנושא נטלים כלכליים ומגמות בבית המשפט הקהילתי; השתלמות בנושא מעצרים ופוסט טראומה כטענת הגנה; השתלמות משותפת עם לשכת עורכי הדין בנושא נהיגה תחת השפעת סמים; ושולחן עגול בשיתוף הפרקליטות בנושא סוגיות אתיות ומשפטיות.

כחלק מהצורך בהתחדשות ארגונית ובחיבור חברי הצוות הפנימי לערכי הסניגוריה, הוחלט בשנת 2024 לשתף את כלל עובדי הסניגוריה הציבורית בדילמה הניהולית, האתית והמוסרית שהגיעה לפתחה של הנהלת הסניגוריה בשנת המלחמה - שאלת ייצוג מחבלי ה-7 באוקטובר.¹³¹ לשם כך, התקיימו שלושה מפגשים ייעודיים בספרייה הלאומית בירושלים, בחלוקה לפי מחוזות. במפגשים התקיימו שיח פתוח עם הסניגורית הציבורית הארצית בנוגע להתמודדות עם סוגיות אתיות בעבודת הסניגוריה. העובדים שיתפו בתחושותיהם והתוודעו לתהליך קבלת ההחלטות בנושא. לאחר הדיון, נערך סיור במבנה המרשים של הספרייה הלאומית.

לקראת סיום שנת 2024, נערך יום עיון לזכרו של ד"ר דייוויד וינר במלואות 20 שנה למותו הטראגי. יום העיון אורגן על-ידי הסניגוריה הציבורית בשיתוף אוניברסיטת תל אביב ופרופ' יואב ספיר. הוזמנו אליו חברי משפחת הסניגוריה הציבורית, בעבר ובהווה, והוא התקיים במעמד משפחת וינר, מנכ"ל משרד המשפטים ודוברים מכובדים רבים, בהם המשנה לנשיאת בית המשפט העליון בדימוס, אליקים רובינשטיין.

במהלך יום העיון, הוענקו אותות הוקרה לסניגורים מצטיינים אשר מגשימים הלכה למעשה את ערכיו של דייוויד וינר ז"ל ושל הסניגוריה כולה. האותות הוענקו על פעילותם בשלושה תחומים - **שיקום**: עו"ד נגימה הייב ועו"ד אסף שלם; **פסיכיאטריה**: עו"ד ליאור חיימוביץ ועו"ד אוריאל בן מוחה מוצפי; **ומניעת הרשעות שווא**: עו"ד דוד ברהום ועו"ד ענבר קינן.

בנוסף, נערכה השתלמות ייחודית לחברי הצוות הפנימי בנושא "משפט וחברה ברוח התקופה", אשר כללה הרצאות משפטיות וכן הרצאה מאת שר החינוך לשעבר שי פירון תחת הכותרת "לאן צועדת החברה הישראלית".

פרויקט מחוזי

התמודדות עם המלחמה והשלכותיה - מחוזות צפון וחיפה

אירועי ה-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שבעקבותיהם ובפרט חודשי הלחימה בצפון הארץ היוו מבחן של ממש לכוחה, לכוננותה ולמחויבותה של הסניגוריה הציבורית במחוזות חיפה והצפון. **המלחמה המחילה פעם נוספת את כוחה של הסניגוריה הציבורית כגוף הניצב בחזית ההגנה על זכויות האדם, גם בזמנים של משבר לאומי עמוק.** מחוזות חיפה והצפון, אשר עמדו בקו החזית האזרחי, נאלצו להסתגל למציאות חדשה של חירום מתמשך, ובה בעת להבטיח כי פעילותם לא תיפגע, כי זכויות הנאשמים והחשודים לא יירמסו, וכי מצוקתם האישית של הסניגורים, העובדים והלקוחות תקבל מענה.

¹³¹ בדוח לשנת 2023 פירטה הסניגוריה את עמדתה בעניין לפיה לנוכח היקף האירועים, המורכבות הראייתית הכרוכה בהם, אופן קיום החקירה וקיומם של אתגרים נוספים, מקומם של הליכים אלו אינו במסגרת ההליך הפלילי הרגיל. לפיכך, התריעה הסניגוריה כי אינה ערוכה לייצוג הליכים מסוג זה, וכי יש לקבוע בעניינים הסדרי ייצוג מותאמים. ראו בהרחבה, דוח הסניגוריה הציבורית לשנת 2023, לעיל ה"ש 3 בעמ' 20-21.

לאורך חודשים רבים של התקפות טילים יומיומיות, תחת צל האזעקות ותחושת אי-הוודאות, המשיכה הסניגוריה הציבורית לפעול בנחישות על מנת להבטיח כי כל אדם הנזקק לשירותיה, ללא יוצא מן הכלל, יזכה להגנה משפטית ראויה. משבר הקורונה אמנם הכין את המחוזות לעבודה משולבת מהמשרד ומרחוק אך מצב החירום המלחמתי הציב בפנינו אתגרים חדשים.

רבים מהעובדים ומבני משפחותיהם גויסו לשירות מילואים, אחרים התגוררו באזורים מוכי ירי או פונו מבתיהם, ואף נאלצו להתמודד עם מציאות שבה אין מסגרות חינוך לילדים (או שפעילותן חלקית). בתי משפט נסגרו, דיונים הועברו לערים אחרות, וסניגורים רבים נאלצו להסתכן בנסיעה בדרכים לא בטוחות כדי למלא את תפקידם.

הצורך לאזן בין שליחותם המקצועית ובין דאגתם האישית הפך למשימה קשה במיוחד. למרות זאת, צוותי המחוזות המשיכו לפעול במסירות ובתחושת שליחות עמוקה. משרדי הסניגוריה הוסיפו לפעול הן מתוך המשרדים, הן מרחוק, תוך גיבוש פתרונות יצירתיים והתאמות שנדרשו נוכח המצב. כפועל יוצא, לא היה ולו מקרה אחד שבו נאשם או חשוד הזכאי לייצוג על ידי הסניגוריה הציבורית, נותר ללא ייצוג בשל מצב החירום.

במציאות שבה האזעקות והישיבה במרחבים המוגנים הפכו לחלק משגרת היום, היה הכרח להיערך באופן שיבטיח את המשך הפעילות המשפטית בכל תנאי ובאמצעות חיזוק הקשרים ושיתופי פעולה בין מחוזות הסניגוריה ובין גורמים שונים במשרד המשפטים. כל מחוז פעל במרץ ליצירת מערך עבודה המשלב עבודה משרדית ועבודה מהבית, תוך ניצול מרבי של הטכנולוגיה שניתנה על ידי המשרד. במחוז חיפה אף אותר מקום חלופי שימש כמשרד זמני, במקרה שבו יידרש פינוי המשרדים בקריית הממשלה.

הסניגוריה הארצית והמשרד הראשי תמכו באופן מלא בכל שלבי ההיערכות, תוך מתן מענה מידי לכל צורך שהתעורר. ממונה החירום מטעם המשרד במחוזות, עו"ד איתן לדרר, סייע רבות במתן פתרונות בזמן אמת ובהתמודדות עם אתגרים בלתי צפויים.

שיתוף הפעולה בין המחוזות היה לגורם משמעותי שאפשר התמודדות עם מצב החירום. הוכנו רשימות מתואמות של סניגורים חיצוניים ופנימיים שהיו מוכנים להתייצב לדיונים קרוב לאזור מגוריהם, גם בתנאים מאתגרים. מחוזות מרכז ותל אביב אף הציעו להירתם במידת הצורך, דבר שהמחיש את הסולידריות בין המחוזות והנכונות לפעול יחד למען המשך העשייה.

המשבר לא רק חידד את חשיבות שיתוף הפעולה, אלא גם העצים את תחושת המחויבות והאחריות של הסניגורים כלפי לקוחותיהם וכלפי החברה כולה. בעיצומה של תקופה מאתגרת, הוכיחו צוותי הסניגוריה הציבורית במחוזות צפון וחיפה כי גם מול סכנות מוחשיות, עקרונות הצדק והשוויון אינם נזנחים, והגנה משפטית ניתנת לכל אדם הזקוק לה.

קליניקות במוסדות אקדמיים העובדות בשיתוף פעולה עם הסניגוריה הציבורית

מאז הקמתה של הסניגוריה הציבורית, סניגורים ציבוריים הנמנים עם הצוות הפנימי והחיצוני נוטלים חלק בהפעלת קליניקות פליליות בפקולטות למשפטים במגוון רחב של מוסדות אקדמיים. הקליניקות הן סדנאות ייחודיות המשלבות שיעורים עיוניים עם עבודה מעשית. **החלק העיוני** מתמקד במאפייני המשפט הפלילי ובבירור תפקידו החברתי של הסניגור והזכות לייצוג. בשיעורים נדונות סוגיות משפטיות ומעשיות ודילמות אתיות העולות בייצוג ובעבודת הסניגוריה. **במסגרת החלק המעשי** הסטודנטים במרבית הקליניקות מתלווים לסניגורים ציבוריים לדיונים בבתי משפט, לפגישות עם הלקוחות ועם גורמי התביעה ומסייעים להם בעבודתם במגוון רחב של הליכים פליליים.

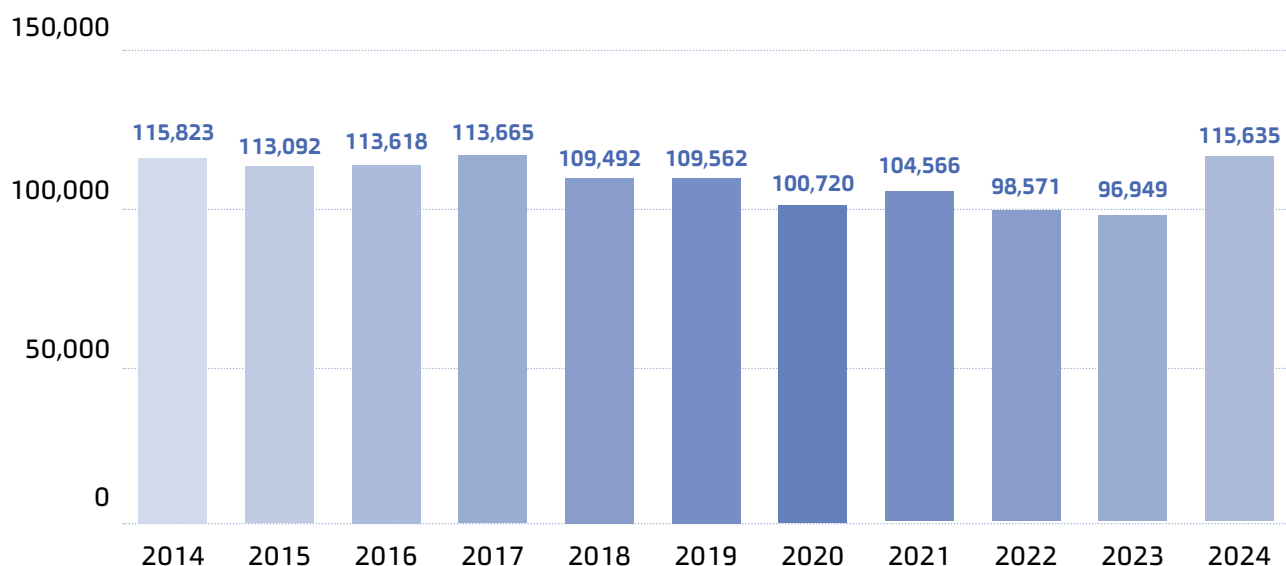
הקליניקה תורמת לכל המעורבים בה: לסטודנטים מוענקת הזדמנות להכיר מקרוב את הפרקטיקה הפלילית ולחוות באופן בלתי אמצעי את עבודת הסניגוריה הציבורית; לסניגורים הציבוריים מעמידה הקליניקה כוח עזר נמרץ ומוכשר המסייע להם בטיפול בתיקים, בהכנת הטיעונים ובמתן שירות ללקוחות הסניגוריה הציבורית. המוסדות האקדמיים במסגרתם פועלות הקליניקות מברכים על שיתוף הפעולה הפורה, והביקוש לקליניקות בקרב הסטודנטים עולה באופן ניכר על מספר המקומות הקיימים. להלן רשימת הקליניקות המשפטיות ומנחי הקליניקות בפקולטות למשפטים ברחבי הארץ אשר עבדו בשיתוף פעולה עם הסניגוריה הציבורית בשנת הלימודים תשפ"ד (2023-2024), לפי סדר א-ב של המוסד האקדמי:

- 1. הקריה האקדמית אונו** (קמפוס חיפה): הקליניקה לייצוג אסירים בהליכים מינהליים. מנחה אקדמית: ד"ר אורנה אליגון דר; מנחה קלינית: עוה"ד ציפי גיטר, ממחוז חיפה.
- 2. הקריה האקדמית אונו** (קמפוס חרדי בירושלים): הקליניקה לסניגוריה ציבורית. מנחות: עוה"ד תהילה פרץ-פינטו ואלי פוקסברומר ממחוז ירושלים.
- 3. אוניברסיטת בר-אילן**: קורס מעשי במנהל ציבורי ומשפט פלילי ע"ש דייוויד וינר ז"ל. מנחה אקדמית: הסניגורית הציבורית הארצית לשעבר, עוה"ד ענבל רובינשטיין; מנחה קלינית: עוה"ד הלה גלעדי ממחוז מרכז.
- 4. האוניברסיטה העברית בירושלים**: הקליניקה לזכויות במשפט הפלילי. מנחה אקדמית: ד"ר ענת הורוויץ, המשנה לסניגורית הציבורית הארצית לשעבר; מנחה קלינית: עוה"ד נח אולשה ממחוז ירושלים.
- 5. האוניברסיטה העברית בירושלים**: קליניקת החפות. מנחה אקדמית: ד"ר עדי ליבוביץ; מנחה קלינית: עוה"ד אנו דעואל-לוסקי, סניגורית חיצונית במחוז תל-אביב אליה הצטרפה עוה"ד נעמה זקס.
- 6. אוניברסיטת חיפה**: הקליניקה של הסניגוריה הציבורית ומערכת הצדק הפלילי. מנחה אקדמית: פרופ' חגית לרנאו, מ"מ הסניגור הציבורי הארצי לשעבר; מנחה קלינית: עוה"ד שרון רינגר ממחוז מחיפה.
- 7. המכללה למנהל**: התנסות מעשית בסניגוריה הציבורית. מנחה: עוה"ד רות הרמן ממחוז תל-אביב.
- 8. המרכז האקדמי למשפט ועסקים ברמת גן**: הקליניקה למשפט פלילי ואוכלוסיות מוחלשות. מנחה: עוה"ד שרון קופפר-לוי ממחוז תל-אביב.
- 9. מכללת נתניה**: הקליניקה לליווי סניגורים. מנחות: עוה"ד מיכל עורקבי ועוה"ד שרון קופפר-לוי ממחוז תל-אביב.
- 10. המכללה האקדמית ספיר**: פרקטיקום בסניגוריה הציבורית - הליכים לפני משפט. מנחה אקדמית: ד"ר שרון ורשבסקי; מנחה קלינית: עוה"ד טלי קסלסי-גולדשטיין ממחוז דרום.

11. **המרכז האקדמי פרס:** הקליניקה הסניגוריאלית. מנחה אקדמית: ד"ר דליה צמרון-חלק, לשעבר הסניגורית המחוזית של מחוז דרום; מנחה קלינית: עוה"ד ליזי שובל ממחוז מרכז.
12. **המכללה האקדמית צפת:** קליניקה לזכויות חשודים ונאשמים בהליך הפלילי - בשיתוף הסניגוריה הציבורית. מנחה אקדמי: פרופ' רינת קיטאי - סגנ'רו; מנחה קלינית: עוה"ד רימונה שלג ממחוז צפון.
13. **אוניברסיטת רייכמן:** הקליניקה הפלילית לייצוג נאשמים בשיתוף הסניגוריה הציבורית. אחראית אקדמית ד"ר נטע נדיב; מנחה קלינית: עוה"ד מיכל עורקבי ממחוז תל-אביב.
14. **אוניברסיטת רייכמן:** הקליניקה לייצוג בני נוער וצעירים בשיתוף עם הסניגוריה הציבורית. אחראית אקדמית: ד"ר נטע נדיב; מנחות קליניות: עוה"ד שרון ציונוב ושירן חסון, סניגוריות חיצוניות במחוז ירושלים.
15. **המרכז האקדמי שערי מדע ומשפט:** הקליניקה לייצוג חשודים ונאשמים - הסניגוריה הציבורית. מנחים: עוה"ד ניר רהט ונועם גוטמן ממחוז מרכז.
16. **אוניברסיטת תל-אביב:** הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי. מנחים אקדמיים: ד"ר אלקנה לייסט, הסניגור המחוזי, מחוז תל-אביב וד"ר שי ווזנר; מנחה קליני: עוה"ד משה קשלס, סניגור חיצוני במחוז תל-אביב.

נספח א': היקף פעילות הסניגוריה הציבורית

הליכים חדשים שנפתחו - בחתך ארצי, מבט רב שנתי

התפלגות הליכים לפי מחוזות, שנת 2024

סה"כ	ארצית	צפון	ירושלים	תל אביב	חיפה	מרכז	דרום	
115,635	252	10,665	13,805	19,203	22,058	22,973	26,679	מספר שנת 2024
100.00%	0.22%	9.22%	11.94%	16.61%	19.08%	19.87%	23.07%	אחוזים שנת 2024
96,949	288	9,546	13,005	16,546	17,113	19,880	20,571	מספר שנת 2023
100%	0.3%	9.85%	13.41%	17.07%	17.65%	20.5%	21.22%	אחוזים שנת 2023

התפלגות ההליכים לפי סוג הליך - בחתך מחוזות, שנת 2024

סוג ההליך	דרום	מרכז	חיפה	תל אביב	ירושלים	צפון	ארצית	סה"כ 2024	סה"כ 2023
חקירה	5,457	6,181	5,172	5,974	1,618	2,342	0	26,744	23,734
מעצר ימים	6,478	4,050	6,467	3,948	3,138	3,235	0	27,316	23,410
עיון חוזר, ערר ובקשת רשות ערר על מעצר ימים	803	254	481	741	528	358	0	3,165	3,272
מעצר עד תום ההליכים	3,614	3,284	2,904	2,081	2,017	1,368	0	15,268	10,245
עיון חוזר, ערר ובקשת רשות ערר על מעצר עד תום ההליכים	665	524	467	464	285	155	0	2,560	2,966
תיק פלילי	7,532	7,051	5,680	4,531	5,161	2,498	1	32,454	25,027
ערעור פלילי/בר"ע/ דנ"פ/מ"ח	182	182	135	91	125	57	206	978	969
ועדות פסיכיאטריות	226	335	254	194	141	64	0	1,214	1,244
הליכים לפי חוק שחרור על-תנאי ממאסר	1,048	370	127	561	136	318	7	2,567	2,645
הליכים מינהליים נגד עברייני מין	133	152	74	101	142	58	0	660	614
שימוע	74	91	76	78	99	70	0	488	548
הליכים אחרים	467	499	221	439	415	142	38	2,221	2,275
סה"כ	26,679	22,973	22,058	19,203	13,805	10,665	252	115,635	96,949

התפלגות ההליכים לפי סוג הליך ולפי סוג בית משפט - בחתך ארצי, שנת 2024

סוג הליך	בית משפט	שלום	שלום נוער	מחוזי	מחוזי נוער	עליון	אחר****	סה"כ 2024	סה"כ 2023
חקירה*	0	0	0	0	0	0	26,744	26,744	23,734
מעצר ימים	25,523	1,697	4	1	0	91		27,316	23,410
עיון חוזר, ערר ובקשת רשות ערר על מעצר ימים	89	15	2,729	297	13	22		3,165	3,272
מעצר עד תום ההליכים	13,004	864	742	81	1	576		15,268	10,245
עיון חוזר, ערר ובקשת רשות ערר על מעצר עד תום ההליכים	1123	81	960	104	97	195		2,560	2,966
תיק פלילי	24,597	2,921	912	104	0	3,920		32,454	25,027
ערעור פלילי/בר"ע/דנ"פ/מ"ח	0	0	710	60	207	1		978	969
ועדות פסיכיאטריות**	0	0	110	0	0	1,104		1,214	1,244
הליכים לפי חוק שחרור על-תנאי ממאסר***	0	0	23	1	0	2,543		2,567	2,645
הליכים מינהליים נגד עברייני מין	253	0	390	2	11	4		660	614
שימוע****	0	0	0	0	0	488		488	548
הליכים אחרים	678	131	471	14	182	745		2,221	2,275
סה"כ	65,267	5,709	7,051	664	511	36,433		115,635	96,949

* הליך המתנהל בתחנות המשטרה. ** בפני ועדות פסיכיאטריות מחוזיות. *** בפני ועדות שחרורים. **** הליך המתנהל בתביעה. ***** במסגרת בית משפט "אחר" נמצאים בית משפט לתעבורה, בית משפט מקומי, בית משפט מינהלי, בית משפט אזורי לעבודה ובית משפט קהילתי, וכן הליכים בפני ועדות, במשטרה או בפרקליטות.

התפלגות תיקים פליליים לפי סוג בית משפט - בחתך מחוזות, שנת 2024

סה"כ 2023	סה"כ 2024	ארצית	צפון	תל אביב	ירושלים	חיפה	מרכז	דרום	בית משפט
17,865	24,597		1,792	3,362	3,847	4,048	5,617	5,931	שלום
2,692	2,921		217	500	556	441	551	656	שלום נוער
974	912	1	62	155	147	157	147	243	מחוזי
117	104		4	9	34	12	18	27	מחוזי נוער
3,077	3,511		389	411	501	942	626	642	תעבורה
135	154			44	47	21	38	4	עניינים מקומיים
167	255	0	34	50	29	59	54	29	אחר
25,027	32,454	1	2,498	4,531	5,161	5,680	7,051	7,532	סה"כ

נספח ב': עילות מינוי

התפלגות הליכים לפי עילות מינוי - בחתך מחוזות, שנת 2024

סה"כ 2023	סה"כ 2024	ארצית	צפון	ירושלים	תל אביב	חיפה	מרכז	דרום	עילת מינוי
33,884	38,640	0	4,163	2,650	7,227	8,993	7,380	8,227	עצור מחוסר אמצעים (א)18 (ד)
10,758	12,179	0	1,274	2,250	1,945	1,967	1,088	3,655	עצור או חשוד שבית משפט מינה לו סניגור (ד)15 לחסד"פ
6,487	6,240	0	629	668	1,365	1,280	1,229	1,069	נאשם או עצור שהוא קטין הנשפט בבית משפט לנוער

עילת מינוי	דרום	מרכז	חיפה	תל אביב	ירושלים	צפון	ארצית	סה"כ 2023	סה"כ 2024
נאשם בבית המשפט המחוזי בעבירה שעונשה 10 שנות מאסר ומעלה (15א) לחסד"פ	234	131	36	152	184	43	113	864	893
נאשם שמונה לו סניגור לאור הודעת התביעה על כוונתה להטיל עונש מאסר (15א) (ג) לחסד"פ	6,621	6,384	5,164	4,098	4,538	2,146	65	22,084	29,016
נאשם מחוסר אמצעים המואשם בעבירה שעונשה 5 שנות מאסר ומעלה (18א)(4))	1	1	0	1	1	2	0	9	6
נאשם מחוסר אמצעים שבית המשפט מינה לו סניגור (15ג) לחסד"פ	94	16	0	20	116	3	2	31	251
נאשם עוור, חרש או אילם (15א) לחסד"פ	1	0	3	10	2	0	0	10	16
נאשם, חשוד או עצור שיש חשש שהוא חולה נפש או לקוי בשכלו (15א) לחסד"פ + חוק טיפול בחולי נפש	16	413	105	285	12	20	0	1,108	851

עילת מינוי	דרום	מרכז	חיפה	תל אביב	ירושלים	צפון	ארצית	סה"כ 2023	סה"כ 2024
נאשם שהוא קטין מתחת לגיל 16, הנשפט בבית משפט שאינו בית משפט לנוער (15(א) לחסד"פ)	4	0	1	2	17	1	0	25	9
נאשם קטין שבית המשפט מינה לו סניגור (18(ב) לחוק הנוער)	137	50	101	101	106	57	0	552	572
נאשם שבית המשפט מינה לו סניגור משום שאינו יכול לנהל את המשפט (18(ב))	871	707	535	520	158	319	48	3,158	2,387
נאשם המוזמן לדיון מקדמי (18(א)(16))	29	49	0	10	216	6	0	310	251
נאשם מכוח ס' 21(ג) לחסד"פ (18(א)(3))	0	0	0	0	4	0	0	4	3
נאשם שהוגשה בעניינו בקשה למעצר עד תום ההליכים (21 לחוק המעצרים)	4,282	4,645	3,402	2,632	2,387	1,544	0	18,892	13,579
עצור שמתקיים דיון בעניינו ללא נוכחותו (16(2) לחוק המעצרים)	0	0	0	0	0	0	0	0	1
אסיר לפי חוק שחרור על-תנאי ממאסר	1,051	369	131	506	132	306	10	2,505	2,651

עילת מינוי	דרום	מרכז	חיפה	תל אביב	ירושלים	צפון	ארצית	סה"כ 2024	סה"כ 2023
אסיר בהפרדה	30	21	0	8	0	8	0	67	111
חולה נפש מאושפז בכפייה (18)(א)(2)	224	337	254	192	135	63	0	1,205	1,240
מי שהוגשה לגביו עתירה לקבוע שהוא בר הסגרה (18)(א)(10)	0	0	1	0	3	0	1	5	17
מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה (18)(א) (13)	4	5	4	4	5	3	0	25	17
חוק הגנה על הציבור מפני עברייני מין (18)(א) (14)	126	148	69	98	137	55	0	633	597
ידיד בית משפט	0	0	0	0	0	0	3	3	0
דיון נוסף ומשפט חוזר	1	0	0	0	0	0	3	4	2
לוחם בלתי חוקי (6)(ג) לחוק כליאת לוחמים בלתי חוקיים	0	0	0	0	0	0	0	0	0
אחר	2	0	12	27	84	23	7	155	277
סה"כ	26,679	22,973	22,058	19,203	13,805	10,665	252	115,635	96,949

נספח ג': עורכי הדין במיקור חוץ

דרכי העסקה ותשלום

הסניגורים החיצוניים פועלים בחמש דרכי העסקה ותשלום עיקריות:

- במינוי מתיק לתיק, כשהתשלום נעשה בהתאם לתעריף המפורט בתקנות הסניגוריה הציבורית (שכר-טרחה לסניגורים ציבוריים), התשנ"ו-1996 (להלן: "תקנות שכר הטרחה"), על פי פעולות משפטיות.

היקף התשלומים בשנת 2024 לעורכי הדין שהועסקו בדרך זו היה ₪ 162,603,465.

- בתורנות בבית המשפט, כשהתשלום הוא לפי שעות התורנות שבוצעו, והכל בהתאם לתעריף המפורט בתקנות שכר הטרחה. בדרך זו נעשה שימוש רק לצורך ייצוג בהליכי מעצר בבתי משפט השלום.

היקף התשלומים בשנת 2024 לעורכי הדין שהועסקו בדרך זו היה ₪ 20,234,867.

- במסגרת חוזה העסקה מיוחד, הקובע מראש ייצוג במספר תיקים מוגדר לתקופה, כשהתשלום הוא קבוע לכל תיק ותיק ומשולם ב-12 תשלומים חודשיים שווים ("חוזי ריטיינר"). צורת העסקה זו משמשת לייצוג בתיקים פליליים המוגשים על-ידי לשכות התביעה של משטרת ישראל לבתי משפט השלום, וכן לייצוג מאושפזים בכפייה בפני ועדות פסיכיאטריות מחוזיות בבתי החולים. בשנת 2024 אושרו בוועדת הצוות המשרדי 536 "חוזי ריטיינר" עם סניגורים ציבוריים חיצוניים בכל מחוזות הסניגוריה.

היקף התשלומים בשנת 2024 לעורכי הדין שהועסקו בדרך זו היה ₪ 23,099,503.

- במסגרת חוזה העסקה מיוחד, על פי שעות עבודה, כאשר התעריף לשעה ומספר שעות העבודה לתקופה נקבעו מראש לפי הצורך בפועל ומאושרים על-ידי צוות משרדי בראשות הסניגוריה הציבורית הארצית, ובהשתתפות נציגים מטעם חשבונות משרד המשפטים, אגף התקציבים במשרד המשפטים והייעוץ המשפטי למשרד המשפטים. צורת העסקה זו משמשת לייצוג בתיקים גדולים ומורכבים, בהם נדרשות שעות הכנה מרובות, כאשר התעריפים המפורטים בתקנות אינם יכולים להוות תמורה הולמת למאמץ המושקע. כן נעשה שימוש בצורת העסקה זו למשימות נוספות אשר תקנות שכר הטרחה לא נותנות להן מענה ראוי, וההתקשרות בחוזה שעתי יעילה יותר. התעריף לשעה נקבע בהתאם לוותק המקצועי של עורך הדין.

היקף התשלומים בשנת 2024 לעורכי הדין שהועסקו בדרך זו היה ₪ 530,349.

- תקנות הסניגוריה הציבורית (חובת תשלום של זכאים לייצוג), התשע"ב-2011 קובעות חובה של נאשם או מערער, אשר נמצא זכאי לייצוג ומונה לו סניגור מטעם הסניגוריה הציבורית, לתשלום אגרה. לצד זאת, נקבע כי ניתן לפטור חייב מתשלום "במקרים חריגים שבהם, בהתחשב בהכנסותיו, ברכושו ובחובותיו המוכחים של המבקש, או בהתחשב בגילו, במצבו המשפחתי או בבריאותו, אין ביכולתו לשלמו".

במהלך שנת 2024 עמד הסכום הכולל של חיוב האגרות על 16,458,783 ₪ ב-30,251 הליכים.

- סך הגבייה בשנת 2024 עמד על כ-4,429,075 מיליון ₪. מתוכם כ-700,000 ₪ שולמו על-ידי לקוחות הסניגוריה לאחר שהומצאה להם דרישת תשלום, וכ-3.7 מיליון ₪ נגבו על-ידי המרכז לגביית קנסות.¹³² לצד זאת, חובות בסך של כ-9.3 מיליון ₪ נשלחו למרכז לגביית קנסות; ופטורים והקלות ניתנו על-ידי הסניגוריה הציבורית ל-6,859 לקוחות בסכום כולל של כ-3.7 מיליון ₪.

132 האגרות שנגבות על ידי המרכז הן לא בהכרח בגין חובות שנפתחו בשנת 2024 אלא גם בגין שנים קודמות.

התחלופה ברשימת הסניגורים הציבוריים

עבודת הסניגוריה הציבורית מתחלקת בכל שנה בין מאות עורכי דין. כל עורך דין רשאי לפנות בכל עת בבקשה להתקבל לרשימת הסניגורים הציבוריים. הנתונים שלהלן ממחישים את השינויים שחלו בתוך רשימת עורכי הדין, בכל מחוז ומחוז, במהלך השנים.

בשנת 2024 עבדו עם הסניגוריה הציבורית 896 עורכי דין פעילים (פנימיים וחיצוניים)*.

מספר עורכי הדין הפעילים* - בחתך מחוזות, מבט רב שנתי

מחוז / שנה	2020	2021	2022	2023	2024
דרום	183	182	200	204	211
מרכז	246	202	204	199	196
חיפה	132	130	131	137	154
תל אביב	223	202	196	210	196
ירושלים	143	156	161	158	159
צפון	116	119	128	121	122
ארצית	172	145	181	187	162

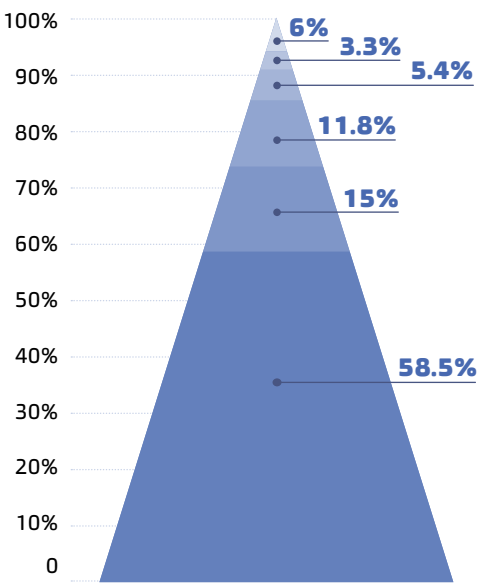
* המונח "עורך דין פעיל" מתייחס לכל עורך דין שקיבל בשנה קלנדרית מסוימת לפחות מינוי אחד מטעם הסניגוריה הציבורית. חלק מעורכי הדין עובדים עם יותר ממחוז אחד.

ברשימת הסניגורים העובדים עם מחוזות הסניגוריה הציבורית קיימת תחלופה מתמדת. שיעור התחלופה ברמה הארצית עמד בשנת 2024 על כ- 9.5%: מבין 896 עורכי דין פעילים בשנה זו, 85 עורכי דין לא עבדו עם הסניגוריה הציבורית בשנה הקודמת. שיעור זה של תחלופה מאפשר התחדשות ומתן הזדמנות לסניגורים חדשים לצד יציבות, צבירת ניסיון והתמקצעות.

התחלופה ברשימת הסניגורים הציבוריים (באחוזים) - בחתך מחוזות, מבט רב שנתי

מחוז	עבדו ב-2020 ולא ב-2019	עבדו ב-2021 ולא ב-2020	עבדו ב-2022 ולא ב-2021	עבדו ב-2023 ולא ב-2022	עבדו ב-2024 ולא ב-2023
דרום	8%	12%	13%	11%	16%
מרכז	13%	10%	18%	13%	15%
חיפה	2%	6%	8%	12%	19%
תל אביב	14%	12%	20%	19%	15%
ירושלים	5%	13%	14%	5%	9%
צפון	5%	9%	13%	7%	8%
ארצית	55%	43%	55%	44%	42%

חלוקת המינויים בין עורכי הדין הפעילים - בחתך ארצי, שנת 2024

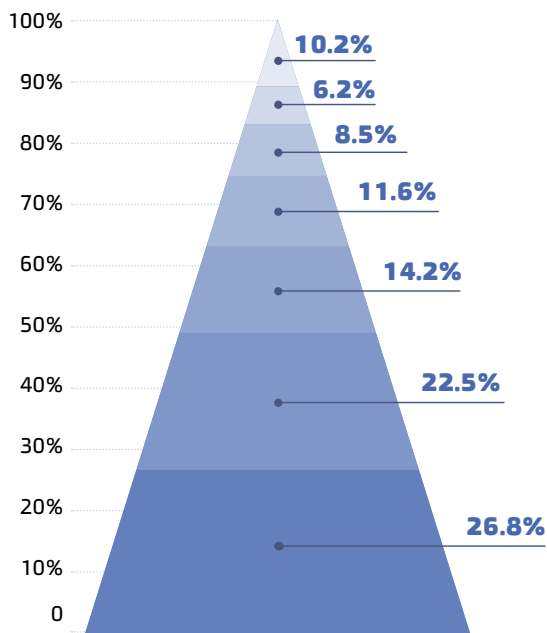
טווח המינויים	סה"כ עוה"ד בטווח	באחוזים
מעל 500	54	6.0%
401-500	30	3.3%
301-400	48	5.4%
201-300	106	11.8%
101-200	134	15.0%
1-100	524	58.5%

השוואה רב שנתית:

נבדקו 50 עורכי הדין שמונו לייצג מטעם הסניגוריה הציבורית מספר הפעמים הרב ביותר בשנים 2023 ו-2024. ההשוואה מעלה כי 21 מעורכי הדין שהופיעו ברשימה בשנת 2024 לא הופיעו בה בשנת 2023. כלומר, המדובר בתחלופה של 42% בתוך שנה.

בנוסף לכך, נבדקו לגבי השנים 2022 ו-2024, 10 עורכי הדין שמונו לייצג מטעם הסניגוריה הציבורית מספר הפעמים הרב ביותר. השוואה בין השנים העלתה כי 5 מבין עורכי הדין שהיו ברשימה בשנת 2024 לא הופיעו בה בשנת 2022. כלומר, המדובר בתחלופה של 50% בתוך שנתיים.

חלוקת שכר טרחה בין עורכי הדין הפעילים - בחתך ארצי, שנת 2024

טווח התשלום (ב-ש, לא כולל מע"מ)	סה"כ עוה"ד בטווח	באחוזים
מעל 550,000	78	10.2%
450,001-550,000	47	6.2%
350,001-450,000	65	8.5%
250,001-350,000	88	11.6%
150,001-250,000	108	14.2%
50,001-150,000	171	22.5%
0-50,000	204	26.8%

השוואה רב שנתית:

נערכה השוואה בין קבוצת 50 עורכי הדין בעלי השכר הגבוה ביותר בשנת 2024 לקבוצה שקיבלה את השכר הגבוה ביותר בשנת 2023. ההשוואה העלתה כי 14 מעורכי הדין שהופיעו בקבוצה זו בשנת 2024 לא הופיעו בה בשנת 2023. כלומר, המדובר בתחלופה של 28% בתוך שנה.

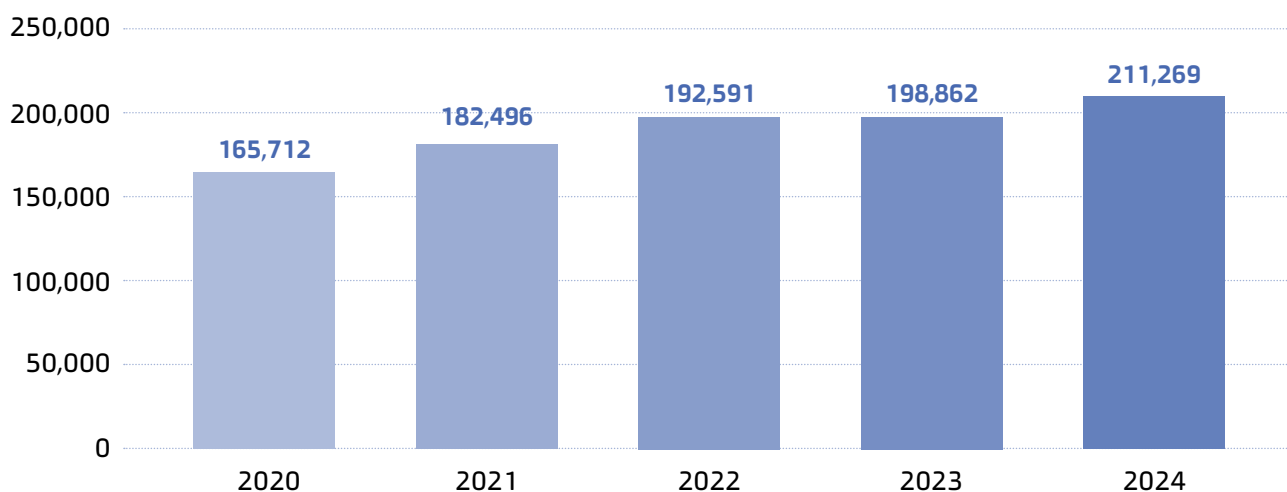
בנוסף לכך, נבדקו 10 עורכי הדין להם שולמו בשנים 2022 ו-2024 הסכומים הגבוהים ביותר מבין הסניגורים הציבוריים. השוואה בין השנים העלתה כי 5 מבין עורכי הדין שהיו ברשימה בשנת 2024 לא הופיעו בה בשנת 2022. כלומר, המדובר בתחלופה של 50% בתוך שנתיים.

נספח ד': שכר טרחה והוצאות

שכר טרחה והוצאות בשנת 2024¹³³

סוג התשלום	הסכום (₪) בשנת 2024	הסכום (₪) בשנת 2023	אחוזים בשנת 2024	אחוזים בשנת 2023
תשלומים לפי תקנות שכר הטרחה עבור ייצוג בתיקים ובתורנויות	182,838,332	165,483,865	86.54%	83.22%
תשלומים לעורכי דין המועסקים בהסכם מיוחד (ריטיינרים חיצוניים)	23,099,503	25,376,812	10.93%	12.76%
תשלומים לעורכי דין המועסקים בהסכם מיוחד לייצוג בימי הקראות	0	89,856	0.00%	0.05%
תשלומים לעורכי דין המועסקים לפי שעות	530,349	845,027	0.25%	0.42%
הוצאות הגנה (שכר עדים מומחים וחוקרים פרטיים) ¹³⁴	4,801,310	3,902,930	2.27%	1.96%
סה"כ	211,269,494	198,862,282	100%	100%

שכר טרחה והוצאות (באלפי שקלים), במבט רב שנתי

133 הנתונים שלהלן מתייחסים לשכר הטרחה המשולם לסניגורים הציבוריים החיצוניים ולהוצאות הגנה - מרכיבים המתוקצבים בנפרד ומנוהלים על ידי הסניגוריה הציבורית, בהתאם לתקנות שכר הטרחה ולחוזי העסקה מיוחדים. הנתונים אינם מתייחסים לעלות שכרם של עובדי הצוות הפנימי המועסקים בתקן (עורכי דין, אנשי מינהלה ומתמחים) ולא לעלות משרדי הסניגוריה הציבורית במחוזות השונים. שני אלה נקבעים ומנוהלים על ידי משרד המשפטים.

134 בשל תקלה רישומית לא שויכו הוצאות הנוגעות לצילום חומרי חקירה המבוצעות באמצעות מכרז חיצוני ליחידת הסניגוריה הציבורית.

נספח ה': שיעור ייצוג לפני חקירה בחתך לפי מחוזות

מחוז	סך הפונים לייצוג מהמשטרה לפני חקירה	סך הפונים לייצוג הועברה מהמשטרה לאחר חקירה	סך הפונים שבקשתם לייצוג התקבלה לראשונה בבית המשפט	סך הפונים שביקשו ייצוג מהסניגוריה	שיעור הפונים לפני חקירה מקרב לקוחות הסניגוריה	שיעור הפונים לאחר חקירה מקרב לקוחות הסניגוריה	שיעור הפונים שבקשתם לייצוג התקבלה לראשונה בבית המשפט מקרב לקוחות הסניגוריה
תל אביב	8146	48	8194	1056	9250	0.5%	11.4%
מרכז	7903	715	8618	996	9614	7.4%	10.4%
ירושלים	4636	185	4821	1289	6110	3%	21.1%
דרום	7159	1453	8612	1978	10590	13.7%	18.7%
חיפה	8685	1376	10061	1445	11506	12.0%	12.6%
צפון	2931	603	3534	1053	4587	13.1%	23.0%
ארצי	39460	4380	43840	7817	51657	8.5%	15.1%

הסניגוריה הציבורית היא מפעל חשוב מאין כמוהו, עתה חלק בלתי נפרד מן הנוף בהליך הפלילי הישראלי, לאחר שכמעט יובל שנים בראשית ימי המדינה לא היה עמנו. היא משמיעה את הקול האחר, גם כשהסנטימנט הציבורי הוא בכיוון תביעתי במושגי Law and Order, שאין להקל בהם ראש אך אינם חזות הכל בעולם שלזכויות אדם מקום חשוב בו.

בטרם הוקמה בתשנ"ו-1996 הסניגוריה הציבורית היה הייצוג ספוראדי, בלתי מסודר ובלתי מפוקח, ועמדי זכרונות בעניין זה מתקופתי בבית המשפט המחוזי - כאשר הפיקוח על איכות הייצוג ועל שכרו היה רחוק מתפארת מדינת ישראל.

הסניגוריה הציבורית שינתה את המצב מן המסד עד הטפחות, באיכות ובפיקוח, היא נוכחת בכל דיון ושיח מקצועיים וחברתיים בעולם הפלילי, כמובן בראש וראשונה בייצוג הפרטני, אך גם בנושאים עקרוניים, ובהם נושאי חקיקה ויוזמות לחקירות בעייתיות לשון המעטה, בעולם טכנולוגי משתנה ומתחדש, וריאציות על רעיונות עבר אך בעוצמה גדולה יותר."

"דייויד כמו נולד להשתתף בהגשמת הרעיון הנאצל של הסניגוריה הציבורית, שהיה מדור מקימיו עם חקיקת החוק החשוב כל כך, יש מאין. את עבודתו מילא בתחושת שליחות מתמדת, יומיומית. בפגישות איתו חשת באש הסניגורית שבערה בו, והיא - אבוי, שכילתה אותו למרבה היגון, בלא עוול ובניקיון כפיים גמור... וכמה משמעותי היה, שדייויד העניק לי את ספרו (שהפך קלאסי) של אנתוני לואיס "שופרו של גדעון". הספר היה בעיני דייויד ביטוי לזכות הייצוג כערך, זכות יסודית - שכן הנאשם שאינו מיוצג מול התביעה המקצועית מצוי בנחיתות הנוגדת את ערכי שיטת המשפט בישראל. אם נרצה, זהו תיקון עולם, מונח שהוא כל כך יהודי וכל כך אוניברסלי. דייויד היה בן רב וסוציולוג ועובדת סוציאלית, ואני מאמין שינק את ערכיו, ובהם יחס אנושי לזולת ושוויוניות, מבית אמא ואבא."

מתוך דברים שנשא כב' המשנה לנשיאת בית המשפט העליון בדימוס, אליקים רובינשטיין, בכנס לזכרו של ד"ר דייויד וינר ז"ל, במלאת 20 שנים למותו הטראגי ביום ט"ז בכסלו תשפ"ה (17.12.24).